

**SAVAŞIN İZLERİ: RUSYA-UKRAYNA ÇATIŞMASININ
EKONOMİK, SOSYAL VE POLİTİK DİNAMİKLERİ**

Rubaba Rajablı

Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir 2024

**SAVAŞIN İZLERİ: RUSYA-UKRAYNA ÇATIŞMASININ
EKONOMİK, SOSYAL VE POLİTİK DİNAMİKLERİ**

RUBABA RAJABLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. BÜLENT AÇMA

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ekim 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

SAVAŞIN İZLERİ: RUSYA-UKRAYNA ÇATIŞMASININ EKONOMİK, SOSYAL VE POLİTİK DİNAMİKLERİ

Rubaba Rajablı

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ekim 2024

Danışman: Prof. Dr. Bülent AÇMA

Bu çalışmada, Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna çatışmasının küresel ekonomik, sosyal ve politik dinamiklere etkisi ele alınmıştır. Çatışmanın başlamasıyla birlikte Moskova'ya uygulanan ağır mali yaptırımlar, yalnızca Rus ekonomisini değil, küresel ekonomiyi de derinden etkilemiş ve dünya genelinde enerji ve gıda gibi temel ihtiyaç maddelerinin fiyatlarında keskin artışlara neden olmuştur.

Bu araştırmanın temel sorusu, Rusya-Ukrayna çatışmasının siyasi ve ekonomik etkileri arasında nasıl bir ilişki olduğu ve liderlerin bu krizdeki politik tutumlarının ekonomik sonuçları ne yönde şekillendirdiğidir. Bu bağlamda araştırma hipotezi, Ukrayna'daki çatışmanın siyasi yönlerinin, ekonomik çıkarların önünde tutulduğu yönündedir. Bu durum, ülkelerin çatışmaya yönelik aldıkları kararların, ekonomik maliyetlere rağmen politik ve stratejik önceliklere göre şekillendiğini öne sürmektedir.

Çalışmada kullanılan yöntem, Rusya-Ukrayna çatışmasının ekonomik etkilerini istatistiksel veri analizi ile incelemek ve enerji fiyatları, sanayi ve tarım ürünleri fiyatlarındaki değişimlerin temel nedenlerini değerlendirmek olmuştur. Bu kapsamda, enerji fiyatlarındaki artışın küresel enflasyonist baskıları nasıl tetiklediği, sanayi ve tarım ürünlerinin maliyetlerindeki yükselişlerin ekonomik büyümeyi ve yaşam standartlarını nasıl etkilediği verilerle analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, savaşın enerji fiyatlarını artırarak Avrupa başta olmak üzere birçok ülkeyi derinden etkilediğini ve bu durumun, küresel tedarik zincirlerinde aksamalara yol açarak resesyon tehdidini artırdığını göstermektedir.

Çalışmanın sonucunda, savaşın siyasi boyutlarının ekonomik sonuçları öncelikle şekillendirdiği ve Soğuk Savaş sonrası oluşan siyasi ittifakların yeniden tanımlanmasına zemin hazırladığı gözlemlenmiştir. Rusya'nın doğrudan ve dolaylı yoldan uygulanan yaptırımlar karşısındaki tutumu, ekonomik maliyetlerin ötesinde stratejik çıkarlar doğrultusunda hareket ettiğini ve bu nedenle küresel ekonomide uzun vadeli istikrarsızlık risklerini artırdığını göstermektedir. Bu sonuçlar, gelecekte benzer krizlerde ekonomik çıkarların siyasi çıkarlar karşısında nasıl bir denge oluşturabileceğine dair önemli çıkarımlar sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Savaş, Ekonomi, Rusya-Ukrayna savaşı, Küresel ekonomi, yaptırımlar

ABSTRACT

TRACES OF THE WAR: ECONOMIC, SOCIAL AND POLITICAL DYNAMICS OF THE RUSSIA-UKRAINE CONFLICT

Rubaba Rajablı

Department of International Relations

Graduate School of Anadolu University, October 2024

Supervisor: Prof.Dr. Bulent Acma

This study examines the impact of the Russia-Ukraine conflict, which began in February 2022, on global economic, social, and political dynamics. The heavy financial sanctions imposed on Moscow following the conflict have not only deeply affected the Russian economy but have also significantly disrupted the global economy, leading to sharp increases in the prices of essential goods such as energy and food worldwide.

The primary research question addresses the relationship between the political and economic effects of the Russia-Ukraine conflict and how the political stances of leaders have shaped the economic outcomes in this crisis. The research hypothesis posits that the political aspects of the conflict in Ukraine have taken precedence over economic interests. This suggests that countries' decisions regarding the conflict have been shaped by political and strategic priorities, despite the economic costs involved.

The method employed in this study involves a statistical data analysis of the economic impacts of the Russia-Ukraine conflict, with a focus on assessing the primary causes of changes in energy prices and the prices of industrial and agricultural goods. In this context, the analysis examines how the increase in energy prices has intensified global inflationary pressures and how rising costs of industrial and agricultural products have affected economic growth and living standards. The findings indicate that the conflict has driven up energy prices, significantly impacting many countries, especially in Europe. This situation has also disrupted global supply chains, heightening the risk of a global recession.

In conclusion, it is observed that the political dimensions of the conflict have shaped the economic outcomes and have paved the way for a redefinition of political alliances formed after the Cold War. Russia's stance in response to the direct and indirect sanctions reflects a strategic approach that transcends economic costs, increasing the risk of long-term instability in the global economy. These findings offer valuable insights into how economic interests may be balanced against political priorities in future crises of a similar nature.

Key words: War, Economy, Russia-Ukraine war, Global economy, sanctions

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezimde bana rehberlik eden, bilgilerini ve tecrübelerini benimle cömertçe paylaşan ve desteğini her zaman hissettiren danışmanım Prof. Dr. Bülent Açma'a en derin teşekkürlerimi sunarım. Onun yol göstericiliği ve cesaretlendirmesi olmadan, bu çalışmayı tamamlamak mümkün olmazdı.

Bunun yanı sıra, jüri üyelerime de değerli yorumları ve katkıları için minnettarım

Son olarak, aileme ve arkadaşlarıma, gösterdikleri sabır, anlayış ve destek için içtenlikle teşekkür ederim.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin benim özgün çalışmam olduğunu; hazırlık, veri toplama ve bilgi sunumu süreçlerinde bilimsel etik ilkelere ve kurallara uyduğumu; kullanılan tüm veri ve bilgileri uygun şekilde kaynak göstererek kullandığımı ve bu kaynakların kaynakçada belirtildiğini beyan ederim. Ayrıca, çalışmamın Anadolu Üniversitesi'nin "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve intihal içermediğini bildiririm. Çalışmamla ilgili olarak bu beyana aykırı herhangi bir durumun tespiti halinde, doğacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul edeceğimi taahhüt ederim.

Rubaba Rajablı

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken üretken yapay zekâ programlarından (ChatGPT, Gemini, DALL-E vb.) destek almadığımı beyan ederim. Çalışmam boyunca herhangi bir yapay zekâ programı kullanmadım. Tezde yer alan bilgilerin tamamı kendi araştırmalarım ve analizlerime dayanmaktadır.

Herhangi bir zamanda, bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Rubaba Rajablı

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	viii
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI	ix
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xiii
TABLolar/ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1. Tezin Amacı.....	3
1.2. Araştırma Yöntemi	3
1.3. Tezin Kapsamı	3
1.4. Literatür Taraması.....	4

İKİNCİ BÖLÜM

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI'NIN TARİHİ VE NEDENLERİ

2.1. Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Tarihi	8
2.1.1. Rusya ve Batı İçin Ukrayna'nın Önemi.....	10
2.1.2. Rusya-Ukrayna Diplomatik İlişkilerinde Kritik Sorunlar	12
2.1.3. Rusya-Ukrayna Ticari İlişkileri	14
2.2. Kırım'ın İlhakı ve Kırım'ın Önemi	16
2.3 Rusya-Ukrayna Savaşına Yol Açan Nedenler	18

2.3.1 Rusya - Ukrayna Savaşına Yol Açan Temel Faktörler	18
2.3.2. Rusya ve Batı (NATO, ABD, AB) Arasındaki Rekabet.....	20
2.3.3. Ukrayna'nın Minsk Antlaşmasını İhlal Etmesi	21
2.3.4. Bölgesel Hegemonya ve Güç Mücadelesi	22
2.3.5. Rus Azınlıklara Destek Politikası	23
2.3.6. Kişilik Psikolojisi ve Liderlik Tarzı.....	25
2.4. Savaşın Başlangıcı ve İlk Aşamaları	26
2.4.1 Rusya-Ukrayna Savaşı Tarihi Arka Planı	26
2.4.2. Savaşın İlk Aşamaları ve Stratejik Gelişmeler	28
2.5. Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Dönüm Noktaları.....	30
2.6. Uluslararası Tepkiler ve Yaptırımlar	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESEL EKONOMİDE RUSYA VE UKRAYNAN'IN YERİ

3.1 Rusya-Ukrayna Savaşı Küresel Ekonomiye Etkileri	43
3.1.1 Finansal Piyasalara Etkisi	44
3.1.2. Rusya-Ukrayna savaşı Dijital ve Kripto Para Birimine Etkileri.....	46
3.1.3. Gıda Piyasasına Etkiler	46
3.1.4. Enerji Piyasasına Etkileri.....	50
3.1.5. Küresel Tedarik Zincirine Etkileri	53
3.2. Savaşın Avrupa Ekonomisine Etkisi.....	54
3.2.1. Enerji Fiyatları	55
3.2.2. AB'nin Rusya ile Mal Ticareti	58
3.2.3. Askeri Harcamaları	60
3.2.4. Enflasyon Oranı	62

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SAVAŞIN İNSANİ, SOSYAL VE POLİTİK ETKİLERİ

4.1. İnsani ve Sosyal Etkiler	64
4.2. Politik Yan Etkiler	71
4.3. Ekonomik İyileşme ve Savaş Sonrası Ekonomik Toparlanma Süreci.....	81
4.4. Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Geleceği	85
SONUÇ	88
KAYNAKÇA.....	90

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AB: Avrupa Birliği

AEB: Avrasya Ekonomik Birliği

ATM: Otomatik para çekme makinesi

BDT: Bağımsız Devletler Birliği

BM: Birleşmiş Milletler

COVID-19: Koronavirüs Hastalığı 2019

CAC: Gıda Kodeksi Komisyonu

DAX: Alman Birleşik Borsa Endeksi

DCFTA: Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşması

EBRD: Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası

EIA: Uluslararası Enerji Ajansı

EMDE: Gelişmekte olan Ekonomiler

FAO: Gıda ve Tarım Örgütü

FTSE: İngiltere Financial Times

GSYİH: Gayri Safı Yurt İçi Hasıla

IEA: Uluslararası Enerji Ajansı

ICMPD: Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi

IGM: Moldova Göç Genel Müfettişliği

IMF: Uluslararası Para Fonu

IMNA: İsfahan Belediyesi Haber Ajansı

LPG: Sıvılaştırılmış Petrol Gazı

LNG: Sıvılaştırılmış Doğal Gaz

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

NFIDC: Net Gıda İthalatçısı Gelişmekte Olan Ülkeler

OECD: Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü

OSCE: Objektif Yapılandırılmış Klinik Sınav

RTS: Gerçek Zamanlı Strateji Oyunları

SCCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

SIPRI: Stockholm Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü

SPD: Almanya Sosyal Demokrat Partisi

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

SWIFT: Dünya Bankalar Arası Finansal Telekomünikasyon Derneği

TB2: İnsansız Hava Aracı

TSSB: Travma Sonrası Stres Bozukluğu

UN: Birleşmiş Milletler

UNCTAD: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı

UNHCR: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

USD: Amerikan Doları

WFP: Dünya Gıda Programı

TABLolar/ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Rusya GSYİH Büyüme Oranı 2014-2022	32
Şekil 2.2. Dünya çapında En Çok Yaptırım Uygulanan Ülkeler	33
Şekil 2.3. Yaptırım Türü 22 Şubat 2022'den Bu Yana	33
Şekil 2.4. 22 Şubat 2022'den Rusya'ya En Çok Yaptırım Uygulayan Ülkeler	34
Şekil 2.5. Doların Ruble Karşısında Düşüş Eğilimi (Şubat 2022- May 2022).....	35
Tablo 3.1. Tarım Ürünleri Üretiminde Rusya ve Ukrayna'nın Payı (%)	36
Şekil 3.1: Tarım Ürünleri Üretiminde Rusya ve Ukrayna'nın Payı (%).....	37
Tablo 3.2. Ukrayna Ekonomisinin Sektörel Dağılımı (2022)	39
Tablo 3.3. Ukrayna'nın İhracatında Başlıca Ülkeler – 2022 (milyar dolar)	40
Tablo 3.4. Ukrayna'nın Ülkelere Göre İthalatı – 2022 (milyar dolar).....	40
Tablo 3. 5. Rusya'nın Küresel Ekonomideki Rolü (2022)	41
Tablo 3.6. Rusya'nın 2022'de Dünya ile Ticareti	42
Şekil 3.2. Gelir Grubuna Göre Gelişmekte Olan Ülkeler	45
Şekil 3.3. Dünyanın En Büyük Buğday İhracatçıları 2022-2024 (milyon ton).....	48
Tablo 3.7. 2023'te Gıda Enflasyonunun En Yüksek Yüzdeye Sahip Olduğu Ülkeler	49
Şekil 3.4. Küresel Petrol Fiyatları 2020 Q1-2023 Q4 (USD).....	51
Şekil 3.4. Ortalama Rusya Petrol İhracatı, Ülkelere ve Bölgelere Göre (2021-2023)	56
Şekil 3.5. Rusya'dan Karşılana n AB Gaz Talebi (%)	57
Şekil 3.6. AB'nin Rusya ile Mal Ticareti Q1 2021 - Q4 2023 (milyar dolar)	59
Şekil 4.1. Bazı Ülkelere Sığınan Mülteci Sayıları (2023)	65
Şekil 4.2. Ukraynalı Geçici Koruma Altındaki Kişilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Sayıları ...	69
Şekil 4.3. Rusya ve Ukrayna'nın 2021 Yılındaki Temel Emtia İhracat Payları	72

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Savaşlar, tarih boyunca ülkelerin ekonomik, sosyal ve politik yapıları üzerinde derin izler bırakmıştır. 21. yüzyılın en belirgin ve yıkıcı çatışmalarından biri olan Rusya-Ukrayna savaşı, sadece iki ülke arasındaki bir çekişme olmaktan öte, küresel ekonomiyi derinden etkileyen ve uluslararası ilişkilerde büyük değişimlere neden olan bir olaydır. Bu savaş, enerji piyasalarını sarsmış, ticaret yollarını kesintiye uğratmış ve geniş çaplı insani krizlere yol açmıştır.

Rusya ve Ukrayna arasındaki ilişkilerin tarihsel arka planı, bu çatışmanın kökenlerini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. İki ülke arasındaki bağlar, uzun bir geçmişe dayanmakta olup, tarih boyunca çeşitli siyasi ve ekonomik dinamikler tarafından şekillendirilmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde bile devam eden gerginlikler ve krizler, 21. yüzyılın başlarında yeniden alevlenmiş ve nihayetinde 2022 yılında geniş çaplı bir çatışmaya dönüşmüştür.

Tezin birinci bölümünde, çalışmanın temel amacı ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuş, araştırma sürecinde izlenen yöntemler ve metodolojik yaklaşımlar açıklanmıştır. Bu bağlamda, araştırmanın hangi teorik ve ampirik çerçeveye dayandırıldığı, kullanılan veri kaynakları ve teknikleri detaylandırılmıştır. Tezin bu bölümünde, ilgili literatür taraması da gerçekleştirilmiş olup, konuyla ilgili mevcut çalışmalar ve bu çalışmaların bulguları sistematik bir şekilde değerlendirilmiştir. Literatür taraması, araştırmanın bilimsel bir temele oturmasını sağlamakla birlikte, çalışmanın özgün katkısının belirginleştirilmesine de hizmet etmektedir.

Rusya ve Ukrayna ilişkilerinin tarihi, savaşın nasıl başladığını ve başlamasının nedenleri, ikinci bölümde derinlemesine incelenmektedir. Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırılarının başlamasıyla birlikte, küresel piyasalarda yaşanan ani değişiklikler ve bu değişikliklerin ekonomi üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri analiz edilmektedir. Özellikle enerji fiyatlarındaki ani artışlar, tedarik zincirlerinde meydana gelen kesintiler ve finansal

piyasaların tepkileri bu bölümde ele alınmaktadır. Bu süreç, küresel ekonominin savaş gibi beklenmedik olaylara karşı ne kadar kırılgan olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Üçüncü bölümde, Rusya ve Ukrayna'nın küresel ekonomideki yerleri ve bu savaşın Avrupa ekonomisine olan etkileri detaylı bir şekilde analiz edilmektedir. Rusya, dünya enerji piyasalarında büyük bir oyuncu olup, petrol ve doğal gaz ihracatında önemli bir konuma sahiptir. Ukrayna ise tarım ürünleri üretimi ve ihracatında stratejik bir role sahiptir. Bu nedenle, iki ülke arasındaki savaş, sadece yerel ekonomileri değil, küresel enerji ve gıda piyasalarını da derinden etkilemiştir. Avrupa ekonomisi, Rusya'dan yapılan enerji ithalatına büyük ölçüde bağımlı olduğundan, savaşın etkileri Avrupa Birliği ülkelerinde derinden hissedilmiştir. Enerji krizinin yanı sıra, ticaret dengeleri, ekonomik büyüme ve sanayi üretimi üzerindeki olumsuz etkiler de bu bölümde ele alınmaktadır. Avrupa'nın enerji politikaları, savaşın başlamasıyla birlikte yeniden şekillenmiş ve alternatif enerji kaynaklarına yönelim artmıştır.

Dördüncü bölüm, savaşın insani, sosyal ve politik etkilerine odaklanmaktadır. Savaşın neden olduğu insani krizler, büyük göç hareketleri ve bu göçlerin sosyal yapılar üzerindeki etkileri bu bölümün ana konuları arasındadır. Savaş nedeniyle milyonlarca insan yerinden edilmiş, birçok aile evlerini terk etmek zorunda kalmış ve bu durum hem Ukrayna hem de komşu ülkelerde ciddi sosyal sorunlara yol açmıştır. Ayrıca, savaşın politik sonuçları, yerel ve uluslararası düzeydeki diplomatik ilişkiler ve güvenlik politikaları üzerindeki etkileri de detaylı bir şekilde incelenmektedir. Savaşın neden olduğu politik dalgalanmalar, küresel güç dengelerini değiştirmiş ve yeni ittifakların oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Bu çalışma, Rusya-Ukrayna savaşının çok boyutlu etkilerini ele alarak hem akademik literatüre katkıda bulunmayı hem de politika yapıcılar ve ekonomi uzmanları için önemli bilgiler sunmayı hedeflemektedir. Savaşın küresel ekonomi üzerindeki etkilerini anlamak, gelecekte benzer krizlerle başa çıkmak için stratejik yaklaşımlar geliştirilmesine yardımcı olabilir. Bu bağlamda, tez, savaşın ekonomik, sosyal ve politik boyutlarını detaylı bir şekilde inceleyerek, kapsamlı bir analiz sunmayı amaçlamaktadır. Rusya-Ukrayna savaşı, sadece iki ülke arasındaki bir çatışma olmanın ötesinde, dünya genelinde ekonomik, sosyal ve politik dönüşümlere neden olan önemli bir olay olarak tarih sahnesinde yerini almıştır.

1.1. Tezin Amacı

Bu çalışmanın ana amacı, Rusya-Ukrayna savaşının küresel ve özellikle Avrupa Birliği ekonomileri üzerindeki etkilerini, insani ve sosyal sonuçlarını derinlemesine incelemek ve savaşın başlıca nedenlerini ortaya koymaktır. Bu bağlamda, çalışmanın temel sorusu şu şekilde ifade edilebilir: 2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna savaşı, uluslararası ekonomiyi nasıl etkilemiş ve bu etkilerin sonuçları neler olmuştur?

1.2. Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada, betimleyici yöntem kullanılarak kütüphane araştırması aracılığıyla gerekli veri ve bilgiler toplanmıştır. Ukrayna'nın Rusya ve Avrupa Birliği (AB) açısından jeopolitik önemi ve konumu ele alınmış, bu sürece etki eden iki ana aktör ve beklenen senaryolar detaylandırılmıştır. Araştırma sonuçları, Ukrayna'daki çatışmanın temel nedeninin, ülkenin jeopolitik öneminin Rusya ve Avrupa için kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu araştırmada, açıklayıcı nitelikte bir yöntem benimsenmiş ve hem elektronik hem de yazılı kaynaklar kullanılarak veriler toplanmıştır.

1.3. Tezin Kapsamı

Bu çalışma, Rusya-Ukrayna savaşı bağlamında, savaşın küresel ekonomi, insani krizler ve AB ekonomisi üzerindeki çok yönlü etkilerini ele almayı hedeflemektedir. Savaşın, hem doğrudan savaşan taraflar olan Rusya ve Ukrayna'ya, hem de küresel ekonomik sisteme ve enerji piyasalarına nasıl yansıdığı incelenecektir. Çalışma, savaşın ilk günlerinden itibaren dünya genelinde yaşanan ekonomik değişimleri, tedarik zincirinde meydana gelen aksaklıkları, enerji arzındaki dengesizlikleri ve fiyat dalgalanmalarını kapsamlı bir şekilde analiz edecektir.

Özellikle Avrupa Birliği'nin ekonomi politikaları ve enerji bağımlılığına yönelik savaşın yarattığı şoklar önemli bir yer tutmaktadır. Savaşın başlamasıyla birlikte Rusya'dan enerji ithalatının kesilmesi, AB içinde enerji arz güvenliği endişelerine yol açmış ve bu durum, enerji fiyatlarının yükselmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, AB ekonomisinin

enflasyonist baskılar altında kaldığı, büyüme hızının yavaşladığı ve özellikle enerji yoğun sektörlerin ciddi zararlara uğradığı gözlemlenmiştir. Çalışmada, bu olguların AB ekonomisi üzerindeki etkileri detaylandırılacak; enerji politikalarının yeniden şekillendirilmesi, yeşil enerjiye yönelme stratejileri ve AB içindeki ekonomik dayanışma politikaları tartışılacaktır.

Savaşın ayrıca küresel emtia fiyatlarına ve ticaret akışlarına etkisi de değerlendirilecektir. Rusya ve Ukrayna, dünya genelinde tarım, enerji ve metal gibi stratejik emtiaların önemli tedarikçileri arasındadır. Bu ülkelerde üretimin aksamaması, bu ürünlerde küresel arz sıkıntılarını ve fiyat artışlarına yol açmıştır. Bu bağlamda çalışma, tarım ve enerji fiyatlarındaki yükselişin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde enflasyonist baskıları nasıl artırdığını ele alacaktır.

Tezin bir diğer önemli konusu, savaşın insani etkileridir. Savaş nedeniyle milyonlarca Ukraynalı mülteci durumuna düşmüş ve Avrupa başta olmak üzere birçok ülkeye sığınmıştır. Bu mülteci akını, özellikle AB'nin sosyal yapısı ve ekonomik dengeleri üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Çalışmada, mültecilerin barınma, sağlık ve istihdam alanlarındaki durumları ve AB'nin bu krizi yönetme stratejileri ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Ayrıca savaşın, küresel çapta insani yardım organizasyonları üzerindeki etkisi ve yardım faaliyetlerinin koordinasyonu da tartışılacaktır.

1.4. Literatür Taraması

Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş ve bu krizin sonuçlarına ilişkin farklı dillerde çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu çalışmalardan yalnızca mevcut araştırma konusuyla daha yakından ilgili olan birkaç örnek incelenecektir.

Valizadeh ve diğerleri (2015) Ukrayna krizinin ABD ile Rusya arasındaki ilişkilere etkisini incelerken, bu krizin iki ülke arasındaki gerilimi kısa ve orta vadede artırabileceğini ancak ilişkilerin doğasında köklü ve derin bir değişime neden olmayacağını tartışmaktadır. Bunun sebebi olarak, bölgedeki jeopolitik ve jeoekonomik kaygıların büyük güçlerin ciddi çatışmalara girmesini engellemesi gösterilmektedir.

Zandi (2022) bu çalışmasında savaşın küresel sermaye piyasalarındaki volatilitiyi ve gelişmekte olan ülkeler üzerindeki sermaye akışlarını nasıl etkilediğini analiz etmektedir. Rusya'ya uygulanan ekonomik yaptırımlar ve enerji arzındaki bozulmalar, küresel tedarik zincirlerinde büyük sorunlar yaratmış ve finansal piyasalarda dalgalanmalara yol açmıştır. Zandi, gelişmiş ekonomilerin savaş karşısında daha dayanıklı olduğunu, ancak gelişmekte olan ülkelerin borç yükü ve enerji bağımlılığı nedeniyle daha fazla etkilendiğini belirtmektedir.

Wozniak (2017) Ukrayna'daki siyasi gelişmeleri ve bunun ABD ile Rusya arasındaki ilişkilere etkisini incelemiştir. Bu çalışmada, Rusya'nın eski Sovyet cumhuriyetlerinin Batılı örgütlere katılmasını önlemek için güç kullanmaya hazır olduğunu dünyaya gösterdiği vurgulanmıştır. Örneğin, 2008 yılında Gürcistan'ın NATO'ya katılma isteği, Rusya'nın bu ülkeye savaş açmasına neden olmuştur. Benzer şekilde, Ukrayna da 2014'ten bu yana Avrupa Birliği'ne katılma çabaları nedeniyle Rusya ile çatışma halindedir. Ukrayna'daki gelişmeler, ABD'yi Doğu ve Orta Avrupa'yı daha yakından izlemeye zorlamaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana bu bölge, yeniden ABD politikalarının odak noktası haline gelmiş ve Washington ile Moskova'yı karşı karşıya getirmiştir.

Demir (2022) Rusya-Ukrayna Savaşı'nın nedenlerini ve etkilerini incelemiştir. Bu çalışmada, Ukrayna'nın Rusya ile olan kültürel, dinsel, tarihi, dilsel ve etnik benzerlikleri nedeniyle sadece Rusya için özel bir konuma sahip olmadığı; aynı zamanda ABD açısından da önemli bir ülke olduğu belirtilmiştir. Ukrayna, bu özellikleri ve kapasitesiyle Washington'un, bölgesel rakibi Rusya'yı zayıflatma, Amerika'nın küresel hegemonyasını güçlendirme, küresel demokrasiyi tesis etme ve daha geniş, güvenli ve istikrarlı bir Avrupa Birliği yaratma stratejilerine hizmet etmektedir.

Wen ve diğerleri (2022) Ukrayna'daki savaşın, küresel gıda güvenliği krizinin devamının bir başlangıcı olduğuna inanmaktadır. Küresel yönetim sisteminin bu konuyu acilen ele alması gerektiğini belirtmektedirler; çünkü bu kriz, siyasi huzursuzluğa yol açabilir ve gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurumu derinleştirebilir. Makalede vurgulanan önemli bir nokta, gıdanın üretici ülkeler tarafından siyasi çıkarlarını desteklemek amacıyla bir silah olarak kullanılabileceğidir.

Alpert (2022) yapmış olduğu çalışmasında, Ukrayna'dan kaçan mülteciler üzerindeki psikolojik etkileri derinlemesine incelemektedir. Savaş nedeniyle yerinden edilen milyonlarca insan, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), kaygı ve depresyon gibi psikolojik rahatsızlıklarla karşı karşıya kalmıştır. Alpert, bu durumun uzun vadeli etkilerinin önlenmesi için acil psikososyal destek sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Özellikle kadınlar, çocuklar ve yaşlılar gibi hassas gruplar, bu psikolojik etkilerden daha fazla etkilenmiştir.

Gopinathn (2022) çalışmasında savaşın tetiklediği enflasyonist baskılar nedeniyle dünya genelindeki merkez bankalarının para politikalarını nasıl değiştirdiği ele alınmaktadır. Rusya-Ukrayna savaşının yarattığı arz şokları, petrol ve doğalgaz fiyatlarının hızla artmasına neden olmuş, bu durum dünya çapında enflasyonu tetiklemiştir. Gopinath, merkez bankalarının bu duruma karşı daha sıkı para politikaları uygulamaya başladığını ve bu politikaların küresel ekonomide durgunluk riskini artırabileceğini vurgulamaktadır.

Médecins Sans Frontières (2022) savaşın başlamasıyla birlikte sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan zorlukları ve insani yardım çalışmalarının yeterli olamamasını ele almaktadır. Özellikle savaş bölgelerinde sağlık altyapısının büyük oranda zarar gördüğü, tıbbi malzeme ve ilaç temininde ciddi sıkıntılar yaşandığı vurgulanmaktadır. Çalışmada ayrıca, savaşın psikolojik etkilerinin de büyük bir insani kriz yarattığı, travma ve ruh sağlığı sorunlarının hızla arttığı belirtilmektedir.

Darvas ve Wolff (2022) yaptıkları çalışmada, Rusya-Ukrayna savaşının Avrupa'nın ekonomik politikalarında nasıl bir değişiklik yarattığını incelemektedir. Avrupa Birliği, savaş nedeniyle enerji politikasını yeniden şekillendirerek enerji bağımlılığını azaltma ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapma yönünde adımlar atmıştır. Darvas ve Wolff, bu değişimin AB'nin uzun vadeli ekonomik stratejilerini nasıl etkilediğini ve enerji güvenliği ile iklim değişikliği politikalarının nasıl birleştiğini ele almaktadır.

Vanden (2023) çalışmasında savaşın Euro Bölgesi'nde yarattığı enflasyonist baskıları incelemektedir. Rusya'dan yapılan enerji ithalatındaki kesintiler, Euro Bölgesi'nde enerji fiyatlarının hızla artmasına ve genel enflasyon oranlarının yükselmesine yol açmıştır. Vanden Hove, bu enflasyonist baskıların tüketici güvenini azalttığını ve ekonomik büyümeyi

olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. Ayrıca, Avrupa Merkez Bankası'nın bu duruma karşı izlediği para politikaları da ele alınmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI'NIN TARİHİ VE NEDENLERİ

2.1. Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Tarihi

Aleksandr Dugin gibi önde gelen Avrasya teorisyenine göre, Slav kökenli Ukrayna ve Rusya, Avrasya coğrafyasının jeopolitik olarak en kritik bölgelerinden birinde yer almaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Ukrayna'da ortaya çıkan bağımsızlık arayışı ve Rusya'dan bağımsız bir dış politika yürütme isteği, ülkeyi Batı yönünde bir dönüşüme itmiştir. Bu süreçte, Ukrayna toplumunda Batı yanlısı ve Rus yanlısı eğilimler arasında derin bir bölünme yaşanmıştır. Ülkenin batı bölgelerinde Avrupa Birliği ile entegrasyon arayışı hakimken, doğu bölgelerinde Rusya ile daha yakın ilişkiler tercih edilmiştir (Dugin, 2004). Kiev şehri hem Ruslar hem de Ukraynalılar için çok önemli bir tarihi yere sahip. Ruslar, Kiev'in kendi tarihlerinin başlangıcı olduğunu ve bu yüzden Rus toprakları olduğunu düşünüyor. Ukraynalılar ise tam tersine, Kiev'in Ukrayna'nın ilk başkenti olduğunu ve Ukrayna tarihine ait olduğunu savunuyor. Bu tartışmanın kökeni, yaklaşık 700 yıl önce Moskova'nın Kiev'den ayrılmasına dayanıyor. Her iki taraf da Kiev'in tarihini kendi lehine yorumlamaya çalışıyor. Kiev Rus İmparatorluğu, kurulduğu dönemde hem doğudan Türk boylarının hem de güneyden Bizanslıların saldırılarına maruz kalmış. Bu durum, Slavların bölgedeki hâkimiyetini tehdit etmiş ve siyasi bir kargaşa yaratmıştır (İşyar, 2008).

Slavların Ortodoks Hristiyanlığı kabulü, siyasi ve kültürel kimliklerinin oluşumunda önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bizans İmparatorluğu ile kurulan dinî bağlar, Slavların Türk istilasına karşı ortak bir cephe oluşturmalarını sağlamıştır. Ancak Ortodoksluğun yaygınlaşmasıyla birlikte, Slavlar arasında birlik duygusu güçlenmiş ve ortak bir kültürel kimlik oluşmuştur. Kiev Knezliği'nin diğer prenslikler üzerindeki etkisinin zayıflaması ve Moğol istilasına gibi dış etkenler, bu birliğin uzun ömürlü olmasını engellemiş ve Slav dünyasında siyasi bir parçalanma süreci başlatmıştır (İşyar, 2008). Moğol istilasına, Doğu Avrupa'daki Slav toplumlarını derinden etkileyerek siyasi ve sosyal yapılarını önemli ölçüde zayıflatmıştır. Ortaya çıkan iktidar boşluğunda, farklı Slav bölgeleri kendi siyasi merkezlerini oluşturma arayışına girmiştir. Bu süreçte, Moskova Knezliği yükselişe geçerek bölgenin yeni bir güç merkezi haline gelmiştir. Rus tarihçiler, bu gelişmeyi Kiev Rus'un

mirası üzerine inşa ederek, Moskova'yı Slav dünyasının yeni lideri olarak sunmaktadır. Ancak, bazı tarihçiler Kiev Rus'un kuruluşunda Vareglerin rolünü abartıldığını savunarak, bu tezi tartışmaya açmaktadır. Moğol hakimiyetinin zayıflamasıyla birlikte, Slav dünyasında yeni bir siyasi düzen ortaya çıkmış ve Moskova'nın yükselişiyle birlikte Rus tarihi ön plana çıkmıştır (Kurat, 2020).

III. İvan döneminde Moskova Knezliği, agresif bir genişleme politikası izleyerek Karadeniz ve Hazar Denizi'ne ulaşmayı hedeflemiştir. Kazan ve Astrahan'ın fethiyle bu hedef önemli ölçüde gerçekleşmiş ve Moskova, Rus Çarlığı olarak yeniden adlandırılmıştır. Bu dönemde Avrupa, Osmanlı tehdidi altında olduğu için Rusların yükselişi pek dikkat çekmemiştir. Rusya, batıya doğru ilerleyişini sürdürerek Azak Kalesi'ni fethetmiş ve ardından Ukrayna topraklarını ilhak etmeye başlamıştır. Pereyaslav Antlaşması ile Kiev'in Rusya'ya bağlanması, bölgedeki siyasi dengeleri önemli ölçüde değiştirmiştir (Demiroğlu, 2015, s. 436).

Büyük Petro (1682-1725) döneminde Rusya, Batılılaşma ve modernleşme sürecine girerek Avrupa'da önemli bir güç haline geldi. 1700'de başlayan Kuzey Savaşı, Rusya'nın Baltık Denizi'ne açılma mücadelesinde önemli bir dönüm noktası oldu. Bu savaş sırasında Ukrayna hem Polonya hem de Rusya'nın ilgi alanında yer aldı. 1687'de Ukrayna'da iktidara gelen Hetman İvan Mazepa, 1709'da Rusya'ya karşı isyan ederek İsveç ile ittifak kurdu. Ancak, Poltava Savaşı'nda İsveç'in yenilgisiyle Mazepa'nın planları suya düştü ve Ukrayna, nihayetinde Rusya'nın egemenliği altına girdi (Oleinik, 2019, s. 5).

Fransız Devrimi'nin etkisiyle 19. yüzyılda Ukrayna'da ulusal bilinç uyanışı yaşanmıştır. Romantizm akımının da etkisiyle Ukraynalı aydınlar, özgün bir kültürel kimlik arayışına girmişlerdir. Ancak, Rus İmparatorluğu'nun baskıcı politikaları ve Pan-Slavizm ideolojisi, Ukrayna'nın bağımsızlığını engellemiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen köleliğin kaldırılması, Ukrayna halkına yeni umutlar vermiş olsa da Ruslaşma politikaları devam etmiştir. 1917 Şubat Devrimi'yle Ukrayna'da siyasi bir boşluk oluşmuş ve Merkez Rada adı verilen bir hükümet kurulmuştur. Ancak, iç ve dış güçlerin baskısıyla Rada zayıflamış ve yerine Ukrayna Halk Cumhuriyeti geçmiştir (Ploky, 2017, s. 170).

Rus İç Savaşı'nın ardından Ukrayna, çeşitli güçlerin çekişme alanına girmiştir. Simon Petlyura liderliğindeki Ukrayna Halk Cumhuriyeti, Polonya ile ittifak kurarak Kızıl Ordu'ya karşı savaşmıştır. 1921'de imzalanan Riga Antlaşması ile bu savaş sona ermiş ve Ukrayna, Sovyet Rusya'nın egemenliği altına girerek Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (Ukrayna SSC) olmuştur. SSCB'nin kurulmasıyla birlikte Ukrayna, federal bir yapı içinde yer almış, ancak bağımsızlığına dair hukuksal bir dayanak bulunmasına rağmen, pratikte bu hakkını kullanamamıştır. 1929'da kabul edilen Ukrayna SSC Anayasası, Ukrayna'ya belirli bir özerklik sağlamış olsa da Sovyet sisteminin merkeziyetçi yapısı nedeniyle Ukrayna'nın bağımsızlığı sınırlı kalmıştır (Dugin, 2004, s. 7).

1928'de SSCB'de yaşanan kuraklık, tarım üretimini olumsuz etkiledi. Bu durum, zaten zorunlu kollektivizasyon politikalarıyla mücadele eden köylüleri daha da zor durumda bıraktı. Kıtık, özellikle Ukrayna'da büyük yıkıma yol açtı. Köylülerin direnişi, Stalin yönetimini kızdırdı ve baskıcı uygulamalar daha da şiddetlendi. Sonuç olarak, yüz binlerce insan hayatını kaybetti ve birçok köylü Sibirya'ya sürgün edildi (Plokhy, 2017, s. 173).

Tarih boyunca komşu devletler arasında sınır sorunları ve kültürel asimilasyon girişimleri sıkça yaşanmıştır. Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etkisi de bu bağlamda değerlendirilebilir. Rus kültürünün Ukrayna'ya dayatılması, bölgede siyasi gerilimleri artırmış ve uzun süreli çatışmalara zemin hazırlamıştır. Rusya'nın genişlemeci politikaları, Ukrayna'nın bağımsızlığını tehdit etmiş ve iki halk arasında derin yaralar açmıştır. Tarihsel süreçte her iki taraf da kendi kimliğini koruma ve bölgede hâkim konuma gelme mücadelesi vermiştir.

2.1.1. Rusya ve Batı İçin Ukrayna'nın Önemi

Ukrayna, jeopolitik konumu itibarıyla Avrupa ve Rusya arasında köprü görevi gören stratejik bir coğrafyada yer almaktadır. Bu durum, ülkeyi hem Batı'nın demokratik değerlerine ve ekonomik entegrasyonuna yaklaştıran hem de Rusya'nın kültürel ve siyasi etki alanında tutan zıt çekimlere maruz bırakmıştır. Özellikle Avrupa Birliği'nin genişleme politikalarıyla birlikte Ukrayna, hem AB için önemli bir ortak hem de Rusya için kaybedilmemesi gereken bir tampon bölge haline gelmiştir. Zbigniew Brzezinski'nin de vurguladığı gibi, Ukrayna'nın jeopolitik önemi, Avrupa'nın geleceği açısından belirleyici bir faktördür (Rostami & Zeinali,

2021, s. 133-134). Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Ukrayna hem Batı'ya hem de Rusya'ya yakın olmak isteyen bir ülke haline geldi. Özellikle 2004'teki Turuncu Devrimle birlikte Ukrayna, Avrupa Birliği'ne daha da yaklaştı. Ukrayna, Sovyetler Birliği döneminde güçlü bir sanayiye sahipti. Özellikle nükleer enerji ve havacılık alanında önemli başarılar imza atmıştı. Bu da Ukrayna'yı hem Batı lkeleri hem de Rusya için çekici bir hedef haline getirdi.

Ukrayna, sahip olduğu jeopolitik konum sayesinde Avrupa'nın enerji güvenliği için kritik bir öneme sahiptir. Avrupa'ya yönelik doğal gaz ve ham petrol sevkiyatının büyük bir kısmı Ukrayna üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu durum, Ukrayna'yı enerji transitinde önemli bir aktör haline getirirken, aynı zamanda ülkeyi enerji güvenliği açısından riskli bir konuma da sokmaktadır (Ahamedipour & Lashgari, 2011). Ukrayna hem coğrafi konumu hem de doğal kaynakları itibarıyla uluslararası sistemde önemli bir aktör konumundadır. Orta Avrasya'ya açılan bir kapı olan Ukrayna hem Batı'nın enerji güvenliği hem de Rusya'nın jeopolitik hedefleri açısından stratejik bir öneme sahiptir. Özellikle dünya gıda piyasasındaki önemli rolü, Ukrayna'yı küresel gıda güvenliği açısından da kritik bir ülke haline getirmiştir. Bu nedenle, Ukrayna, büyük glerin çıkarlarının çakıştığı ve rekabet ettiği bir arena olarak değerlendirilmektedir. Ukrayna'nın Batı entegrasyonu süreci hem Rusya'nın etkisini azaltmayı hem de Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa'daki nüfuzunu artırmayı amaçlamaktadır.

Kırım yarımadası hem coğrafi konumu hem de askeri önemi nedeniyle Rusya için stratejik bir değere sahiptir. Özellikle Sivastopol limanı, Rus Kara Deniz Filosuna ev sahipliği yapmasıyla Rusya'nın güney sınırlarını koruyan önemli bir s konumundadır. Sovyetler Birliği döneminde Ukrayna'ya bağlanan Kırım'ın, Rusya'nın Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını kazanmasının ardından tekrar Rusya'nın gündemine gelmesi, bölgedeki jeopolitik gerilimleri artırmıştır (Azami, Nazari, & Hoseini, 2018).

Kırım yarımadasının Rusya tarafından ilhakı, hem Rusya'nın Karadeniz'deki askeri varlığını güçlendirmiş hem de bölgedeki jeopolitik dengeyi değişirmiştir. Sivastopol limanı, Rus Kara Deniz Filosu için stratejik bir s olarak hizmet vermekte olup, Rusya'ya Akdeniz ve Ortadoğu'ya daha kolay erişim imkânı sağlamaktadır. Ukrayna, tarihsel süreçte Rusya için hem güvenlik hem de ekonomik açıdan önemli bir konumda olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın Sovyetler Birliği'ni işgali sürecinde Ukrayna toprakları, savaşın seyri

üzerinde belirleyici bir rol oynamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise Ukrayna, Batı ve Rusya arasında bir çekişme alanı haline gelmiştir. Ukrayna'nın NATO üyeliği, Rusya'nın batı sınırlarına doğru NATO güçlerinin yaklaşması anlamına geldiğinden, Moskova tarafından kabul edilemez bir durum olarak değerlendirilmektedir.

2.1.2. Rusya-Ukrayna Diplomatik İlişkilerinde Kritik Sorunlar

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan Ukrayna ve Rusya Federasyonu arasında, ortak tarihsel ve kültürel bağlara dayanan karmaşık bir ilişki ağı oluşmuştur. 1990'lı yıllarda, bu ilişki daha çok Sovyet döneminin mirasını yönetme ve yeni ortaya çıkan sorunlara çözüm bulma üzerine odaklanmıştır. Ancak, Batı'nın bölgeye artan ilgisi ve Ukrayna'nın Batı entegrasyon çabaları, iki ülke arasındaki ilişkileri yeni bir boyuta taşımıştır. Rusya, Ukrayna'yı kendi etki alanında tutmak ve Batı'nın yükselen etkisini sınırlamak amacıyla çeşitli politikalar izlemiştir. Öte yandan, Ukrayna, Batı ile ilişkilerini güçlendirerek ekonomik ve siyasi olarak bağımsızlaşmayı hedeflemiştir. Bu süreçte, iki ülke arasında yaşanan gerginlikler, bölgesel istikrarı olumsuz etkilemiş ve zaman zaman ciddi krizlere yol açmıştır (Brzezinski, 2005, s. 83).

Sovyetler Birliği döneminde uygulanan asimilasyon politikaları, özellikle Ukrayna gibi çok uluslu bir devlet olan ülkelerde derin izler bırakmıştır. 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlığını ilan eden Ukrayna, hem kendi kimliğini yeniden inşa etme hem de yeni bir devlet kurma sürecinde zorluklarla karşılaşmıştır. Rusya Federasyonu da Sovyetler Birliği'nin en büyük varisi olarak ortaya çıkmış ve yeni bir devlet kimliği oluşturmaya çalışmıştır. İki ülke arasındaki ilişkiler, ortak tarihsel ve kültürel bağlara rağmen, Sovyet mirasının yarattığı derin yaralar ve jeopolitik rekabet nedeniyle karmaşık bir seyir izlemiştir. Özellikle, Ukrayna'nın bağımsızlığının ilk yıllarında, Rusya'nın ekonomik sıkıntıları ve Ukrayna'nın Batıya yönelim çabaları, iki ülke arasındaki ilişkileri gerginleştirmiştir. Enerji kaynakları üzerindeki anlaşmazlıklar, özellikle doğal gaz konusunda yaşanan sıkıntılar, ilişkilerin en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir (Sönmez, Bıçakçı, & Yıldırım, 2015, s. 657-658). Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, Rusya ve Ukrayna gibi yeni bağımsız devletler, ekonomik kalkınma ve siyasi

istikrar için yeni yollar aramaya başlamıştır. Boris Yeltsin ve Leonid Kravçuk gibi liderler, ülkelerini Batı'ya entegre ederek bu hedeflere ulaşabileceklerini düşünmüşlerdir. Bu doğrultuda, her iki ülke de ekonomik reformlar yaparak, Batılı yatırımların ülkelerine akmasını sağlamıştır. Ancak, bu süreçte Rusya'da bazı kesimler tarafından Batı yanlısı politikalar eleştirilmiş ve milliyetçi duygular yükselmiştir. ABD ve AB gibi Batılı güçler ise, Doğu Avrupa'da kapitalizmi yaymak ve Sovyet mirası ile bağları zayıflatmak amacıyla bu ülkelere ekonomik ve siyasi destek sağlamışlardır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, bağımsızlığını kazanan Ukrayna ve Rusya, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) çatısı altında ekonomik ve ticari ilişkilerini sürdürmeye çalışmışlardır. Ancak, askeri alanda iş birliği yapmak yerine, iki ülke farklı stratejiler izlemiştir. Ukrayna Devlet Başkanı Leonid Kravçuk, Batı yanlısı politikalar benimseyerek ülkesini Batı entegrasyonuna yönlendirmek istemiştir. Bu durum, Rusya ile Ukrayna arasındaki ilişkileri gerginleştirmiş ve bölgede yeni bir güç dengesi ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1994 yılında imzalanan NATO anlaşması, Ukrayna'nın Batı ile olan ilişkilerini güçlendirmiş ve Rusya'nın bölgedeki etkisini sınırlama amacıyla atılan önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir. Zbigniew Brzezinski gibi önde gelen ABD'li stratejistler, Ukrayna'nın jeopolitik önemini vurgulayarak, bu ülkenin Batı için bir pivot ülke olabileceğini belirtmişlerdir. Ancak, ABD başlangıçta Ukrayna'ya bugünkü kadar stratejik önem vermemiş ve bu ülkenin Rusya ile olan ilişkilerini daha dengeli bir şekilde yönetmeye çalışmıştır (Brzezinski, 2005, s. 87).

Ukrayna, çok kültürlü yapısı ve Rusya ile olan tarihsel bağları nedeniyle dil politikaları konusunda uzun süredir tartışmalara sahne olmuştur. 1996 Anayasası, ülkedeki tüm dillerin özgürce kullanılabileceğini öngörmüş olsa da pratikte Rusça' nın konumu ve Ukraynaca' nın devlet dili olarak güçlendirilmesi arasındaki denge uzun yıllar boyunca tartışma konusu olmuştur. Özellikle 2000'li yıllarda, Ukrayna'nın Batı entegrasyon süreciyle birlikte Ukraynaca' nın kullanım alanının genişletilmesi ve Rusça' nın konumunun sınırlandırılması yönünde adımlar atılmıştır. Ancak, bu durum ülke içindeki Rus azınlığı ve Rusya ile ilişkiler açısından önemli tartışmalara neden olmuştur. Ukrayna'daki dil politikaları, hem ülke içindeki etnik kimlikler arasındaki dengeyi hem de dış politikadaki tercihleri yansıtmaktadır (Maksimova, 2022).

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, Avrupa'da yeni bir güvenlik düzeni kurulmaya çalışıldı. Ancak, Rusya'nın eski SSCB sınırları içindeki nüfuzunu koruma arzusu ve NATO'nun genişlemesi, karşılıklı güvensizlik ortamını derinleştirdi. Ukrayna, bu güvenlik dilemmasının merkezinde yer alarak hem Rusya hem de Batı için stratejik öneme sahip bir ülke haline geldi. Rusya, Ukrayna'nın NATO'ya katılmasını bir varoluşsal tehdit olarak görürken, Ukrayna ise Batı'ya entegre olarak kendi güvenliğini sağlamak istedi. Bu çelişkili hedefler, iki ülke arasındaki gerilimi sürekli olarak yükseltti.

2.1.3. Rusya-Ukrayna Ticari İlişkileri

1990'ların başında Ukrayna, ciddi bir hiperenflasyon sürecinden geçmiş, ancak bu ekonomik istikrarsızlık 1990'ların sonlarına doğru kontrol altına alınmış ve ülke ekonomisi 2001 yılından itibaren toparlanmaya başlamıştır. Bağımsızlık sonrası dönemde, devletle yakın bağları olan kişiler büyük kazançlar elde etmiş ve bu gelirleri yurtdışına yönlendirmiştir. Bu durum, ülke içinde sermaye çıkışlarına ve ekonomik zayıflamaya yol açmıştır. 1992 yılında Ukrayna parlamentosu, ekonomiyle ilgili önemli yasaları kabul etmiş ve Sovyetler Birliği'nden ayrılan diğer ülkeler gibi Ukrayna da kapitalist sisteme hızlı bir geçiş yapmayı tercih etmiştir. Hükümet, yabancıların Ukrayna'da gayrimenkul edinmesine ve mülkleri ticari amaçla kullanmalarına izin veren yasalar çıkarmış ve 1996'ya kadar 40.657 devlet sanayi arazisini özelleştirmiştir. Kömür madenlerinin bir kısmı da özelleştirilmiş olup, 209 madenin 42'si bu kapsamda satılmıştır. Aynı yıl çıkarılan Yabancı Varlıklar Kanunu ile yabancı sermaye akışı başlamış, 1996 yılında 1 milyar dolar olan yabancı yatırımlar, 2004'te 6,8 milyar dolara ulaşmıştır. 2005'te Yuşçenko'nun seçim zaferiyle birlikte Batı'nın Ukrayna'ya ilgisi daha da artmıştır (Office of the Historian, 1992).

Rusya'da da benzer süreçler yaşanmış, ekonomik krizi aşmak amacıyla enerji, sanayi ve tarım gibi önemli sektörlerde özelleştirmelere gidilmiştir. Bu özelleştirmeler sırasında birçok işletme oligarkların eline geçerken, oligarklar kazandıkları ekonomik gücü siyasi alanda da kullanma özgürlüğüne kavuşmuşlardır. Ancak, Rusya'nın sahip olduğu doğal gaz, petrol, elmas ve altın gibi zengin kaynaklar, ülkenin ekonomik gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Ayrıca, Sovyetler Birliği'nden kalan askeri teçhizatın satılması da ekonomiyi

canlandırmıştır. Rusya'nın kalkınmasında etkili olan bir diğer faktör ise ABD olmuş ve 1993 yılına kadar Rusya, ABD ile yakın ilişkiler sürdürmüştür. Soğuk Savaş sonrasında ABD, küresel güç dengesini korumak ve Rusya'nın ekonomik kalkınmasına destek olmak amacıyla adımlar atmıştır. Ayrıca, SSCB'nin yeniden canlanmasını engellemek için Yeltsin ile yapılan anlaşmalar sonucunda ABD, Rusya'ya önemli yatırımlar yapmıştır (Office of the Historian, 2000).

Bu yatırımlar, halka kapitalizmin sosyalizmden daha üstün olduğunu kanıtlamak ve SSCB'nin yeniden doğmasının önüne geçmek amacıyla yapılmıştır. Rusya'nın en önemli sektörü olan enerji alanına büyük yatırımlar yapılmış, bu yatırımlar aynı zamanda Rusya'nın Batı ile olan dış politikasına güçlü bir enerji kaynağı sağlamıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Andrey Kozirev, ABD ile ticaret hacmi arttıkça Batı'nın aşırı politikalarından vazgeçmesi gerektiğini ifade etmiş ve Yeltsin'in Batı ülkelerinden yardım almasının temel amacının Rus toplumunu hızla Batı'ya yaklaştırmak, ekonomi, kültür ve siyasette Avrupa Birliği ülkelerinin modelini benimsetmek ve sanayileşmiş ülkelere oluşan G7 grubuna katılmak olduğunu vurgulamıştır (Office of the Historian, 1997).

Yeltsin'in Batı'ya yönelik politikası 1993'ten itibaren değişim göstermeye başlamış, bu değişimin ilk nedeni NATO'nun genişleme stratejisi, ikinci nedeni ise Rusya'daki iç gelişmeler (anayasal kriz ve parlamento seçimleri) olmuştur (Urmanov, 1992, ss. 6-7). Bu politika değişikliğiyle birlikte Rus ekonomisinde dalgalanmalar yaşanmış, 1995'te sağlanan makroekonomik istikrar, 1997-1998 yıllarında bozulmaya başlamış ve ekonomik kriz Rublenin büyük ölçüde değer kaybetmesine yol açmıştır. Bu süreçte Rus şirketleri, döviz kurlarına dayalı olarak ihracat yapma eğilimi göstermiştir (United States Department of State, 2019).

1996 yılında Rusya, AB ve Orta Asya ülkeleriyle toplam 27,5 milyar dolarlık bir ticaret dengesi vermiştir. Bu dönemde Rusya'nın bu ülkelerle olan toplam ihracatı 62,7 milyar dolar, ithalatı ise 35,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl, Ukrayna'nın AB ve Orta Asya ülkeleriyle olan ticaret hacmi ise çok daha düşüktür. Ukrayna bu ülkelere 7,5 milyar dolarlık ihracat yaparken, 6,2 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Bu ithalatın büyük bir

kısmı, Rusya'dan yapılan enerji, tüketim malı ve hammadde alımlarından oluşmaktadır (WorldBank, A Strategy for Integration into Global Trade: Ukraine's Trade Policy, 2023).

1993'ten sonra Rusya, eski Sovyet ülkelerini kendi etki alanında tutmak için çeşitli yöntemler kullanmıştır. Özellikle Ukrayna, Rusya'nın bu politikasının odak noktasında olmuştur. Yeltsin döneminde Ukrayna ile yaşanan sorunlar, Kuçma döneminde ticari iş birliğiyle aşmaya çalışılmıştır. 1995'te imzalanan "Gelir ve Mülkün Çifte Vergilendirilmesinden Kaçınma" anlaşması, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri güçlendirmiştir. Ancak, siyasi farklılıklar her zaman ekonomik ilişkileri gölgelemiştir. Her iki ülke de ekonomik çıkarlarını göz önünde bulundurarak, politik anlaşmazlıklara rağmen ticari iş birliğini sürdürmüştür (BDT Mevzuatı, 1995).

2.2. Kırım'ın İlhakı ve Kırım'ın Önemi

Kırım Yarımadası, tarih boyunca stratejik konumu nedeniyle pek çok büyük gücün ilgi odağı olmuştur. Karadeniz'in kuzeyinde yer alan bu bölge hem askeri hem de ekonomik açıdan önemli bir geçiş noktasıdır. Kırım'ın Rusya tarafından 2014 yılında ilhak edilmesi, uluslararası kamuoyunda büyük yankı uyandırmış ve Ukrayna ile Rusya arasındaki gerilimleri daha da derinleştirmiştir. Bu olay, sadece bölgesel bir kriz olmaktan çıkarak, küresel politik ve ekonomik dengeleri de etkilemiştir (Smith A. , 2015).

-Kırım'ın Tarihi ve Stratejik Önemi: Kırım, tarih boyunca farklı medeniyetlerin kontrolü altına girmiştir. Antik Yunanlılardan Bizans İmparatorluğu'na, Altın Orda Devleti'nden Osmanlı İmparatorluğu'na kadar pek çok farklı güç, bu bölgeyi kontrol etmek için savaşmıştır. 18. yüzyılın sonlarında Rusya İmparatorluğu'nun Osmanlı Devleti'ne karşı kazandığı zaferler sonucunda Kırım, Rusya'ya bağlanmıştır (Jones, 2016, s. 48). Rusya için Kırım, Karadeniz'e erişim ve Akdeniz'e açılma politikası açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu stratejik konum, günümüzde de önemini korumaktadır, zira Kırım'da bulunan Sivastopol Limanı, Rusya'nın Karadeniz Filosunun ana üssü olarak işlev görmektedir (Johnson, 2017, s. 77).

-2014 İlhakı ve Hukuki Tartışmalar: 2014 yılında Ukrayna'da yaşanan iç siyasi karışıklıkların ardından Rusya, Kırım'ı ilhak etti. Rusya, bu ilhakı Kırım'da düzenlenen ve halkın büyük çoğunluğunun Rusya'ya katılma yönünde oy kullandığı referanduma dayandırmıştır (Petrov, 2018, s. 102). Ancak bu referandum, Ukrayna ve Batı ülkeleri tarafından uluslararası hukuka aykırı olarak değerlendirilmiştir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Rusya'nın Kırım üzerindeki egemenlik iddialarını tanımadığını ve bu durumu bir işgal olarak nitelendirdiğini belirtmiştir (UN, 2014, s. 12). Uluslararası hukuk açısından bakıldığında, bir ülkenin topraklarının başka bir ülke tarafından zorla ilhak edilmesi, Birleşmiş Milletler Anlaşması'na aykırıdır (Kelsen, 2015, s. 89).

-Kırım'ın Rusya İçin Önemi: Kırım, Rusya için askeri, ekonomik ve jeopolitik açılardan büyük bir öneme sahiptir. Askerî açıdan bakıldığında, Karadeniz'e hâkim olan Kırım, Rusya'nın deniz kuvvetleri için stratejik bir üs konumundadır. Ayrıca Kırım'ın ilhakı, Rusya'nın Akdeniz'e erişimini güçlendirmiştir (Bennett, 2019, s. 45). Ekonomik açıdan ise Kırım, enerji kaynakları açısından da değerlidir. Kırım'ın çevresindeki Karadeniz sularında zengin doğalgaz yatakları bulunmaktadır ve bu durum, Rusya'nın enerji güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır (Henderson, 2020, s. 69). Jeopolitik olarak ise Kırım, Rusya'nın Ukrayna ve NATO'nun genişlemesine karşı stratejik bir tampon bölge oluşturmasını sağlamıştır (Stent, 2021, s. 56).

-Ukrayna ve Batı Dünyası İçin Kırım'ın Önemi: Kırım, Ukrayna için hem ekonomik hem de stratejik açıdan önemli bir bölgedir. Ukrayna'nın Karadeniz'e açılan kapısı olan Kırım, aynı zamanda tarım ve turizm açısından da önemli bir gelir kaynağıdır (Giles, 2015, s. 98). Batı dünyası ise Kırım'ın ilhakını, Rusya'nın genişlemeci politikalarının bir parçası olarak görmektedir. Bu durum, NATO ve Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa'daki politikalarını yeniden gözden geçirmelerine neden olmuştur (Walker, 2018, s. 114). Kırım'ın ilhakı, aynı zamanda Rusya'ya uygulanan ekonomik yaptırımların da temel nedenlerinden biridir (Smith D. , 2019, s. 127).

Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı, uluslararası hukuka aykırı bir durum olarak kabul edilmiş ve bölgede kalıcı bir gerilim kaynağı haline gelmiştir. Stratejik konumu, askeri üsleri ve enerji kaynakları ile Kırım, Rusya için vazgeçilmez bir bölgedir. Ukrayna ve Batı dünyası

için ise bu ilhak, bölgesel güvenlik dengelerini değiştiren bir gelişme olmuştur. Kırım meselesi, uluslararası arenada hala zlmeyi bekleyen bir kriz olarak varlığını sürdürmektedir (Mitchell, 2020, s. 78).

2.3 Rusya-Ukrayna Savaşına Yol Açan Nedenler

2022'deki Rusya-Ukrayna savaşı, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden bu yana süregelen jeopolitik gerilimlerin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Rusya, Sovyet mirasının önemli bir kısmına sahip çıkma çabasıyla, Ukrayna'yı kendi etki alanında tutmak istemektedir. Bu durum, Ukrayna'nın Batı entegrasyonu hedefiyle çelişmiş ve taraflar arasında derin güvensizliklere yol açmıştır. Ukrayna'nın NATO ve AB yeliği arayışı, Rusya'yı güvenlik açısından tehdit olarak algılamasına neden olmuş ve bu da krizin derinleşmesine katkı sağlamıştır. Tarihi, kültürel ve dini bağlar nedeniyle Rusya, Ukrayna'yı kendi bir parçası olarak görürken, Ukrayna ise bağımsız bir devlet olarak varlığını korumak istemektedir. Bu farklı perspektifler, çatışmanın temel nedenlerinden biridir (Demir, Rusya-Ukrayna Savaşı 2022: Nedenler ve Etkileri, 2022, ss. 16-17). Rusya'nın perspektifine göre, Ukrayna savaşı kaçınılmaz bir çatışma olarak görülmekte ve ertelenen her gün tehdidin büyümesine neden olmaktadır. Moskova, ABD'nin Ukrayna'yı NATO'ya entegre etme ve Rusya'nın batı sınırlarına askeri güç yerleştirme çabalarını bir güvenlik tehdidi olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle, Rusya yönetimi, Ukrayna'daki durumu kendi lehine çevirmek ve uzun vadeli güvenliğini sağlamak amacıyla askeri müdahaleyi tercih etmiştir. Ancak bu karar, Rusya'yı ciddi ekonomik yaptırımlarla karşı karşıya bırakmış ve uluslararası arenada izolasyonuna neden olmuştur (Yaganeh, 2021).

2.3.1 Rusya - Ukrayna Savaşına Yol Açan Temel Faktörler

Rusya ile Ukrayna arasındaki çatışma, yalnızca 2022 yılında patlak veren bir olay olmayıp, kökleri derin bir tarihsel ve jeopolitik geçmişe dayanmaktadır. Bu savaşın nedenleri, uluslararası hukuk, devletler arası ilişkiler ve bölgesel politikalar açısından geniş bir yelpazede değerlendirilebilir. Savaşın ardındaki temel faktörler, tarihsel bağlar, ulusal kimlik atışmaları, NATO'nun genişlemesi, Rusya'nın jeopolitik stratejileri ve enerji politikaları gibi birçok dinamik tarafından şekillendirilmiştir.

Rusya ve Ukrayna, uzun bir ortak tarih ve kültürel bağa sahip iki komşu ülke olarak bilinir. Kiev Rus Devleti'nin (Kievan Rus) doğduğu topraklar, günümüz Ukrayna'sının bir kısmına denk gelmektedir ve bu durum, özellikle Rus tarih yazımında Ukrayna'nın Rusya'nın bir parçası olarak görülmesine neden olmuştur (Plokhyy, 2017). Sovyetler Birliği döneminde de bu bağlar güçlenmiştir; ancak Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Ukrayna, bağımsızlığını ilan etmiş ve Batı ile daha yakın ilişkiler geliştirmeye başlamıştır. Ukrayna'nın Sovyetler sonrası dönemde bağımsızlığını pekiştirmesi, Rusya'nın bu ülke üzerindeki etkisini kaybetme korkusunu körüklemiştir.

Putin hükümeti, Ukrayna'nın bağımsızlık sonrası gelişimini ve özellikle Batı yanlısı politikalarını, Rusya'nın güvenliği ve bölgedeki stratejik çıkarları için bir tehdit olarak görmüştür (Menon & Rumer, 2015). Bu durum, Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etkisini yeniden kurmak istemesine ve bu doğrultuda askeri müdahaleye kadar varan adımlar atmasına neden olmuştur.

Rusya-Ukrayna çatışmasının diğer bir önemli boyutu, enerji politikalarıdır. Ukrayna, Avrupa'ya Rus gazının taşındığı ana transit ülkelerden biridir. Bu nedenle Rusya için stratejik öneme sahiptir. 2000'li yılların başından itibaren Ukrayna, Rusya'nın enerji politikalarında bir pazarlık unsuru haline gelmiştir. Rusya, enerji kaynaklarını bir dış politika aracı olarak kullanarak Ukrayna üzerindeki etkisini artırmayı hedeflemiştir (Kobzeva, 2016). Bu bağlamda, enerji anlaşmazlıkları, gaz kesintileri ve boru hattı projeleri, Rusya'nın Ukrayna üzerindeki baskısını artıran unsurlar olmuştur.

Ayrıca, Rusya'nın Karadeniz'deki jeopolitik çıkarları, bu çatışmanın önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Kırım'ın ilhakı ile Rusya, Karadeniz'deki askeri ve enerji stratejilerini güçlendirmiştir. Bu bölgedeki hakimiyet, Rusya'nın enerji güvenliği ve bölgesel nüfuzu açısından kritik bir rol oynamaktadır.

Rusya'nın iç siyasi dinamikleri de bu savaşın tetikleyicilerinden biri olarak değerlendirilebilir. Putin rejimi, halk desteğini artırmak ve Rusya'nın bölgesel güç olma iddiasını pekiştirmek amacıyla milliyetçi politikaları ön plana çıkarmıştır. Ukrayna ile yaşanan gerilim, bu milliyetçi söylemin bir parçası olarak şekillendirilmiş ve Rus halkının büyük bir kesimi tarafından desteklenmiştir (Sakwa, 2015). Putin'in Ukrayna üzerindeki

hamleleri, yalnızca jeopolitik değil, aynı zamanda iç politik desteği koruma amacını da taşımaktadır.

2.3.2. Rusya ve Batı (NATO, ABD, AB) Arasındaki Rekabet

Soğuk Savaş, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkan ve yaklaşık yarım yüzyıl süren, dünya siyasetinin en belirleyici dönemlerinden biridir. Bu dönemde, ABD ve SSCB arasındaki ideolojik ve jeopolitik rekabet, dünya genelinde siyasi, ekonomik ve sosyal hayatı derinden etkilemiştir. Kapitalizm ile sosyalizm arasındaki bu mücadele, sadece iki süper güç arasında değil, aynı zamanda dünya üzerindeki birçok ülke arasında da vekalet savaşlarına ve iç çatışmalara yol açmıştır. Bu süreç, dünya tarihine "Soğuk Savaş" olarak geçen ve uzun yıllar süren bir gerilim ve belirsizlik ortamı yaratmıştır (Esfehani & Farahmand, 2022). Soğuk Savaş boyunca hem ABD hem de SSCB, kendi ideolojilerini yaymak ve küresel nüfuzlarını artırmak için yoğun çaba sarf etmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan güç boşluğunda, Rusya eski Sovyet coğrafyası üzerindeki etkisini yeniden tesis etmeye çalışmıştır. Ancak, bu süreçte Batı ile yaşanan gerilimler, Rusya'nın güvenlik algısını olumsuz etkilemiş ve ABD'yi başlıca rakibi olarak görmesine neden olmuştur. Putin yönetimi, Sovyetler Birliği'nin çöküşünü bir felaket olarak değerlendirerek, Rusya'nın yeniden büyük güç statüsüne ulaşması için çabalamıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, ABD ve Rusya arasındaki rekabet yeni bir boyut kazanmıştır. Özellikle eski Sovyet coğrafyası üzerindeki nüfuz mücadelesi, iki ülke arasındaki ilişkileri gerginleştirmiştir. ABD, bu bölgede Rusya'nın etkisini azaltmak ve kendi güvenlik çıkarlarını korumak amacıyla çeşitli politikalar izlemiştir. Ukrayna, coğrafi konumu ve doğal kaynakları nedeniyle bu rekabetin merkezinde yer almaktadır. ABD'nin Ukrayna'ya yönelik politikaları, Rusya'nın güvenlik algısını olumsuz etkilemiş ve iki ülke arasında güvensizliği derinleştirmiştir (Yazdani, Adinavand, & Bagheri, 2016).

Ukrayna krizi, Soğuk Savaş'ın mirası, Rusya'nın güvenlik kaygıları ve Batı'nın genişlemeci politikalarının bir araya gelmesiyle ortaya çıkmış karmaşık bir durumdur. Ukrayna'nın Batı entegrasyonu çabaları, Rusya'yı güvenlik açısından tehdit olarak algılamasına neden olmuş ve iki ülke arasında derin bir güvensizlik yaratarak bölgesel

istikrarsızlığı artırmıştır. 2004 ve 2014 yıllarında yaşanan olaylar, bu gerilimin doruk noktalarını temsil etmektedir. Ukrayna krizi, günümüzde de devam eden ve dünya siyasetini derinden etkileyen bir sorun olmaya devam etmektedir (Valizadeh, Mogouei, & Azizi, The Impact of Ukraine Crisis in 2014 on the Relations of United States of America and Russia, 2015). NATO'nun doğuya doğru genişlemesi, Rusya ve Batı arasındaki gerilimlerin temel nedenlerinden biridir. Rusya, NATO'nun bu genişlemesini bir güvenlik tehdidi olarak değerlendirirken, NATO ise Avrupa'da barış ve istikrarı sağlamak amacıyla hareket ettiğini savunmaktadır. Bu iki farklı perspektif, Avrupa'da uzun süredir devam eden bir güvensizlik ortamına yol açmıştır. Özellikle Ukrayna gibi ülkeler, bu gerilimin merkezinde yer alarak bölgesel istikrarsızlığın artmasına neden olmuştur (Goldgeier, 2010, s. 10-13).

Ukrayna'nın coğrafi konumu ve tarihi süreç içindeki deneyimleri, ülkenin Batı ve Rusya arasında bir köprü görevi görmesine neden olmuştur. Bu durum, Ukrayna'da kimlik ve aidiyet sorunlarının karmaşık bir şekilde iç içe geçmesine yol açmıştır. Batı yanlısı ve Rus yanlısı gruplar arasındaki bölünme, bu karmaşık kimlik arayışının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Dış güçlerin müdahaleleri, bu içsel çelişkileri daha da derinleştirmiş ve Ukrayna'yı istikrarsız bir hale getirmiştir (Kellini, 2015). ABD'nin Ukrayna politikasının temel amacı, Rusya'yı zayıflatmak, NATO'yu canlandırmak ve küresel enerji piyasalarını kontrol altına almaktır. Bu amaçlar doğrultusunda Ukrayna, ABD için stratejik bir öneme sahiptir. Zbigniew Brzezinski'nin de belirttiği gibi, Ukrayna'nın bağımsızlığı, Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasındaki etkisini sınırlamak için kritik bir öneme sahiptir. ABD, Ukrayna üzerinden Rusya'yı zayıflatarak hem Avrupa'daki güvenliğini sağlamak hem de küresel güç mücadelesinde üstünlük sağlamayı hedeflemektedir.

2.3.3. Ukrayna'nın Minsk Antlaşmasını İhlal Etmesi

Ukrayna'daki iç savaşın bir sonucu olarak ortaya çıkan Donetsk ve Lugansk bölgelerindeki çatışmaların çözümü için uluslararası toplum tarafından önemli çabalar sarf edilmiştir. Bu çabaların bir ürünü olarak ortaya çıkan Minsk Anlaşması, çatışmanın tarafları arasında ateşkes sağlamayı amaçlamıştır. Ancak anlaşmanın tam olarak uygulanmasında

yaşanan zorluklar, çatışmanın derin kökenlerini ve tarafların birbirine olan güvensizliğini göstermektedir (OSCE, 2024).

Minsk Anlaşması'nın imzalanmasına rağmen, Ukrayna'nın doğusundaki çatışmaların tamamen sona ermediği ve anlaşmanın bazı maddelerinin ihlal edildiği görülmektedir. Ukrayna hükümetinin, özellikle ekonomik konularda ve siyasi haklar konusunda anlaşma şartlarına tam olarak uymadığı yönünde eleştiriler bulunmaktadır. Özellikle Ukrayna'nın Donetsk ve Lugansk bölgelerine yönelik uyguladığı ekonomik yaptırımlar ve askeri operasyonlar, Minsk Anlaşması'nın ruhuna aykırı olarak değerlendirilmektedir (Euronews, 2022).

2.3.4. Bölgesel Hegemonya ve Güç Mücadelesi

Büyük güçler, genellikle tarihi, kültürel ve jeopolitik bağları olan bölgelerde belirgin bir etki alanı oluşturmaya çalışırlar. Bu durum, söz konusu bölgelerde yaşanan siyasi istikrarsızlık veya dış güçlerin müdahalesi gibi durumlarla karşı karşıya kalınması halinde askeri müdahale gibi seçeneklerin gündeme gelmesine neden olabilir. Rusya da özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, eski Sovyet coğrafyasını kendi etki alanı olarak görmekte ve bu bölgede yaşanan gelişmeleri yakından takip etmektedir. Bu bağlamda, NATO'nun doğuya doğru genişlemesi gibi hamleler, Rusya tarafından kendi güvenlik çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak algılanmaktadır (Sanai & Atari, 2011). Rusya Federasyonu'nun 2021 Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesi, ülkenin Sovyet sonrası dönemde ortaya çıkan Avrasya coğrafyasındaki etki alanını koruma konusundaki kararlılığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu strateji, Rusya'nın büyük güç olma iddiasını ve eski Sovyet coğrafyasının jeopolitik önemini vurgulamaktadır. Belgede belirtilen NATO'nun genişlemesine karşı mücadele ve Avrasyacılık gibi ilkeler, Rusya'nın bölgesel güvenlik anlayışını şekillendiren temel unsurlardır. Rusya, bu ilkeler doğrultusunda, kendisini çevreleyen güvenlik ortamındaki değişimlere karşı önlem almayı ve bölgesel istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır (Koolae & Abedi, The Islamic Republic of Iran in the perceptions of Russian leaders, 2022).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte, Rusya, eski Sovyet coğrafyasındaki etkisini koruma çabalarını yoğunlaştırmıştır. Özellikle 1990'lı yıllarda Batı ile ilişkilerini geliştirmeye odaklanan Rusya, 2000'li yılların başından itibaren, Batı'nın bölgedeki etkinliğinin artmasıyla birlikte daha farklı bir politika izlemeye başlamıştır. NATO'nun doğuya doğru genişlemesi ve Avrupa Birliği'nin Doğu İş birliği yaklaşımı gibi gelişmeler, Rusya'nın güvenlik algısını derinden etkilemiş ve bölgesel g mücadelesini alevlendirmiştir. Bu durum, Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasında yeniden etkinlik kazanma çabalarını hızlandırmıştır.

Ukrayna'nın 2020'de onayladığı yeni ulusal güvenlik stratejisi ve 2021'de Kırım'ın yeniden ele geçirilmesiyle ilgili açıklamaları, bölgedeki gerginliği artıran önemli gelişmeler olmuştur. Bu durum, Rusya'nın bölgesel güvenlik algısını derinden etkilemiş ve Moskova'nın daha önceki askeri müdahalelerini hatırlatmıştır. Gürcistan ve Ukrayna'da yaşanan olaylar, NATO'ya üyelik süreçlerinin Rusya'nın askeri müdahalesine neden olan önemli faktörlerden biri olduğu yönünde yaygın bir görüşün oluşmasına neden olmuştur.

Avrasya bölgesi, büyük glerin rekabetinin yaşandığı önemli bir jeopolitik alandır. Rusya, bu bölgede tarihi, kültürel ve ekonomik bağları bulunan önemli bir aktördür. Bu nedenle, Rusya, bölgesel güç dengesini kendi lehine etkilemeye çalışmakta ve Batı'nın bölgedeki etkinliğini sınırlandırmaya çalışmaktadır. ABD'nin bölgedeki demokratik hareketlere verdiği destek, bu jeopolitik rekabetin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Rusya'nın askeri müdahaleleri ise, bu rekabetin şiddetlenmesi durumunda ortaya çıkabilecek bir sonuç olarak görülebilir (Koesel & Bunce, 2013).

2.3.5. Rus Azınlıklara Destek Politikası

Rusya'nın dış politikasının önemli bir ayağını, özellikle Sovyet sonrası dönemde ortaya çıkan Rus diasporasıyla olan ilişkileri oluştırmaktadır. Rusya, bu diasporayı kendi vatandaşlarının bir uzantısı olarak görmekte ve onların haklarını koruma konusunda hassas davranmaktadır. "Rus dünyası" kavramı, bu bağlamda sıklıkla kullanılan bir ifade olup, Rusça konuşan tüm toplulukları ve Rus kültürüne yakınlık duyanları kapsamaktadır. Ancak, Rusya'nın bu yaklaşımı, özellikle komşu ülkelerde yaşayan azınlıkların hakları konusunda

hassasiyet gösteren diğer devletlerle gerginliklere neden olmaktadır. Özellikle 2014 Ukrayna krizi sonrasında, Rusya'nın bu politikasının bölgesel istikrara yönelik bir tehdit oluşturduğu yönünde endişeler artmıştır (Nagashima, 2019). Rusya, 2008 yılında Güney Osetya'da yaşanan olayları gerekçe göstererek Gürcistan'a askeri müdahalede bulunmuş ve daha sonra yurtdışındaki vatandaşlarının korunması hakkını temel alan bir yasa çıkararak bu tür müdahalelere hukuki bir zemin hazırlamıştır. Bu durum, uluslararası hukuk ve devletlerin egemenliği ilkeleri açısından önemli tartışmalara yol açmıştır (Allison, 2013).

Rusya liderleri, özellikle Sovyet sonrası dönemde ortaya çıkan Rus diasporasıyla olan ilişkilerinde "yurttaşlarını koruma" söylemini sıklıkla kullanmaktadırlar. Bu söylem, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna gibi ülkelerdeki askeri müdahalelerini meşrulaştırmak için sıkça öne sürülmüştür. 2022 yılında Ukrayna'ya yönelik başlatılan askeri operasyon da bu bağlamda değerlendirilmiştir. Ancak, Rusya'nın bu tür müdahalelerinin temel nedeninin, sadece yurtdışındaki vatandaşlarını korumak olduğu iddiası, birçok analist tarafından sorgulanmaktadır (Cuppuleri, 2021). Putin, siyasi ve güvenlik stratejilerini şekillendirirken milliyetçi unsurları öne çıkararak, dış ülkelerde yaşayan Rusların korunmasına yönelik taahhüdünü daha sık vurgulamaktadır. Pigman, "Moskova, vatandaşlarının ihtiyaçlarını geniş ulusal çıkarlarına göre düzenlemekte ve onlara verdiği desteği, daha geniş dış politika amaçlarına ulaşmanın bir aracı olarak kullanmaktadır" şeklinde değerlendirmektedir (Pigman, 2019). 2022 Türkmenistan olayları, Ruslara karşı uygulanan yoğun baskıya rağmen Moskova'nın herhangi bir müdahalede bulunmadığı ve yalnızca izleyici rolünü üstlendiği bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Rusya'nın "vatandaşlarını" koruma gerekçesiyle harekete geçtiği durumlarda aslında farklı motivasyonların öne çıktığı görülmüştür.

Rus yetkililer, özellikle Putin, Ukrayna'daki Rusça konuşan nüfusa karşı uygulandığını iddia ettikleri etnik temizlik girişimlerini engellemek amacıyla, Lugansk ve Donetsk 'in Ukrayna'dan bağımsız olmaya hak kazandığını savunmuş ve Rus Duması'nın onayıyla bu bölgeleri tanımaya başlamıştır. Daha önce Rusya, Gürcistan'a askeri müdahalede bulunurken de benzer gerekçeler sunmuştu; Gürcü güçlerinin Osetya'da "soykırım" ve etnik temizlik yaptığı iddialarına dayandırılan bu müdahale, "koruma sorumluluğu" doktrinine dayandırılmıştı. 24 Şubat 2022'de yaptığı bir konuşmada Putin, Ukrayna hükümetinin Donetsk ve Luhansk 'ta milyonlarca insanı soykırıma uğrattığını ve bu nedenle Rusya'nın

müdahale etmek zorunda kaldığını belirtmiştir: "Oradaki duruma kayıtsız kalamayız. Milyonlarca insanın yaşadığı bu trajediyi durdurmak zorundayız." Bu operasyonun amacı, Kiev hükümetinin sekiz yıldır baskı ve soykırım uyguladığı insanları korumaktır (Kremlin, 2022).

2.3.6. Kişilik Psikolojisi ve Liderlik Tarzı

Uluslararası ilişkilerde yaşanan rekabet, çatışma ve savaşların kökenleri, yalnızca devletlerin güç dinamikleri veya uluslararası sistemin yapısıyla açıklanamaz. Bireysel liderlerin karakterleri, kişisel geçmişleri, ideolojik eğilimleri ve hatta cinsiyetleri gibi faktörler de bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, liderlerin karar alma süreçleri, davranış biçimleri ve kişisel özellikleri, uluslararası ilişkiler araştırmalarında giderek daha fazla dikkat çekmektedir (Demir, Rusya-Ukrayna Savaşı 2022: Nedenler ve Etkileri, 2022). Liderlerin, özellikle iç ve dış tehditlerle karşı karşıya kaldıklarında, kişisel çıkarlarını ön plana aldığına dair yaygın bir inanış bulunmaktadır. Bu varsayım, liderlerin farklı tolerans eşiği ve güç kullanma eğilimleri olduğu gerçeğini göz ardı etmemektedir. Askeri geçmişi olan ya da gerilla gruplarında yer almış liderlerin, daha şiddet yanlısı politikalar izlemeye yatkın olduğu yönündeki görüşler, bu durumu destekler niteliktedir. Ancak, liderlerin dünya görüşü ve iktidara geldiklerinde oluşturdukları vizyon da dış politika kararlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu bağlamda, liderlerin kişisel geçmişleri ve ideolojileri, tehdit algılamaları ve güç kullanma biçimleri üzerinde belirleyici rol oynamaktadır (Saunders, 2011).

Bir kısım araştırmacı, otokratik liderlerin, demokratik liderlere göre daha savaşçı ve müdahaleci bir profil çizdiğini öne sürmektedir. Mance Sperber'in de vurguladığı gibi, otokratlar, kendilerine ait olmayan her şeye karşı derin bir düşmanlık ve korku beslemektedir. Bu durum, onların davranışlarını büyük ölçüde etkileyerek, daha saldırgan ve maceracı politikalar izlemesine neden olmaktadır. Sperber'e göre, otoriter rejimlerin süresi uzadıkça, liderlerin bu tür eğilimleri daha da belirginleşmektedir (Manes, 1995).

Rusya'nın tarihsel sürecinde otokratik yönetimler her zaman belirleyici bir rol oynamıştır. Bugünlerde Putin yönetimi, bu otoriter geleneğin bir devamı olarak görülmekte ve Rusya'nın askeri müdahaleleri, Putin'in kişisel özellikleri ve yönetim tarzı ile

ilişkilendirilmektedir. Putin'in kişilik özellikleri, önyargıları ve tercihleri üzerine yapılan çalışmalar, onun kişisel inançlarının Rusya'nın dış politikasını ve özellikle askeri müdahalelerini şekillendirmede önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, bazı araştırmalar, Putin'in judo sporuyla olan ilgisinin, onun dünya görüşünü ve Ukrayna'ya yönelik politikalarını etkilediğini vurgulamaktadır (Marten, 2015).

2.4. Savaşın Başlangıcı ve İlk Aşamaları

2.4.1 Rusya-Ukrayna Savaşı Tarihi Arka Planı

Rusya-Ukrayna savaşı, günümüzde siyasi, ekonomik ve stratejik nedenlerle açıklanmaya çalışılsa da kökenleri derin tarihi bağlara dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı, bu bağlamda önemli bir dönüm noktasıdır. Nazi işgali sırasında birçok Ukraynalı, Stalin rejiminden kaçış olarak bu durumu görmüş ve Nazi güçlerini kurtarıcı olarak karşılamıştır. Ukrayna'nın zengin tarım arazileri, yeraltı kaynakları ve Karadeniz'e olan stratejik konumu, bu bölgeyi her zaman büyük güçlerin çekim alanında tutmuştur. NATO ve AB'nin doğuya doğru genişlemesiyle birlikte, bu jeopolitik çekişme daha da alevlenerek günümüzdeki krize dönüşmüştür (Duda, 2022).

1991'de bağımsızlığını kazanan Ukrayna, Moskova'nın doğrudan kontrolünden çıkmış olsa da Rusya ile olan ilişkileri her zaman karmaşık bir seyir izlemiştir. Ukrayna, Rusya'nın niyetleri konusunda hep bir güvensizlik içinde olmuştur. Buna rağmen, iki ülke arasında ekonomik bağlar oldukça güçlüydü ve Rusya, Ukrayna'nın en büyük ticaret partnerlerinden biriydi. 1994 Budapeşte Memorandumunda Rusya, Ukrayna'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü resmen tanısa da karşılığında Ukrayna'nın nükleer silahlarından vazgeçmesini sağlamıştı. 1997'de ise Ukrayna, Kırım'daki Sivastopol limanını 20 yıllığına Rusya'ya kiralamıştı. Bu kırılgan denge, 2004'teki Turuncu Devrimle sarsılmış; Rusya destekli Viktor Yanukoviç' in seçimleri kaybetmesiyle Moskova-Kiev ilişkileri gerginleşmişti (Koolae & Sedaghat, 2016). Rusya, bölgedeki renkli devrimleri Batı'nın eski Sovyet coğrafyasındaki nüfuzunu artırma çabası olarak görmektedir. 2010'da Avrupa Birliği, Ukrayna ile serbest ticaret anlaşması yapmak için adım atmıştı. Ancak iktidara gelen Yanukoviç, Rusya ile ilişkileri güçlendirerek bu süreci sekteye uğrattı. Yanukoviç yönetimi, ülkedeki gücü tek elde topladı ve Ukrayna'yı Rusya'nın etki alanına geri döndürmeye çalıştı.

Bu dönemde, Rusya ile Ukrayna arasında Kırım'daki deniz üssü kiralama sözleşmesi uzatıldı ve karşılığında Ukrayna'ya doğalgazda indirim yapıldı. Bu adımlar, Ukrayna'yı Rusya'ya daha bağımlı hale getirerek Batı'nın etkisini azaltmayı amaçlıyordu.

2010 yılında Rusya, Belarus ve Kazakistan, Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) adı altında bir gümrük birliği kurarak serbest ticaret alanını genişletmiştir. 2015'te Ermenistan ve Kırgızistan da bu birliğe katılarak üye sayısı artmıştır. Rusya, bu birliğe Ukrayna'yı da dahil etmek istiyordu. Ancak Ukrayna, Avrupa Birliği ile 2012'de imzalanması planlanan Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşması (DCFTA) nedeniyle bu teklifi değerlendirmemekteydi. Bu durum, Rusya ile Ukrayna arasında gerginliğe neden olmuş ve Rusya'nın baskıları sonucu Ukrayna Cumhurbaşkanı Yanukoviç, Kasım 2012'de Vilnius'ta düzenlenecek zirvede DCFTA'yı imzalamayacağını açıklamıştır (Rutland, 2015). Yanukoviç' in Avrupa Birliği ile anlaşma imzalamayı reddetmesi, Ukrayna'nın doğusunda ve güneyinde yaşayan Rus yanlısı grupları harekete geçirmiştir. Bu durum, Kiev'de Euromaidan protestolarının şiddetlenmesine ve hükümetin düşmesine yol açmıştır. İktidara gelen yeni yönetim, Avrupa Birliği ile daha yakın ilişkiler kurmayı hedeflemiş, ancak Rusya bu duruma sert tepki göstermiştir. Kırım'ın işgali ve Doğu Ukrayna'daki ayrılıkçıları desteklemek suretiyle Rusya, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü tehdit etmiştir. Bu gelişmeler sonucu başlayan çatışmalar, bölgede derin yaralar açmış ve çözülemeyen bir krize dönüşmüştür.

Ukrayna'daki yeni hükümetin Avrupa Birliği ile daha yakın ilişkiler kurma ve NATO üyeliğine doğru adımlar atma niyeti, Rusya'yı endişelendirdi. Özellikle, Ukrayna'nın Rusya'ya ait olan Sivastopol'deki deniz üssü kullanım anlaşmasını iptal etme ihtimali, Rusya için kabul edilemezdi. Bu durum karşısında Rusya, Kırım yarımadasını işgal ederek ve burada düzenlediği referandumla yarımadaanın bağımsızlığını ilan ettirerek Ukrayna'nın Batıya yönelişine engel olmaya çalıştı. Uluslararası toplum tarafından tanınmayan bu referandumda Kırım halkının büyük çoğunluğu, Rusya'ya katılmayı kabul etti. Rusya daha sonra Kırım'ı resmen ilhak etti. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ise bu ilhakı yasadışı olarak kabul etti (Valizadeh, Mogouei, & Azizi, The Impact of Ukraine Crisis in 2014 on the Relations of United States of America and Russia, 2015). Kırım krizi, NATO-Rusya ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Rusya'nın Ukrayna'daki eylemleri üzerine

NATO, Moskova ile tüm askeri ve askeri olmayan iş birliğini askıya alarak, Rusya'nın Avrupa'da yeni bir güvenlik ortamı oluşturduğuna dair kaygılarını dile getirmiştir. Bu karar, hem NATO üyesi ülkeler arasında savunma harcamalarının artmasına hem de Doğu Avrupa'da askeri güçlerin takviye edilmesine yol açarak, soğuk savaş sonrası dönemde inşa edilen güvenlik mimarisini ciddi şekilde sarsmıştır (Ratti, 2015).

Rusya'nın 2014'teki Kırım ilhakı ve Doğu Ukrayna'daki devam eden çatışma, Ukrayna'nın varoluşsal bir tehdit altında olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, Ukraynalıları NATO üyeliğine yöneltmiş ve ülkenin güvenliğini sağlamak için Batı ile iş birliğini güçlendirmesine neden olmuştur. Zelenskiy yönetimi, NATO üyeliği hedefini açıkça belirterek, Batı'dan daha fazla destek talep etmiştir. Batı ülkeleri de özellikle 2008 Gürcistan Savaşı ve 2014 Kırım krizi deneyimlerinden hareketle, Ukrayna'ya askeri yardım ve eğitim sağlayarak ülkenin savunma kapasitesini artırmaya çalışmıştır. Ancak, Rusya'nın 2021 sonunda Ukrayna sınırında yaptığı askeri yığınak, yeni bir çatışma riskini somutlaştırarak bölgedeki gerginliği tırmandırmıştır (Demir, Rusya-Ukrayna Savaşı 2022: Nedenler ve Etkileri, 2022). Uzun süredir devam eden gerginlik ve diplomatik çabaların sonuçsuz kalması üzerine Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 24 Şubat 2022'de Ukrayna'ya karşı askerî harekât emri verdi. Bu beklenmedik gelişme, bölgede yeni bir çatışma döneminin başlamasına neden oldu ve uluslararası toplumda büyük endişe yarattı.

2.4.2. Savaşın İlk Aşamaları ve Stratejik Gelişmeler

Rusya-Ukrayna savaşı, 24 Şubat 2022'de Rusya'nın geniş çaplı bir askeri operasyon başlatmasıyla başlamıştır ve bu, dünya genelinde büyük bir endişe ve yankı uyandırmıştır. Bu operasyon, özellikle Rusça konuşan nüfusun yoğun olarak yaşadığı Donetsk ve Luhansk bölgelerindeki gerilimlerin bir sonucu olarak gösterilmiştir. Rus yetkililer, Ukrayna hükümetinin bu bölgelerde yaşayan Rusça konuşan nüfusa yönelik soykırım ve etnik temizlik girişimlerini önlemek amacıyla askerî harekâta başvurduklarını iddia etmişlerdir (Kremlin, 2022). Bununla birlikte, analistler bu adımın daha derin jeopolitik ve stratejik nedenlere dayandığını belirtmektedir. Rusya'nın esas amacının, NATO'nun doğuya doğru

genişlemesini engellemek ve Ukrayna'nın Batı ile kurduğu askeri ve siyasi ilişkileri kesmek olduğu ileri sürülmüştür (Mearsheimer, 2014).

Savaşın ilk günlerinde Rusya, Ukrayna'nın başkenti Kiev'i hızlı bir şekilde ele geçirmeyi ve hükümeti devirmeyi hedeflemiştir. Ancak, Ukrayna ordusunun beklenenden daha dirençli olması ve Batı'dan gelen askeri yardımlar, Rusya'nın bu stratejik planını boşa çıkarmıştır. Ukrayna'nın direnişi, şehir savaşına dayalı bir savunma stratejisiyle Rus birliklerinin ilerlemesini yavaşlatmıştır (Kofman & Lee, 2022). Savaşın ilk aşamalarında Rusya'nın Kiev'i ele geçirme hedefinde başarısız olması, savaşın seyri üzerinde büyük bir etki yaratmış ve Rusya'yı stratejisini gözden geçirmeye zorlamıştır. Kiev'deki başarısızlık sonrasında, Rusya stratejik odağını ülkenin doğu ve güney bölgelerine kaydırmıştır. Özellikle Mariupol gibi liman şehirleri hem askeri hem de ekonomik açıdan önemli hedefler haline gelmiştir. Mariupol, Rusya'nın Kırım'a kara bağlantısı kurma ve Azak Denizi üzerindeki kontrolünü genişletme stratejileri açısından kilit bir rol oynamaktadır (Hill, 2022).

Ukrayna'nın Batı'dan aldığı askeri destek, savaşın seyrinde belirleyici bir faktör olmuştur. ABD ve Avrupa Birliği tarafından sağlanan silah yardımları ve ekonomik yaptırımlar, Ukrayna'nın direniş kapasitesini artırmış ve Rusya'nın ilerlemesini yavaşlatmıştır. Özellikle Batı tarafından sağlanan modern silah sistemleri, Ukrayna'nın savunma gücünü önemli ölçüde güçlendirmiştir (Smith, 2022). Ukrayna ordusunun Bayraktar TB2 insansız hava araçlarını etkin kullanması, Rusya'nın hava ve kara üstünlüğünü sınırlandırarak, savaş alanında dengeleri değiştirmiştir (Kofman & Lee, 2022). Bu durum, savaşın sadece bir askeri mücadele değil, aynı zamanda bir teknoloji ve strateji savaşı olduğunu da göstermektedir.

Rusya'nın Kiev çevresindeki başarısızlığının ardından, savaşın ikinci aşamasında odak noktası Donbass bölgesi olmuştur. Luhansk ve Donetsk' in tamamen Rusya'nın kontrolüne geçmesi, savaşın bu aşamasında Moskova için öncelikli hedef haline gelmiştir. Bu bölgede yürütülen çatışmalar, Rusya'nın topçu ve hava gücünü kullanarak Ukrayna savunma hatlarını aşma girişimleriyle şekillenmiştir. Ancak, Ukrayna'nın direnişi ve Batı'dan gelen sürekli destek, bu bölgede de Rusya'nın hızlı bir zafer elde etmesini engellemiştir (Hill, 2022). Savaşın uzaması, Rusya'nın uluslararası arenada yalnızlaşmasına

neden olurken, Ukrayna'nın direnişini artırarak savaşın daha karmaşık bir hale gelmesine yol açmıştır.

Sonuç olarak, Rusya-Ukrayna savaşı, beklenenden çok daha uzun süren ve derin stratejik etkileri olan bir çatışma haline gelmiştir. Rusya'nın ilk aşamada Kiev'i hızlı bir şekilde ele geçirme planı başarısızlıkla sonuçlanmış, bu da savaşın seyri üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. Doğu ve güney Ukrayna'daki çatışmalar, savaşın ikinci aşamasında ön plana çıkarken, Ukrayna'nın direnişi ve Batı'nın desteği, Rusya'nın stratejik hedeflerine ulaşmasını zorlaştırmıştır. Bu durum, savaşın uzun vadede her iki taraf için de ciddi maliyetler doğuracağını ve uluslararası arenada büyük değişimlere yol açabileceğini göstermektedir (Smith M. , 2022).

2.5. Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Dönüm Noktaları

Ukrayna savaşı, uluslararası sistemde yeni bir dönemin başladığının önemli bir göstergesi olarak değerlendiriliyor. Tarihsel olarak, 1914'teki Birinci Dünya Savaşı, 1939'daki İkinci Dünya Savaşı, Soğuk Savaş'ın başlangıcı ve bitişi gibi dönüm noktaları, uluslararası ilişkilerde köklü değişimlere yol açmıştır. Bu bağlamda, Ukrayna savaşı da benzer bir etki yaratma potansiyeline sahip. Özellikle Avrupa kıtasında, savaşın etkileri daha belirgin olmakla birlikte, küresel düzeyde de siyasi, ekonomik ve güvenlik yapıları üzerinde derin izler bırakacağı öngörülüyor (Musharaf, 2021).

Otuz yıldır Avrupa'da egemen olan görüş, askeri gücün sınırları değiştirecek şekilde kullanılmayacağı, savaşın bir politika aracı olarak görülmeyeceği ve Rusya ile ilişkilerin uzun vadede istikrarlı olacağı yönündeydi. Ancak 2022'deki Ukrayna savaşı, bu varsayımların ne kadar kırılgan olduğunu gözler önüne serdi. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte birçok OECD ülkesi, savunma harcamalarını düşürerek barış zamanının getirdiği ekonomik avantajlardan yararlanmaya çalışmıştı. Ancak Ukrayna'daki gelişmeler, bu yaklaşımın artık sürdürülebilir olmadığını gösterdi (Welfens, 2022).Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, ülkelerin güvenlik algılarını derinden etkiledi. Bu durum, ülkelerin dış politikalarını yeniden değerlendirmelerine neden oldu. Ticaret ilişkilerinden savunma harcamalarına ve askeri ittifaklara kadar pek çok alanda önemli değişiklikler yaşanıyor. Soğuk Savaş'ın sona

ermesinden bu yana savunma harcamalarını düşüren Almanya gibi ülkeler bile, bu yeni güvenlik ortamında askeri güçlerini artırmak zorunda kalıyor. Almanya hükümeti, Ukrayna savaşının ardından askeri bütçesini önemli ölçüde artırarak ve ordusunu modernize ederek bu değişime ayak uyduruyor (Euronews, 2022).

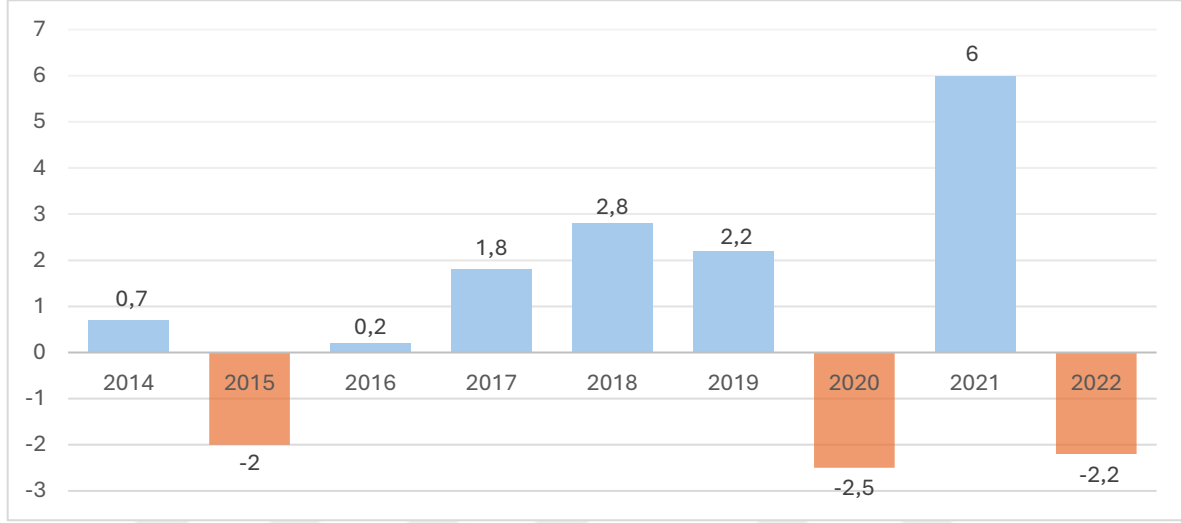
Ukrayna'daki savaş, uluslararası sistemde dengeleri değiştiren önemli bir olay oldu. Bu durum, Batılı ülkelerin, Japonya, Avustralya ve diğer müttefikleriyle birlikte ortak bir tutum sergilemesine neden oldu. Kısa sürede, Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımlar gibi konularda hızlı ve kararlı adımlar atıldı. Bu gelişmeler, Batı dünyasının birlik ve dayanışma içinde hareket edebileceğini gösterdi (Welfens, 2022).

2.6. Uluslararası Tepkiler ve Yaptırımlar

2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında Batı ülkeleri, Rusya'ya yönelik tarihinde eşi benzeri görülmemiş yaptırımlar uygulamaya koydu. Bu yaptırımlar, Rus ekonomisini ciddi şekilde etkiledi ve geleceği belirsiz bir hale getirdi. Karşılaşılan zorluklara rağmen, Rus ekonomisinin kısa sürede toparlanması pek mümkün görünmüyor (Gürkan, 2022). Rusya'nın finansal sistemi, Batı ülkelerinin uyguladığı yaptırımların en ağır darbelerini alan alanlardan biri olmuştur. Özellikle ABD, Rusya'nın en büyük bankaları olan Sberbank ve VTB Bank'a yönelik yaptırımlarla finansal sisteminin temelini hedef almıştır. Bu yaptırımlar, Rus bankalarının ABD finansal sistemiyle tüm ilişkilerini kesmelerine ve Amerikan vatandaşlarıyla iş yapmalarını yasaklamalarına neden olmuştur. Otkritie, Sovcombank ve Novikombank gibi diğer büyük bankaların da ABD'nin yaptırım listesine eklenmesiyle, Rusya'nın finansal izolasyonu daha da derinleşmiştir. Bu durum, Rus ekonomisini ciddi şekilde zayıflatmış ve ülkedeki ekonomik faaliyetleri olumsuz etkilemiştir (IMNA, 2022).

ABD'nin Rusya'ya yönelik yaptırımları, başkanlık kararnameleri ve Hazine Bakanlığı'nın direktifleriyle yürürlüğe konmuştur. Bu yaptırımların uygulanmasında Yabancı Varlıklar Ofisi önemli bir rol oynamıştır. 2022 yılında Rusya ekonomisi, bu yaptırımların etkisiyle ciddi bir darbe almıştır. Uluslararası kuruluşların raporlarına göre, Rusya'nın Gayri Safi Yurt İçi Hasılası (GSYİH) %2,2 oranında küçülmüştür. Yaptırımların başında yapılan

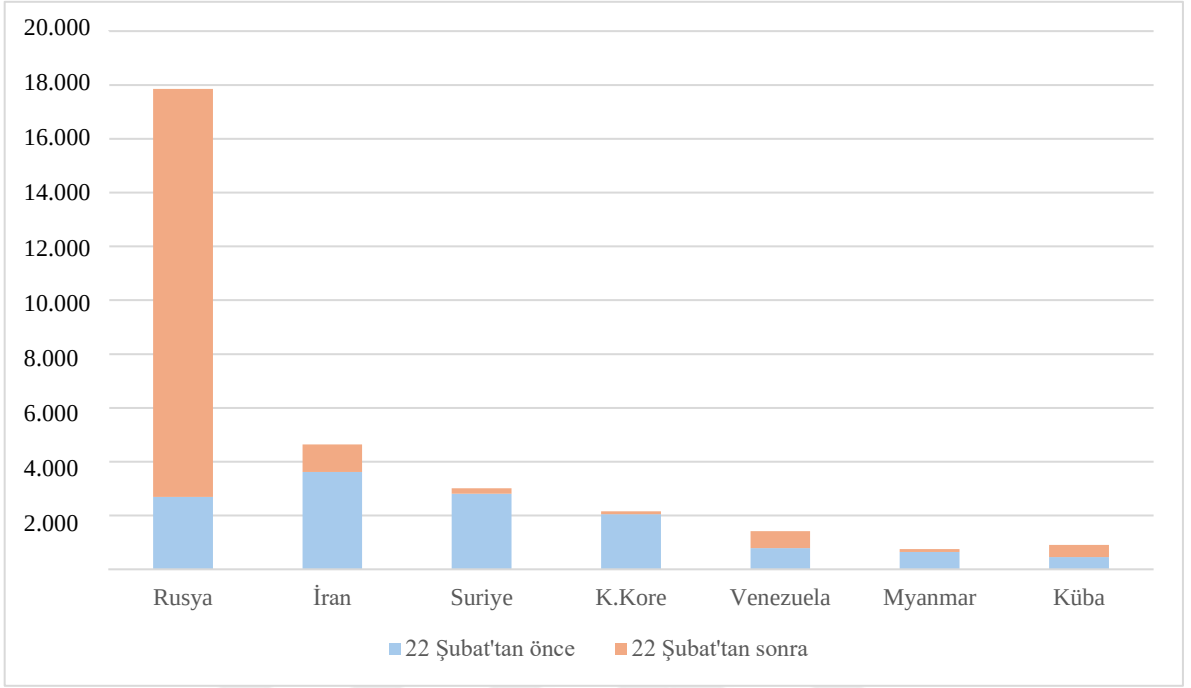
tahminlerde, Rus ekonomisinde çok daha büyük bir daralma öngörölmüşü. Ancak Rusya, bu tahminlerin aksine daha iyi bir performans göstermiştir. Buna rağmen, finans, lojistik ve ulaştırma alanındaki yaptırımlar nedeniyle Rusya'nın gelecekteki büyüme potansiyeli önemli ölçüde kısıtlanmıştır (WorldBank, 2024).

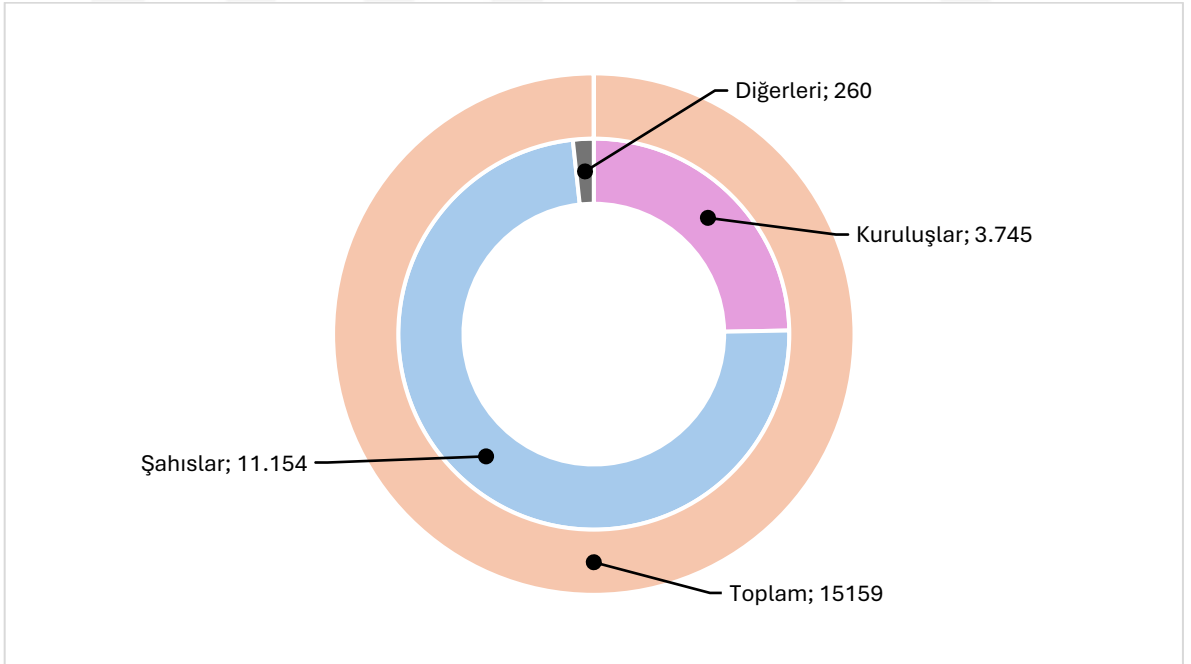
Şekil 2.1. Rusya GSYİH Büyüme Oranı 2014-2022 (WorldBank, 2024)

Rusya'ya uygulanan yaptırımların ekonomik etkileri, beklenenin altında kalması yaptırım politikasının başarısız olduğuna dair iddialara yol açmıştır. Ancak Rusya, tarihte hiçbir ülkenin karşılaşmadığı kadar kapsamlı ve şiddetli yaptırımlara maruz kalmıştır. Ukrayna krizinden önce Rusya'ya yönelik 2700 yaptırım varken, kriz sonrasında bu sayı 15 bine ulaşmıştır. 40'tan fazla ülke, Rusya'ya farklı şekillerde yaptırım uygulamış ve özellikle mali yaptırımlar ön plana çıkmıştır. ABD, AB ülkeleri, Kanada, İsviçre gibi birçok ülke bu yaptırımları uygulamaya koymuştur. Ancak bu yoğun yaptırım çabalarına rağmen, Rus ekonomisi beklenenden daha dirençli bir yapı sergilemiştir.

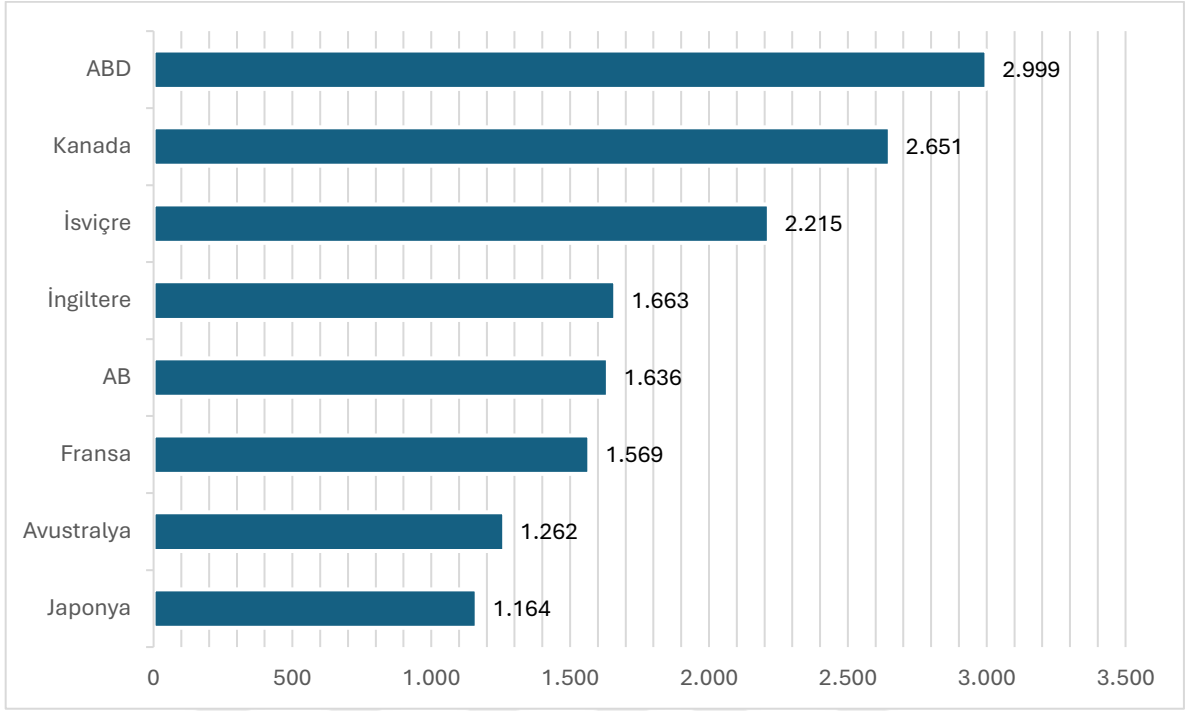
Küresel yaptırım izleme platformu Castellum.ai'nin verilerine göre, Rusya 22 Şubat 2022'den bu yana 15.000'in üzerinde yaptırıma maruz kalmıştır. Savaş öncesindeki yaptırımlarla birlikte bu sayı 17.000'i aşarak Rusya, dünya genelinde en çok yaptırıma maruz kalan ülke konumuna gelmiştir (Castellum.AI., 2024).

Şekil 2.2. Dünya çapında En Çok Yaptırım Uygulanan Ülkeler (Castellum.AI., 2024)

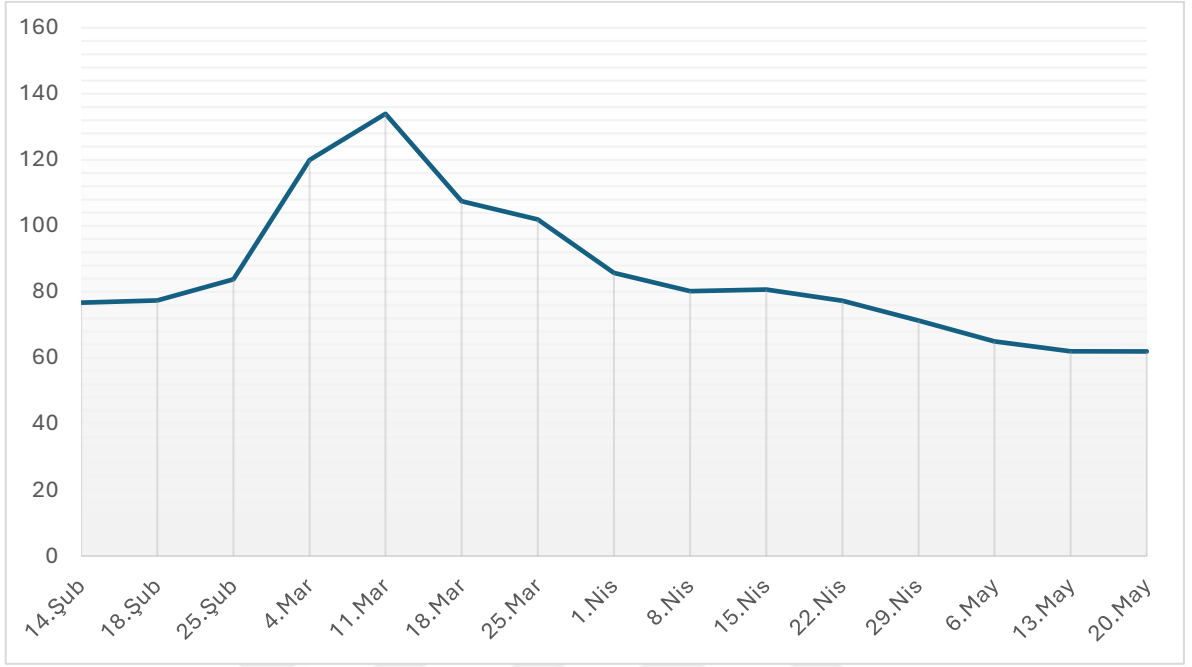
Şekil 2.3. Yaptırım Türü 22 Şubat 2022'den Bu Yana (Castellum.AI., 2024)

Şekil 2.4. 22 Şubat 2022'den Rusya'ya En Çok Yaptırım Uygulayan Ülkeler (Castellum.AI., 2024)

Rusya'nın Ukrayna'yı işgali sonrasında uygulanan yaptırımların beklenen sonuçları vermemesi Batı dünyasında kaygı yaratmıştır. Ekonomist dergisinin yaptığı değerlendirmeye göre, Moskova'ya yönelik ekonomik yaptırımların etkinliği, Ukrayna savaşının sonucunu doğrudan etkilemektedir. Ancak, bu yaptırımların beklendiği kadar etkili olmaması, Batılı ülkelerde yeni stratejiler geliştirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (Reynolds, 2022).

Rusya'ya uygulanan yaptırımlara rağmen rublenin dolar karşısındaki değerindeki istikrar, yaptırımların beklenen etkisini göstermediğinin bir başka kanıtıdır. Ukrayna savaşının başlamasıyla birlikte ruble değer kaybetse de, daha sonra uygulanan sermaye kontrolü gibi önlemlerle değerini yeniden kazanmıştır. Hükümetin döviz üzerindeki sıkı kontrolü, ihracattan elde edilen dövizin ülkeye girişini sağlarken, sermaye çıkışını da sınırlandırarak rublenin güçlenmesine katkıda bulunmuştur.

Şekil 2.5. Doların Ruble Karşısında Düşüş Eğilimi (Şubat 2022- May 2022) (WorldBank, 2024)

Batı'nın Rusya'ya uyguladığı yaptırımların ardından Rus Merkez Bankası'nın faiz oranını %20'ye çıkarması, rublenin değerini korumak için atılan önemli bir adım olmuştur. Savaş dönemlerinde vatandaşların genellikle döviz talebi artarken, yüksek faiz oranları rubleyi tutmayı daha cazip hale getirmiştir. Bu durum, Rusya'nın son yıllarda dolar bağımlılığını azaltmak ve ekonomik bağımsızlığını güçlendirmek için izlediği politikaların bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Rusya'nın ikili ilişkilerini güçlendirerek ve bölgesel anlaşmalar yaparak yaptırımların olası etkilerini en aza indirmeye çalıştığı görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

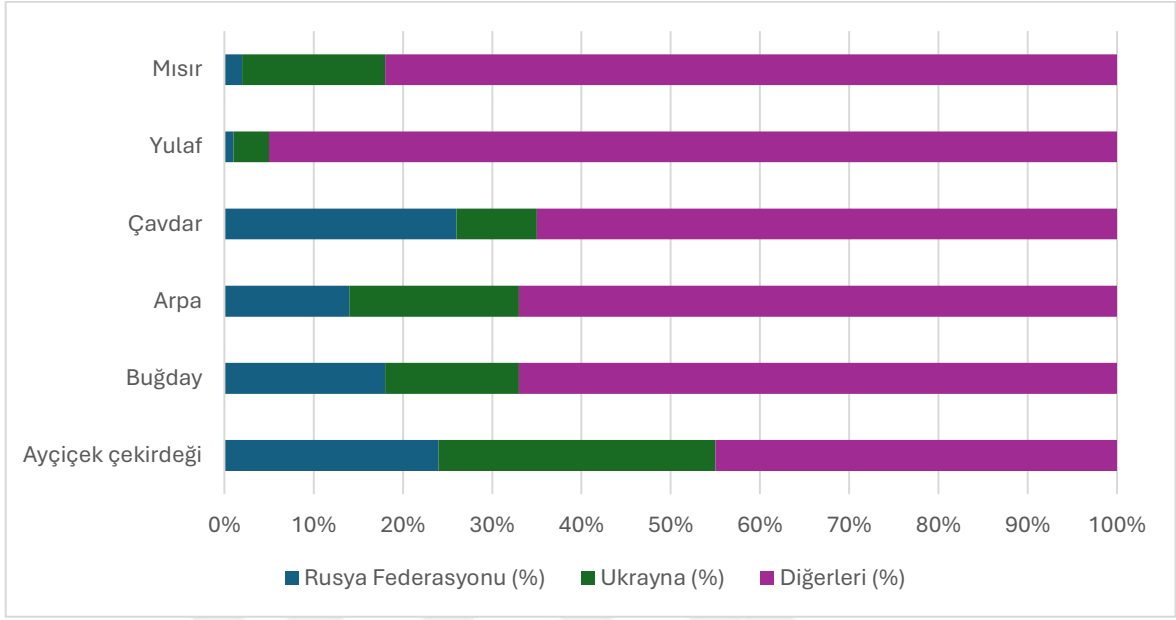
KÜRESEL EKONOMİDE RUSYA VE UKRAYNA'NIN YERİ

Rusya ve Ukrayna'nın küresel ekonomideki rolü üzerinde durarak, iki ülkenin dünya pazarındaki önemli yerini anlamak gerekmektedir. Her iki ülke de petrol, doğal gaz, kömür, buğday gibi önemli ürünlerin ihracatında belirgin bir rol oynamaktadır. Ekonomist Mark Zandi, iki ülkenin dünya genelinde neon üretiminin %75'ini sağladığını ve bu durumun özellikle otomobil üreticileri için bilgisayar çipine olan talep nedeniyle ciddi sorunlara yol açtığını belirtmiştir. Bu tür durumlar, küresel ekonomi üzerinde derin etkilere sebep olabilir. Dünya genelindeki tüm bu faktörlerin etkileşimini dikkate alarak, Rusya-Ukrayna ilişkilerinin küresel ölçekteki ekonomik sonuçlarını daha iyi anlayabiliriz (Mbah & Wasum, 2022, s. 144-153).

Rusya ve Ukrayna, küresel tarım ürünleri arzında önemli bir yere sahiptirler. Bu iki ülke, dünya buğday pazarının yaklaşık %20'lik bir kısmını, mısır pazarının ise %16'lık bir bölümünü karşılamaktadır. Ayrıca, ayçiçeği yağı ihracatında da büyük bir paya sahiptir; dünya genelinde satılan ayçiçeği yağının %56'sı bu iki ülkeden gelmektedir. Bu veriler, dünya tahıl arzının %16'lık bir dilimini oluşturan bu iki ülkenin tarım sektöründeki etkisini gözler önüne sermektedir (Strubenhoff, 2023).

Tablo 3.1. Tarım Ürünleri Üretiminde Rusya ve Ukrayna'nın Payı (%) (FAO, 2023)

Ürün	Rusya Federasyonu (%)	Ukrayna (%)	Diğerleri (%)
Ayçiçek çekirdeği	24%	31%	45%
Buğday	18%	15%	67%
Arpa	14%	19%	67%
Çavdar	26%	9%	65%
Yulaf	1%	4%	95%
Mısır	2%	16%	82%

Şekil 3.1: Tarım Ürünleri Üretiminde Rusya ve Ukrayna'nın Payı (%) (FAO, 2023)

Çatışmalar, Ukrayna'daki tarım üreticilerinin mahsullerini yetiştirme ve nakletme yeteneklerini ciddi bir şekilde kısıtladı. Ayrıca, savaşın tarım sektörüne dolaylı olarak yüklediği maliyetler, üretimdeki düşüşler ve tarımsal ürünlerin ihracatında artan lojistik giderler nedeniyle yaklaşık 36,2 milyar dolar olarak hesaplanmaktadır (Sherzad, 2023).

Ukrayna'nın tarımsal üretimdeki kayıpları, global pazar için büyük önem taşımaktadır. Bu ülke, özellikle mısır ve buğday olmak üzere, yulaf, ayçiçeği tohumları ve yağı gibi çeşitli tarım ürünlerinin dünya çapında tanınan bir ihracatçısıdır. Yıllar içinde, 2000'den 2020'ye kadar olan dönemde, Ukrayna'nın global mısır ve buğday ihracatındaki hissesi sürekli artış göstermiştir. Düşük üretim maliyetleriyle bilinen Ukrayna, rekabetçi fiyatlarla yüksek verim sağlayan bir tahıl üreticisi olarak kabul edilmektedir. Hektar başına düşen maliyetlerin uluslararası karşılaştırmalarda oldukça düşük çıkması, Ukraynalı çiftçilerin ürünlerini Orta Doğu ve Kuzey Afrika gibi fiyat hassasiyeti yüksek pazarlarda avantajlı bir konuma taşımaktadır.

Rusya, enerji kaynakları üretiminde dünya çapında lider konumda bulunuyor. Doğal gazda dünya lideri, kömürde ikinci sırada, ham petrolde ise üçüncü sırada yer alıyor ve

nükleer enerji üretiminde dördüncü sırayı kaplıyor. Bu durum hem bölgesel hem de global düzeyde Rusya'nın rekabetçi bir güç olmasını sağlıyor. 2022 itibarıyla, Rusya'nın doğalgaz rezervleri 35 trilyon metreküp olarak tahmin ediliyor ve bu da onu dünyanın en zengin doğalgaz rezervlerine sahip ülkesi yapıyor.

Sovyet döneminin endüstriyel ve makine üretimindeki kalesi olan Ukrayna, yıllar boyunca Avrupa'nın tahıl ambarı olarak anılmıştır. Güneyindeki bereketli bozkırlarla kaplı, düz ve geniş arazilere sahip olan bu ülke, 603.700 kilometrekarelik yüzölçümüyle tarım için elverişli topraklara sahiptir ve "Avrupa'nın Ekmek Sepeti" olarak tanınır. Karadeniz kıyısındaki 2782 kilometrekarelik su sınırı, Ukrayna'yı enerji taşımacılığı için stratejik bir geçiş noktası yapar. Doğal gaz taşımacılığında dünya çapında bir lider olan ülke, yıllık 215 milyar metreküp gaz ithalatı ve 175 milyar metreküp gaz ihracat kapasitesiyle dikkat çeker (Hadı, Mohammad, & Ali., 2018).

Rusya ve Ukrayna, uluslararası ekonomik dinamiklerde kritik bir rol oynarlar ve dünya çapında petrol, gaz, endüstriyel ürünler, mineraller ve tarım ürünleri üretimi ve ihracatında önemli bir paya sahiptirler. 2022 Şubat'ında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik gerçekleştirdiği askeri müdahale, ABD ve Avrupa Birliği de dahil olmak üzere global ekonomi üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Bu kriz, enerji kaynaklarından sanayiye, tarımdan gıda maddelerine kadar geniş bir yelpazede fiyat artışlarına yol açmış ve arz kısıtlamaları fiyatların daha da yükselmesine sebep olmuştur. Artan enflasyon oranları, dünya ekonomisinin seyrini belirlemede önemli bir faktör haline gelmiştir. Ticarete yaşanan kesintiler, enflasyonist baskılar ve güvenlik kaygıları, ABD ve Avrupa'da tüketici ve yatırımcıları tedirgin etmiş ve gerçek gelirlerde düşüşe neden olmuştur, bu da küresel ölçekte ithalat talebinin azalmasına yol açmıştır.

Rusya ve Ukrayna, geniş topraklarına rağmen, ekonomik büyüklük açısından dünya ölçeğinde nispeten küçük ekonomilere sahiptirler. 2022 yılı itibarıyla Dünya Bankası verilerine göre, Rusya'nın GSYİH'si 2.215 trilyon dolar, Ukrayna'nın GSYİH'si ise 199.72 milyar dolar olarak kaydedilmiştir. Bu rakamlar, global GSYİH'nin yaklaşık 100 trilyon dolar olduğu düşünüldüğünde, her iki ülkenin dünya ekonomisindeki payının toplamda yaklaşık %2 olduğunu göstermektedir. İlk bakışta, bu oranlar dünya ekonomisi üzerinde

önemli bir etki yaratmıyor gibi görünse de global ekonomideki iç içe geçmiş bağlantılar nedeniyle durum daha karmaşıktır. Rusya ve Ukrayna, ihracatın yaklaşık %2'sini ve ithalatın %1.7'sini oluşturarak, tahıl, enerji, kömür, kimyasal gübre ve alüminyum gibi kritik sektörlerde belirleyici roller üstlenmektedirler. Bu sektörlerdeki hakimiyetleri, dünya ekonomisi üzerinde beklenenden daha büyük etkilere sahip olabilir (Ratha & Kim, 2022).

2021 yılında, Rusya ve Ukrayna, kolza, mısır, buğday, ayçiçek tohumu ve yağı gibi ürünlerin global ihracatında önde gelen ülkeler arasında yer almıştır. Ancak yaşanan savaş ve uygulanan yaptırımlar, her iki ülkenin ekonomik yapısını, dış ticaret ilişkilerini, sektör bazında ağırlıklarını ve ana ihracat ürünlerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Tablo 3.2. Ukrayna Ekonomisinin Sektörel Dağılımı (2022) (FAO, 2023)

Sektör	GSYH içindeki payı (%)
Tarım	12.2
Sanayi	28.6
Hizmetler	60

Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) 2022 verilerine göre, Ukrayna'nın GSYİH'sı 199.72 milyar dolar, kişi başına düşen GSYİH ise 4.862 dolar olarak tahmin edilmiştir. Ukrayna, 49.4 milyar dolarlık ihracat hacmiyle dünyanın 49. en büyük ihracatçısı, 54 milyar dolarlık ithalat hacmiyle de 48. en büyük ithalatçısı konumundadır. Ek olarak, Ukrayna'nın ekonomik sektörler arası dağılımını gösteren Tablo 2.2, tarım sektörünün GSYİH içindeki önemli payını vurgulamaktadır (IMF, 2024).

Tablo 3.3. Ukrayna'nın İhracatında Başlıca Ülkeler – 2022 (milyar dolar) (WorldBank, A Strategy for Integration into Global Trade: Ukraine's Trade Policy, 2023)

Ülke	İhracat değeri
Polonya	6.694
Romanya	3.904
Türkiye	2.947
Çin	2.489
Macaristan	2.276

Tablo 3.4. Ukrayna'nın Ülkelere Göre İthalatı – 2022 (milyar dolar) (WorldBank, A Strategy for Integration into Global Trade: Ukraine's Trade Policy, 2023)

Ülke	İthalat değeri
Çin	8.658
Polonya	5.486
Almanya	4.561
Türkiye	3.359
ABD	2.175

2022 yılı itibarıyla, Dünya Bankası'nın raporlarına göre Ukrayna'nın en çok ihracat yaptığı ülkeler arasında Polonya, Romanya, Türkiye ve Çin bulunmaktadır. Ukrayna'nın dış satımında öne çıkan ürünler arasında tahıl ürünleri, demir madeni, bitkisel yağ çeşitleri, gübreler, çeşitli makineler ve yağlı tohumlar yer almaktadır. Öte yandan, aynı yıl içerisinde Ukrayna'nın ithalatında başı çeken ürünler arasında rafine edilmiş petrol mamulleri, otomobiller, çeşitli mineral yağlar ve kimyasal madde grupları sıralanmaktadır. Tablo 2.3 ve 2.4, Ukrayna'nın farklı ülkelere gerçekleştirdiği ithalat ve ihracat işlemlerinin detaylarını

sunmaktadır (WorldBank, A Strategy for Integration into Global Trade: Ukraine's Trade Policy, 2023).

Rusya'nın ekonomik büyüklüğü, 2022 yılı itibarıyla GSYİH olarak 2,215 trilyon dolar olarak kaydedilmiş ve kişi başına düşen milli gelir ise yaklaşık 15,444 dolar olarak hesaplanmıştır. Yıllardır ekonomik yapıyı daha geniş bir yelpazeye yayma çabalarına karşın, Tablo 2.5'te de açıkça görülebileceği üzere, Rusya'nın ihracatında petrol ve doğalgaz ürünleri ağırlıklı bir yer tutmakta ve bu sektörler, devlet bütçesinin yaklaşık yüzde 45'lik bir kısmını temsil etmektedir (Rosstat, 2024).

Tablo 3. 5. Rusya'nın Küresel Ekonomideki Rolü (2022) (Rosstat, 2024)

	Miktar/milyar \$	Küresel/payı	Sıra
GSYİH	2.133.092		9.
Ticari			
Mal İhracatı	592	%2.2	13.
Mal İthalatı	259	%1.3	22.
Hizmet İhracatı	48.6	%0.9	26.
Hizmet İthalatı	70.809	%1.3	19.
Doğrudan yabancı yatırım			
Dışa yönelik	339.3	%1	22.
İçe yönelik	521.9	%1.1	20.
Uluslararası rezervler	582.03	%4.2	6.
Enerji Üretimi			
Petrol/petrol ürünleri	10.777	%11.3	3.
Doğal gaz	24.775	%17.2	2.

2022’de Rusya’nın ihracat performansı, önceki yıla kıyasla %17’lik bir artış göstererek 592 milyar dolara ulaşmış ve bu rakamla dünya genelindeki ihracatçı ülkeler arasında on birinci sıraya yerleşmiştir. Rusya’nın dış satımında, petrol ve gaz başta olmak üzere mineral ürünler önemli bir paya sahip olup, toplam ihracatın yaklaşık %45’ini temsil etmektedir. Aynı yıl içerisinde, Rusya’nın en fazla ihracat gerçekleştirdiği pazarlar arasında Avrupa Birliği ve Çin öne çıkmakta, bunları Türkiye takip etmektedir.

Tablo 3.6. Rusya’nın 2022’de Dünya ile Ticareti (Rosstat, 2024)

	Rusya’nın toplam ithalatı 259,1 milyar \$		Rusya’nın toplam ihracatı 591,5 milyar \$	
Değer (milyar \$)	Toplam Yüzde	Ürün grupları	Toplam Yüzde	Değer (milyar \$)
33,9	%11,6	Tarım	%7,3	41,3
20,3	%6,9	Temel metaller	%10,4	51,1
54,8	%18,7	Deri eşya, plastik ve mamulleri	%7,3	36,1
91,1	%31,0	Mak. & mekanik aletleri	%3,5	17,0
5,4	%1,8	Mineral yakıtlar ve yağlar	%44,7	220,1
9,2	%4,5	Optik, ölçü ve Tıbbi aletleri	%0,4	1,7
4,4	%1,5	Değerli taşlar ve mücevher	%6,8	33,6
32,6	%11,1	Ulaşım araçları	%1,3	6,3
42,0	%14,3	Diğer ürünler	%18,3	90,1

2022 yılında 259 milyar dolarlık ithalatla dünya genelinde 21. sırada yer alan Rusya'nın ithalatı, elektrik ve elektronik ürünleri, ilaç, cep telefonları, kara taşıtları ve aksamaları, hava taşıtları ve gıda ürünleri gibi kategorilerle öne çıkmaktadır (bkz. Tablo 2.6). Öte yandan, makine ve mekanik cihazlar, Rusya'nın neredeyse ithalatının üçte birini oluşturarak en önemli ithalat kategorilerinden birini oluşturmaktadır (Rosstat, 2024).

Rusya'nın ekonomisi, 2,2 trilyon dolarlık GSYİH ile dünya sıralamasında ilk on ekonomi arasına girmeye hazırlanıyor. Ülkenin yüksek cari işlem fazlası ve sağlam döviz rezervleri, düşük dış borç seviyesi ile birleşerek ekonominin temel direklerini oluşturuyor. Ekonomik büyüme perspektifinden bakıldığında, COVID-19 pandemisinin yarattığı ekonomik daralmaya rağmen, 2020'de %2,7'lik bir gerileme yaşanmış, fakat 2021'de %4,7'lik olağanüstü bir toparlanma gözlemlenmiştir. Yine de son dönemdeki jeopolitik olaylar neticesinde getirilen kapsamlı yaptırımlar, 2022'de ekonominin %2,2 oranında küçülmesine yol açmıştır (Sanctions, 2024).

3.1 Rusya-Ukrayna Savaşı Küresel Ekonomiye Etkileri

Ukrayna'da yaşanan çatışmalar, derin bir insani felakete yol açmış ve tahminlere göre 12 milyon kişi evlerini terk etmek zorunda kalmış, 13 milyon kişi ise acil yardıma muhtaç durumdadır. Ülkenin ekonomik yapısı sarsılmış ve bu durum, insanlar üzerinde uzun vadeli etkiler bırakacak gibi görünmektedir. Savaşın etkileri, pandemi ve iklim değişikliği gibi küresel sorunlardan zaten olumsuz etkilenen dünya genelinde hissedilecek, özellikle gelişmekte olan ülkeler üzerinde büyük baskılar oluşturacaktır. UNCTAD'ın en son raporlarına göre, savaşın gıda, enerji ve finans piyasaları üzerindeki etkisi, küresel ekonominin GSYİH büyüme oranını beklenenden yüzde bir oranında düşüreceği öngörülmektedir. Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş, emtia piyasalarından ticarete, finansal akışlardan mülteci hareketlerine kadar birçok alanda küresel ekonomiyi etkilemektedir. Yakın bölgelerde yaşanan mülteci akını, temel hizmetlerin kapasitesini zorlamaktadır. Rus ekonomisindeki gerileme, komşu ülkelerdeki para transferlerini olumsuz yönde etkilemiş, bölgesel tedarik zincirlerindeki kesintiler ve artan yatırım riskleri bölgesel ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemiştir (UNCTAD, 2023).

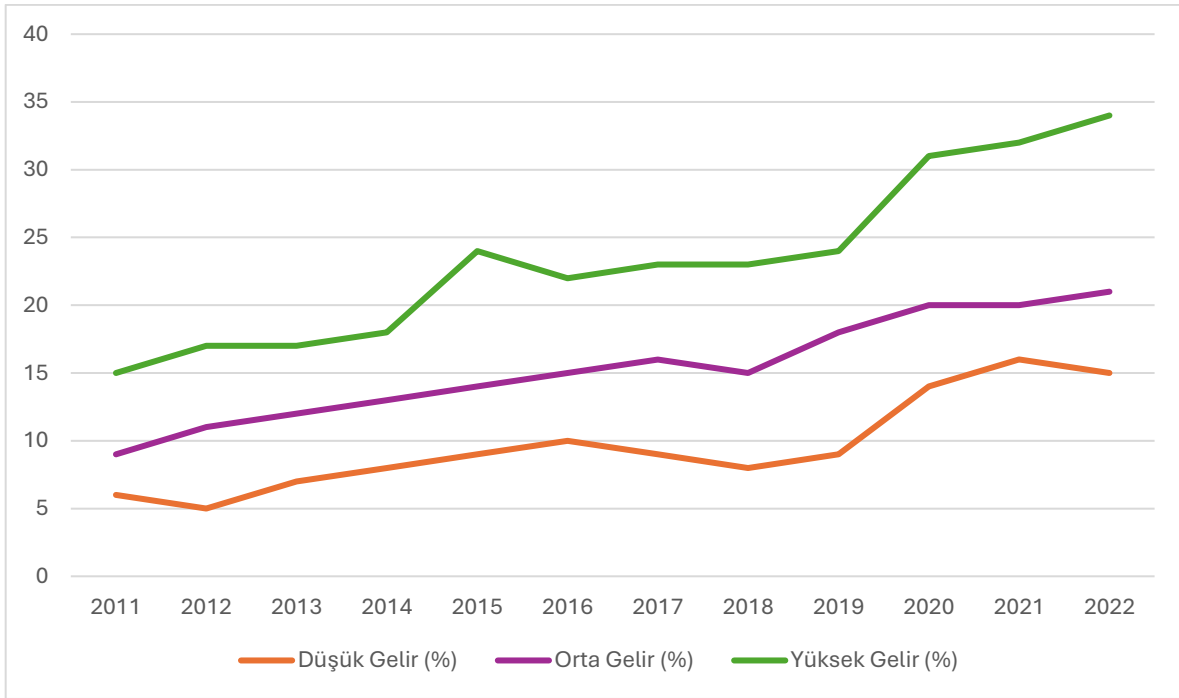
3.1.1 Finansal Piyasalara Etkisi

Finansal piyasaların geleceği, beklentilere bağlı olarak şekillenir ve bu beklentiler, jeopolitik risklerin etkisi altında değişebilir. Bu riskler, piyasaları kısa, orta veya uzun vadede etkileyebilir. Genellikle, bir savaşın başlaması veya beklentisi kısa vadede hisse senetleri üzerinde dalgalanmalara neden olabilir. Yatırımcılar, bu dönemlerde genellikle altın, tahvil veya bazı para birimleri gibi daha güvenli varlıklara yönelir. Ancak, durumun netleşmesi veya çözümlmesiyle piyasalar genellikle hızla toparlanır. Örneğin, 24 şubat 2022’de başlayan Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında, ilk tepki olarak küresel sermaye piyasaları düşüş yaşamış, ancak ertesi gün toparlanmaya başlamıştır. Rusya’nın RTS endeksi, bir önceki gün yaşanan yüzde 50’lik düşüşten sonra yüzde 26,12 oranında artış göstermiş, İngiltere’nin FTSE 100, Fransa’nın CAC 40 ve Almanya’nın DAX endeksleri ise yüzde 3’ten fazla değer kazanmıştır (Akbulak, 2022).

Bir yandan, çatışan tarafların global ekonomideki ağırlığı göz önünde bulundurulduğunda, savaşın orta ve uzun vadede dünya çapındaki büyük ekonomilerdeki ekonomik ve finansal politikalar üzerinde değişikliklere yol açması ve genel piyasa dinamiklerini etkilemesi mümkündür. Özellikle Rusya ve Ukrayna arasındaki çatışma söz konusu olduğunda, Rusya’nın Avrupa için önemli ve uygun maliyetli bir enerji kaynağı olarak kabul edilmesi, bu çatışmanın patlak vermesi ve Batılı güçlerin Rusya’ya yönelik yaptırımları devreye sokmasıyla birlikte, maliyetlerde beklenmedik seviyelerde artışlar meydana gelmiştir.

Rusya’nın Ukrayna’ya yönelik askerî harekâtı başladığında, yatırımcıların ilk tepkisi hisse senetlerini etkilemiştir. Salı günü dalgalanan piyasa sonrasında, S&P 500 endeksi, Covid-19 salgınının başlamasından beri ilk kez bir düzeltme yaşamıştır. ABD Başkanı Joe Biden’ın Rusya’ya karşı yaptırımları duyurmasının ardından hisse senetleri düşmeye devam etmiştir. S&P 500 endeksi çarşamba sabahı yaklaşık %0,5 oranında azalmış, Dow Jones Endüstriyel Ortalaması %0,3 ve Nasdaq Bileşik Endeksi ise %0,8 düşüş göstermiştir. 24 şubat’ta yaşanan piyasa çöküşü sonucunda küresel borsalar toplamda yaklaşık 1 trilyon dolar değer kaybetmiştir (Aktümsek, Goker, & Eren, 2024).

Savaşın etkileri, devlet finansmanı üzerinde de hissedilmiştir; özellikle ABD’de, 10 yıllık hazine bonolarının getirileri, yüksek enflasyon beklentileri de dahil olmak üzere çeşitli etkenlerin sonucu olarak artış göstermiştir. Yükselen piyasalar ve gelişmekte olan ekonomiler (EMDE) açısından bakıldığında, Şubat-Mart dönemindeki tahvil ihracı performansları, 2016 yılından bu yana en düşük seviyede kalmıştır. Ancak, tahvil spreadlerinin genişlemesi ortalama bir seviyede kalarak, piyasalarda belirgin bir istikrarsızlık yaratmamıştır (Akbulak, 2022).

Şekil 3.2. İhracatın Payı Olarak Dış Borç Servisi, Gelir Grubuna Göre Gelişmekte Olan Ülkeler (Worldbank, 2023)

Gelişmekte olan ülkeler, ekonomik kriz öncesinde dahi, kazançlarının önemli bir kısmını borç geri ödemelerine ayırıyorlardı; ihracat gelirlerinin yaklaşık %16’sı bu amaçla kullanılıyordu. Bu durum, II. Dünya Savaşı’nın ardından ve Almanya’nın borçlarının 1953’te Müttefik Devletler tarafından düzenlenmesiyle karşılaştırıldığında dikkate değerdir; o dönemde Almanya’nın borç ödemeleri, ihracat gelirlerinin %3,4’ünü geçmemiştir (Worldbank, 2023).

3.1.2. Rusya-Ukrayna savaşı Dijital ve Kripto Para Birimine Etkileri

Rusya ve Ukrayna arasındaki çatışmanın tırmanması, Bitcoin ve diğer kripto para birimleri de dahil olmak üzere finansal piyasalarda önemli dalgalanmalara yol açmıştır. Krizin patlak vermesiyle Bitcoin değeri keskin bir düşüş yaşamış, ancak kısa süre içinde önceki seviyelerine geri dönmüştür. Bitcoin'in değeri, savaş haberleri öncesinde 37-38 bin dolar aralığında seyrederken, haberlerin etkisiyle %10 civarında bir düşüşle 34.740 dolara gerilemiştir. Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi başlangıçta geniş çaplı endişelere neden olmuş, fakat Ukrayna'nın direnci ve Rusya'ya karşı yaptırımların artırılacağı beklentisiyle piyasalar bir miktar toparlanmıştır. Sonuç olarak, Bitcoin fiyatı 34.740 dolardan %25'lik bir artışla 43.500 dolar seviyesinin üzerine çıkmıştır. Savaşın şiddetlenmesi veya Rusya'ya yönelik yaptırımların Batılı ekonomileri olumsuz etkilemesi durumunda, piyasa değerlerinde yeniden bir düşüş yaşanabileceği öngörülebilir (Çalışkan, 2022).

Ukrayna'daki çatışmanın başlamasından itibaren, yerel yetkililer kripto para bağışları için Bitcoin ve Ethereum adreslerini sosyal medya üzerinden paylaşarak, global destekçilere doğrudan bir iletişim kanalı sunmuşlardır. Rus rublesinin değerindeki %25'lik düşüş göz önünde bulundurulduğunda, Rusya'nın kripto para piyasasındaki varlığının arttığı görülmektedir. Rusya'da yetişkin nüfusun %11'inden fazlasının şu anda kripto para birimlerine yatırım yapmış olması, Bitcoin'in ruble karşısında değer kazandığını göstermektedir. Kripto paraların yaptırımları aşma potansiyeli, Batı'da daha sıkı düzenlemelere ve ticaretin daralmasına sebep olabilir. Ancak, bu durum aynı zamanda kripto para birimlerinin, özellikle Bitcoin'in, zor zamanlarda insanlara ve hükümetlere nasıl yardımcı olabileceğini de ortaya koymaktadır. Kripto paraların ulusal sınırların ötesinde işlem görebilmesi, devlet müdahalelerine karşı dirençli oluşu ve merkezi bir otorite tarafından engellenememesi, onları uluslararası kriz durumlarında değerli bir araç haline getirmektedir (Arslan, 2023, ss. 331-356).

3.1.3. Gıda Piyasasına Etkiler

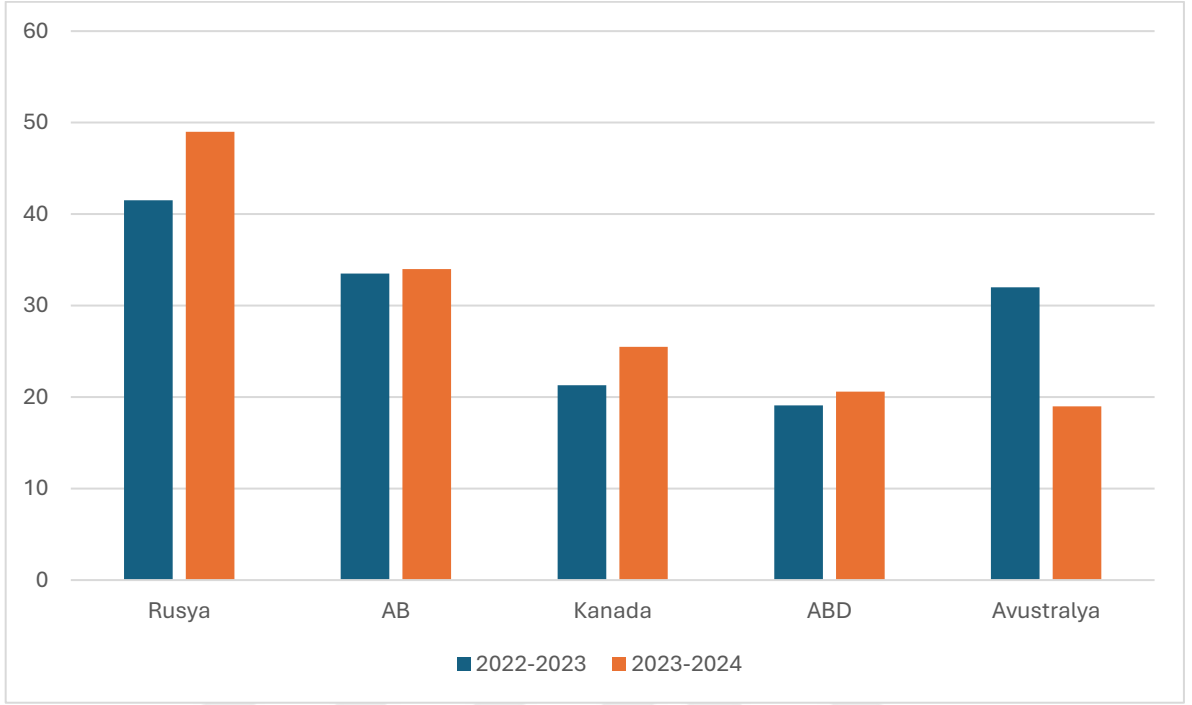
Dünya buğday piyasası, belirli ana üreticiler tarafından domine edilmektedir. Bu üreticiler arasında Rusya, Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği öne çıkmaktadır. Ayrıca, Avustralya, Kanada ve Ukrayna gibi diğer önemli üreticiler de bulunmaktadır. Bu ülkeler toplamda dünya buğday üretiminin büyük bir kısmını

sağlamaktadırlar. Bu durum, buğdayın sadece temel bir gıda maddesi olmanın ötesinde, stratejik bir varlık olarak da görülmesine yol açmaktadır ve buğday pazarının kartel benzeri bir yapıya sahip olduğu düşünülebilir (Niknami, 2023, ss. 135-140).

Rusya'nın, gıda krizini derinleştirmek amacıyla çeşitli yöntemler uyguladığına dair iddialar bulunmaktadır. Bunlar arasında, gıda kaynaklarına erişimi engellemek, tarım altyapısını tahrip etmek, su kaynaklarını kullanılamaz hale getirmek ve tarım arazilerini işlevsiz kılmak gibi doğrudan eylemler yer almaktadır. Bu tür stratejilerin, gıda güvenliğini tehdit ederek geniş çaplı bir krize yol açabileceği öne sürülmektedir (Birgit, Conrad, & Wirkuns, 2022, s. 33).

Rusya'nın, Ukrayna'nın Karadeniz üzerinden gerçekleştirdiği tahıl ihracatını engellemek için yolları kapatma girişimleri olduğu biliniyor. Ayrıca, Rusya'nın işgal ettiği bölgelerde bulunan Ukrayna tahıllarını ele geçirip, Rusya'ya uygulanan yaptırımlara karşı çıkan ülkelere sattığı veya siyasi destek karşılığında müttefik ülkelere bağışladığına dair raporlar mevcut. Bu durum, küresel tahıl ticaretinde önemli bir rol oynayan Ukrayna'nın, savaşın etkileri nedeniyle ihracat kapasitesinin kısıtlanmasına yol açmıştır (İnsight, 2023).

Rusya ve Ukrayna arasındaki çatışma, sadece yerel düzeyde değil, global bir etki yaratmaktadır. Bu iki ülkenin dünya genelindeki gıda ve enerji tedarik zincirlerindeki kritik rolleri göz önünde bulundurulduğunda, yaşanan savaşın yankıları evrensel bir boyut kazanmaktadır. Gıda sektöründe yaşanan bu zorluklar, üretim ve dağıtım süreçlerini etkileyerek, erişilebilirliği kısıtlamakta ve fiyatların yükselmesine sebep olmaktadır.

Şekil 3.3. Dünyanın En Büyük Buğday İhracatçıları 2022-2024 (milyon ton) (WorldBank, A Strategy for Integration into Global Trade: Ukraine's Trade Policy, 2023)

Enerji ve gıda ithalatının maliyetleri, kayda değer bir artış göstererek tarihi seviyelere ulaşmış durumdadır. Bu durum, özellikle ekonomik olarak dezavantajlı ve korunmasız topluluklar için daha ağır sonuçlar doğurabilir. Gıda üreticileri, tarımsal üretim için gerekli olan girdilere erişmekte zorlanmakta, bu da piyasadaki dengesizliklerin önümüzdeki yıllarda da devam etmesine yol açabilir. Bu bağlamda, acil ve koordineli eylemler gerektiren, insan odaklı, fırsatları değerlendiren, esnek ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri 'ne uygun stratejiler ön plana çıkmaktadır. Eğer ülkeler, gıda pazarlarını kapatma ve ticaret kısıtlamaları getirme yoluna giderse, bu durum mevcut krizi daha da derinleştirebilir. Rusya ve Ukrayna, temel gıda maddelerinin küresel pazarlardaki ana tedarikçileri olarak bilinmektedir. Örneğin, Rusya'nın 2022-2023 döneminde gerçekleştirdiği 41,5 milyon tonluk buğday ihracatı, dünya buğday ticaretinin yaklaşık dörtte birini oluşturmaktadır (Özçelik, 2023, ss. 29-47).

Tablo 3.7. 2023'te Gıda Enflasyonunun En Yüksek Yüzdeye Sahip Olduğu Ülkeler (FAO, 2023)

Ülke	Enflasyon(%)
Venezuela	414
Lübnan	304
Zimbabve	256
Arjantin	118
Surinam	71
Mısır	66
Sierra Leone	56
Türkiye	54
Gana	52

Nisan 2022’de, gıda fiyatları 1991’den beri görülmemiş bir zirveye ulaştı. Özellikle ithal gıdalara güvenen ülkeler, Rusya ve Ukrayna arasındaki savaşın gıda güvenliği üzerindeki etkilerini ilk olarak ve en şiddetli şekilde deneyimlemekte. Gıda maliyetlerindeki yükseliş, enflasyonist baskıları artırarak devam etmekte ve 2023 yılının ilk aylarında yapılan analizler, özellikle düşük ve orta gelir seviyesindeki ülkelerde gıda fiyatlarında belirgin bir artış olduğunu ortaya koymaktadır. Yüksek gelir düzeyine sahip ülkelerin yaklaşık %78,9’u da benzer şekilde gıda enflasyonunun etkisini hissetmektedir. 2023 yılında gıda enflasyonunun en yüksek oranlara ulaştığı ülkeler, belirli bir istatistiksel tabloda detaylandırılmıştır (FAO, 2023).

2022’nin Nisan ayında, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), dünya genelinde temel yiyecek maliyetlerinin olağanüstü yüksek seviyelere ulaştığını ve bu durumun insanların beslenme erişimini ciddi şekilde kısıtladığını tespit ettiği bir dizi ülkeyi sıraladı. Bu kritik listede yer alan on üç ülkeden sekizi - Burkina Faso, Mali, Nijerya, Somali,

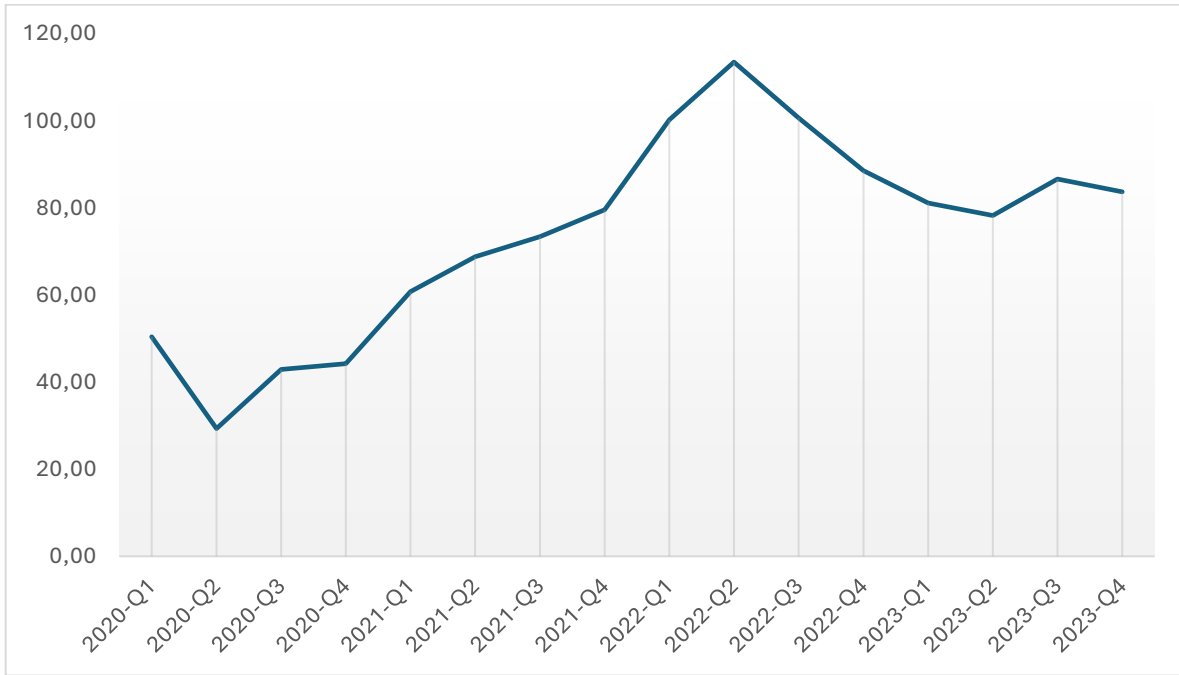
Güney Sudan, Sri Lanka, Sudan ve Uganda - yüksek risk altında olarak nitelendirildi. Diğer beş ülke - Şili, Kolombiya, El Salvador, Peru ve Zimbabve - ise orta seviye uyarı durumunda bulunuyordu. Ukrayna'da yaşanan çatışmanın tetiklediği kriz, etkilenen ülkelerde derin ve uzun vadeli sonuçlara yol açabilir. Birçok devlet, yükselen enflasyonla mücadele etmek ve yerel gıda kaynaklarını korumak amacıyla ihracatı sınırlama yoluna gitmiştir. Bu tür korumacı eğilimler, dünya genelinde gıda piyasalarında dengesizliklere sebep olmuştur. Sırbistan gibi ülkeler, 2022'nin mart ayından itibaren temel tarım ürünlerinin ihracatını durdurma kararı almıştır; buğday, un, mısır ve ayçiçeği yağı gibi ürünler bu kapsamdadır. Çatışmanın başlamasından bu yana, benzer korumacı önlemler alan ülke sayısı üçten yirmi üçe yükselmiştir (Wen & LJ., 2022, s. 71).

3.1.4. Enerji Piyasasına Etkileri

Rusya, doğal gaz üretiminde dünya lideri, kömürde ikinci sırada, ham petrolde ise üçüncü sırada yer alarak enerji sektöründe önemli bir güç merkezi olarak öne çıkmaktadır. Avrupa'nın enerji ihtiyacını büyük ölçüde karşılayan bu ülke, petrol ve gaz ihracatında da önde gelen ülkeler arasındadır. 2022 yılının şubat ayında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlattığı askerî harekât, enerji piyasalarını derinden etkilemiş ve özellikle petrol ve gaz fiyatlarında önemli dalgalanmalara neden olmuştur. Bu saldırı, zaten koronavirüs pandemisi sonrasında toparlanma sürecinde olan dünya ekonomisinde ve artan enerji talebinde fiyatları daha da yukarı çekmiştir. 2021'in sonlarında başlayan bu fiyat artış eğilimi, Rusya'nın eylemleriyle daha da ivme kazanmıştır. Batılı ülkelerin Rusya'ya uyguladığı yaptırımlar, bu durumu daha da karmaşık hale getirmiş, ancak yaptırımların aşamalı uygulanması Rusya'ya uyum sağlama fırsatı tanımıştır. Örneğin, Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesiyle birlikte, petrol fiyatları varil başına 96.18 dolardan 121.18 dolara kadar yükselmiş ve bu artış, pandemi sonrası dönemde enerji piyasalarının nasıl değiştiğini gözler önüne sermiştir (EIA, 2024).

Global petrol fiyatlarında yaşanan ani yükseliş, enerji maliyetlerinin artmasına neden olarak birçok tüketici ülkeyi zor durumda bırakmıştır. Bu durum, Suudi Arabistan gibi önde gelen petrol ihracatçıları için gelirlerde gözle görülür bir artış anlamına gelmektedir.

2021 yılında artan tüketici ihtiyaçları ve ekonomik büyüme, enerji piyasalarını zaten sıkışık bir duruma getirmişti. Rusya ve Ukrayna arasındaki çatışma başlamadan önce bile, piyasalar baskı altındaydı. Yine de Aralık 2021'e kıyasla ham petrol ve doğal gazın fiyatları sırasıyla %46 ve %49 oranında yüksek seyrediyor. Amerika Birleşik Devletleri'nin Ağustos 2022'ye kadar 180 milyon varil ham petrol piyasaya süreceğini taahhüt etmesi gibi faktörler, petrol ve doğal gaz piyasalarında dalgalanmalara yol açmıştır.

Şekil 3.4. Küresel Petrol Fiyatları 2020 Q1-2023 Q4 (USD) (EIA, 2024)

Eurostat raporlarına istinaden, Avrupa Birliği'nde Şubat 2022 itibarıyla enerji maliyetlerindeki yıllık artış oranı %27 olarak kaydedilmiştir. Belçika gibi Avrupa'nın bazı bölgelerinde bu oran %67 gibi dikkate değer bir seviyeye ulaşmıştır. Enerji enflasyonu, Şubat 2021'e kadar genellikle negatif seyretmiş ve Mayıs 2020'de Covid-19 salgınının etkisiyle %11'lik bir düşüşle en düşük seviyesini görmüştür. Ancak, 2021'in son çeyreğinde Avrupa'yı etkisi altına alan enerji krizi ve sonrasında yaşanan Rusya-Ukrayna savaşı ile enerji fiyatları tekrar yükselişe geçmiştir. Şubat 2022'de doğalgaz fiyatlarındaki artış %41'i bulurken, benzin ve dizel yakıtlar %26, elektrik ise %24 oranında zamlanmıştır. Savaşın etkisiyle bu durum daha da kötüleşmiştir (Bağış, 2022).

2021 yılında, küresel ihracat içinde kömür, petrol ve doğalgazın payı sırasıyla %18, %12 ve %20 olarak belirlenmiştir. 2022 yılına gelindiğinde, bu oranlarda bir düşüş gözlemlenmiş olmasına karşın, kömür %15, petrol %9 ve doğalgaz %18 oranında yüksek bir paya sahip olmaya devam etmiştir. Özellikle, 2021’de Avrupa Birliği’nin enerji ithalatında Rusya’nın rolü büyüktü; kömürde %45, petrolde %25 ve doğalgazda %46’lık bir paya sahipti. Ancak 2022’de, bu oranlar kömür ve petrol için %15, doğalgaz için ise %25’e düşmüştür (FAO, 2023).

Rusya’nın Asya pazarlarına petrol sevkiyatındaki artış, çeşitli etkenlerle desteklenmektedir. Bu etkenler arasında, Rus petrol üreticilerinin, politik riskler ve yüksek maliyetler nedeniyle alıcılara sunduğu olağanüstü indirimler öne çıkmaktadır. Bu indirimlerin varil başına 25 ila 35 dolar arasında değiştiği tahmin edilmektedir. Bu teşvikler, kâr marjlarını artırmayı hedefleyen ve güvenlik stoklarını güçlendiren rafineriler tarafından memnuniyetle karşılanırken, ekonomik zorluklar yaşayan ve resmi fiyatlar üzerinden petrol almayan ülkeler için de cazip bir alternatif oluşturmaktadır. Ayrıca, daha yüksek kalitede ve miktarlarda petrolün bulunabilirliği ve bazı durumlarda coğrafi yakınlık, Rus hidrokarbonlarını Asya’daki alıcılar için daha cazip hale getirmektedir. Moskova ve petrol ithalatçıları, İran’ın yaptırımları aşma konusundaki tecrübelerinden yararlanarak, şimdi bu stratejileri Pekin ve diğer alıcılarla Rus petrol ticaretini düzenlemek için kullanmaktadırlar.

Batı hükümetleri, iklim değişikliğiyle mücadele ve yüksek enerji maliyetlerini azaltma çabası içindeyken, Rus enerji bağımlılığını azaltma yolunda nükleer enerjiye yönelme eğilimi göstermektedirler. Nükleer enerji, AB’nin elektrik ihtiyacının %25’ini karşılayarak, dünyanın önde gelen karbonsuz enerji kaynaklarından biri olma özelliğini taşımaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarına kıyasla, nükleer enerji sürekli ve büyük ölçekli elektrik üretimi sağlama avantajına sahiptir. Ancak, Avrupa’nın nükleer enerjiye geçişi, kısa vadede Rus yakıtından tam bağımsızlık anlamına gelmeyecektir. Dünya genelinde birçok ülke, nükleer enerji üretiminde kullanılan malzemeler için Rusya’ya bağlıdır. Rusya, global uranyum zenginleştirme kapasitesinin yaklaşık yarısını kontrol ederken, Avrupa’daki nükleer enerjinin %40’ı Rusya, Kazakistan ve Özbekistan gibi ülkelerin kaynaklarına dayanmaktadır. ABD’de ise nükleer santrallerin yarısı bu ülkelerden yapılan ithalatla desteklenmekte, bu durum ABD nükleer sektörünün Rusya’ya yönelik

yaptırımların hafifletilmesi için lobi yapmasının altında yatan sebeplerden biridir (Semercioğlu, 2016, ss. 188-202).

Ukrayna'daki çatışmalar sürerken ve Batılı ülkeler Rusya'ya karşı yaptırımları artırma eğilimindeyken, Avrupa enerji sektörü, uzun süre devam etmesi beklenen ve maliyetleri artıran zorluklarla yüzleşmektedir. Avrupa, fosil yakıtlardan uzaklaşmayı ve Rus petrolü ile doğalgazına uyguladığı ambargoyu sürdürmeyi hedeflerken, nükleer dahil olmak üzere yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik bağımlılığını artırmak zorunda kalabilir. Ancak, bu alanda da Avrupa'nın Rusya ve onun müttefik ülkelerine olan bağımlılığı devam etmektedir (Çelikaslan, 2022, ss. 53-66).

3.1.5. Küresel Tedarik Zincirine Etkileri

Covid-19 salgınının başlaması ve ardından Çin ile ABD arasındaki ticaret gerilimleriyle tırmanan tedarik zinciri sorunları, Rusya ve Ukrayna arasındaki çatışma ile tekrar tansiyonu yükseltmiştir. Ekonomistler, bu tedarik zinciri aksamalarının global ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebileceği ve dünya genelinde enflasyon oranlarını artırabileceği konusunda uyarıyorlar. Ukrayna'daki savaş, zaten hassas olan küresel lojistik ve tedarik zincirlerindeki sorunları derinleştirmiş ve deniz taşımacılığında ek gecikmelere sebep olmuştur. Rusya ve Ukrayna'dan yapılan mal sevkiyatının ne derece etkileneceği kesin olmamakla birlikte, ticaret kısıtlamaları, hava sahası kapatmaları, yüklenici belirsizlikleri ve güvenlik endişeleri, bu ülkeler üzerinden yapılan ticareti daha da zorlaştırmıştır (Cengiz, 2023, pp. 485-505).

Covid-19'un etkileri henüz hafiflememişken, Rusya ve Ukrayna arasındaki çatışma dünya genelinde yeni bir şok dalgası yarattı. Bu savaş, pandemi benzeri bir şekilde tedarik zincirlerine ve hammadde teminine büyük etkiler bırakmış, gıda, kimya, otomobil ve elektronik gibi çeşitli sektörlerde bu durum kendini göstermiştir. Mevcut koşulların eski düzenine dönüp dönmeyeceği belirsizliğini korurken, Rusya ve Ukrayna'nın dünya çapında önemli ihracatçılar olarak rolü göz ardı edilemez: Global olarak 374 bin şirket Rus tedarikçilere, 240 bin şirket ise Ukraynalı tedarikçilere güvenmektedir (FAO, 2023).

Savaş nedeniyle petrol ve gaz fiyatlarında yaşanan artışla birlikte ulaşım maliyetleri de artmıştır. Eşya taşıma maliyetlerinin eskiye göre daha yüksek olmasının tek nedeni

akaryakıt fiyatlarındaki artış değildir. Mal dağıtım kuruluşları ve nakliye şirketleri de artan konteyner fiyatlarıyla karşı karşıyadır. İpek Yolu üzerinde Belarus ve Rusya'dan geçen Çin-Avrupa raylı sistemine yönelik yaptırımların yürürlüğe girmesiyle alternatif güzergahlara olan talep de artacaktır. Tüm bu faktörler nihai fiyatlandırmayı etkilemektedir . Pek çok İngiliz üreticinin birinci ve üçüncü kademe tedarikçileri Rusya ve Ukrayna'da bulunmaktadır. Doğal olarak bu şirketler tedarikçi tabanını genişletmeye ve siparişleri teslim edebilmek için depolarını dolu tutmaya çalışmaktadır. Hammadde tedarikindeki aksaklıklar üreticiler açısından fiyat artışlarına neden oluyor ve bu akış havacılık, otomotiv gibi birçok sektörden pil ve ilaç üretimine kadar etkisini göstermiştir (Kashani, 2022).

Krizler, genellikle sistemlerin istikrarsızlaşmasına ve yeni bir denge arayışına yol açar. Sanayileşme sürecindeki toplumlar, finansal durgunluklar ortaya çıkmadan önce, genellikle üretim kapasitesi ile borç ödeme yeteneği arasındaki dengesizliklerden kaynaklanan krizleri tecrübe etmiştir. Tarihsel olarak, banka iflasları veya borsa çöküşleri gibi olaylar, ekonomik faaliyetlerde ve sanayi üretiminde bir düşüş yaşanmadan önce meydana gelmiştir; 1929'daki Büyük Depresyon ve 2007-2008 finansal krizi buna örnektir. Ukrayna'daki savaş, tedarik zincirleri ve malzeme temini konusunda yeni düzenlemeler yapılmasını zorunlu kılan büyük bir kriz olarak değerlendirilebilir. Eğer bu durumdan bir "fayda" çıkarılacaksa, bu da belki de bizi 2020'den bu yana değişen şartlara ve zorunluluklara uyum sağlayacak yeni iş modelleri geliştirmeye itmesidir. Ancak, bu yeni ekonomik yaklaşımın, pek çok insanın hayatını kaybetmesiyle bir bedel ödenerek kazanıldığını kabul etmek üzücüdür (Bağış, 2022).

3.2. Savaşın Avrupa Ekonomisine Etkisi

Ukrayna'daki çatışmanın süregelen etkileri, sadece Rusya ve Ukrayna arasındaki bir anlaşmazlık olmanın ötesine geçmiş ve NATO ülkeleri ile Moskova arasındaki geniş kapsamlı bir güç mücadelesine dönüşmüştür. Bu durum, dünya düzeninin geleceği üzerinde derin etkiler yaratabilir ve önümüzdeki onlarca yıl boyunca uluslararası ilişkileri şekillendirebilir. Küresel bir boyut kazanan Ukrayna'daki savaş, tüm dünya ülkelerini, savaşan taraflarla olan ilişkilerini yeniden değerlendirmeye ve belirli bir pozisyon almaya zorlamaktadır. Geçtiğimiz yıl boyunca, birçok ülke savaşa karşı tutumunu açıkça ifade etmiş ve bu durum, savaşın uzun vadedeki sonuçlarına dair bir öngörude bulunmaktadır. Savaşın

devam etmesi, geniş çaplı bölgesel ve küresel ekonomik yavaşlamaya yol açabilir ve bu da gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde sosyal istikrarsızlığı tetikleyebilir (Akif, 2024, s. 35).

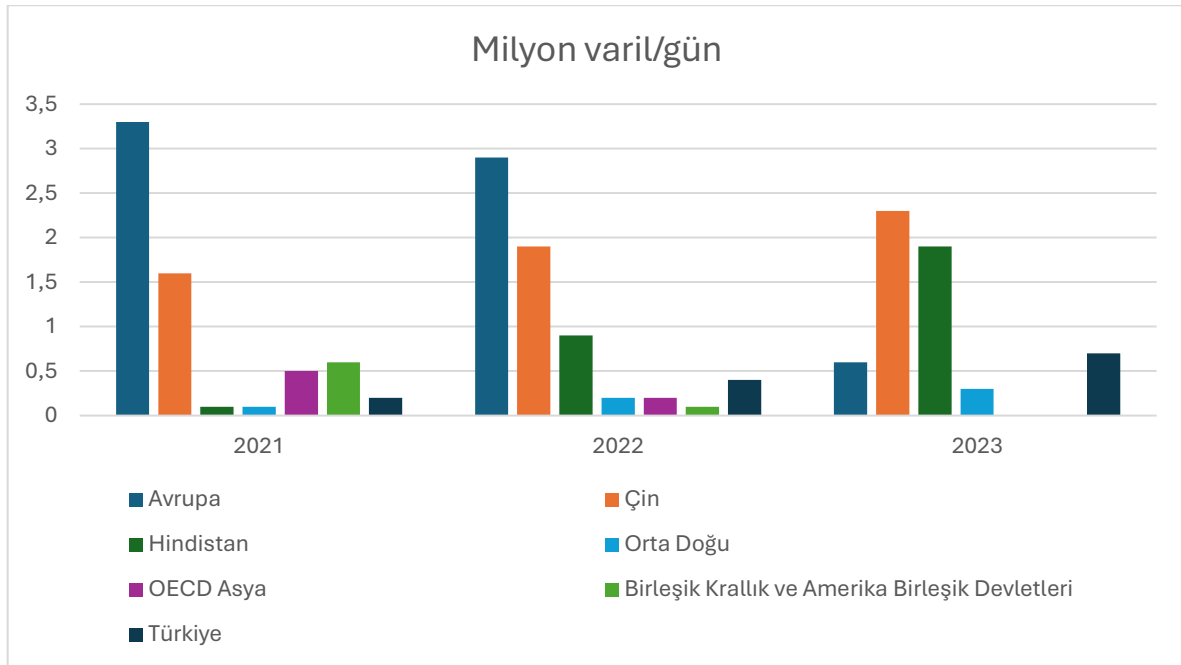
AB, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlıca etkilenen taraflarından biri olarak öne çıkmaktadır. Coğrafi yakınlık nedeniyle, savaşın sonuçları AB üzerinde derin bir etki yaratmıştır. Bu etkiler, Ukrayna'ya yapılan ciddi miktarda askeri ve finansal destek, Rusya'dan yapılan gaz ithalatının durdurulması ve bunun sonucunda yaşanan enflasyon ile enerji fiyatlarındaki yükseliş ve toplumsal huzursuzluklar olarak sıralanabilir. Euro Bölgesi için, Ukrayna'daki askerî harekâtların başlamasından bu yana, savaşın AB'nin ekonomik durumu ve yapısı üzerindeki etkileri ve bu çatışmanın geleceği ışığında birliğin kaderinin nasıl şekilleneceği merak konusu olmuştur. AB liderleri, savaşın ekonomik etkilerini sınırlamak için çeşitli önlemler alarak ve Ukrayna'ya neredeyse 88 milyar Euro tutarında yardım sağlayarak yanıt vermişlerdir. Ayrıca, Aralık 2023'te, AB Konseyi Ukrayna ile katılım müzakerelerini başlatma kararı almıştır (Papunen, 2024).

3.2.1. Enerji Fiyatları

Avrupa, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik eylemlerinden kaynaklanan etkileri hissetmiştir ve bu durum, AB ekonomisine özellikle enerji fiyatlarındaki artışlar yoluyla yansımıştır. 2022 yılında, Ukrayna'daki savaş AB'de enerji fiyatlarının rekor düzeylere çıkmasına neden olmuştur. Bu artış, küresel enerji piyasalarında zaten yükselişte olan fiyatları daha da tetiklemiştir; bu yükseliş, 2021'de COVID-19 pandemisi ve artan global talebin ardından başlamıştı. Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ve mevsimsel hava koşulları, zaten hassas olan durumu daha da kötüleştirdi. AB'nin enerji ihtiyacının büyük bir kısmını ithalat yoluyla karşıladığı göz önünde bulundurulduğunda, 2021'in ikinci yarısından itibaren ithalat fiyatlarındaki artış hem üretici hem de tüketici fiyatlarını etkilemiştir. 2020 Aralık ile 2021 Aralık ayları arasında, Euro Bölgesi'nde enerji ithalat fiyatları iki katından fazla artmıştır. Enerji ithalat fiyatları genellikle değişken olsa da genelde yıllık %30'dan fazla bir değişiklik göstermezken, bu artış olağandışı bir durumu işaret etmektedir. Ukrayna'daki savaş, özellikle doğalgaz konusunda Rusya'ya olan bağımlılığı nedeniyle AB'nin enerji arzını ciddi şekilde etkilemiştir. AB'nin enerji ihtiyacı esas olarak petrol ve türevleri (%35), doğalgaz (%24), yenilenebilir enerji (%17), nükleer enerji (%13) ve katı fosil yakıtlar (%12) olmak üzere beş

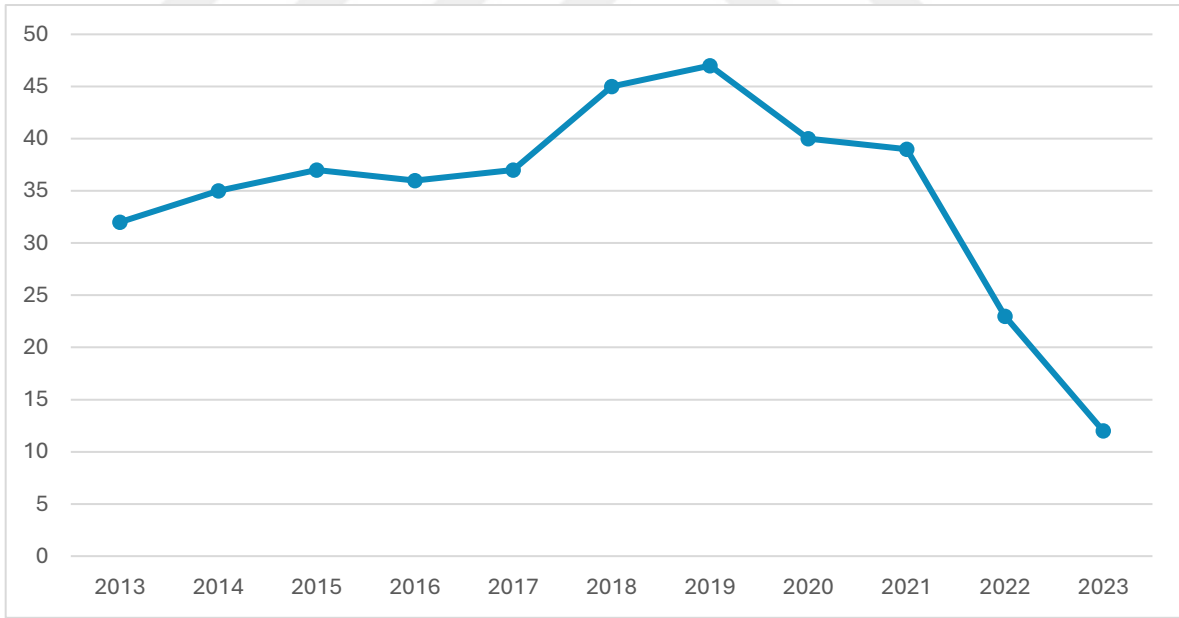
ana kaynaktan karşılanmaktadır. AB enerji ihtiyacının yaklaşık %42'sini üye ülkeler aracılığıyla karşılarken, kalan %58'i ithalat yoluyla temin edilmektedir (Adolfson, Kuik, Lis, & Schuler, 2022).

Rusya, savaş öncesinde AB'nin enerji tedarikçileri arasında önde gelen bir konumda bulunuyordu ve AB'nin enerji ithalatının yaklaşık dörtte birini sağlıyordu; bu, doğal gazın %40'ını ve ham petrolün %30'unu kapsıyordu. Savaşın başlamasıyla birlikte AB, Rusya'nın ekonomisine ve askeri kapasitesine zarar vermek amacıyla çeşitli yaptırımlar uygulamaya koydu. 2022 yılının haziran ayında, AB Rus petrolünün deniz yoluyla ithalatını yasakladı, ancak boru hatları üzerinden yapılan ithalata devam izni verdi. Aralık 2022'de, Rus petrolünün ithalatına tamamen yasak getirildi ve Şubat 2023'te Rus petrol türevlerinin ithalatı da durduruldu. Coğrafi konumları nedeniyle Rus petrolüne özellikle bağımlı olan Macaristan ve Slovakya gibi ülkeler bu yasaklardan muaf tutuldu. AB, enerji konusunda özellikle gaz ithalatında Rusya'ya büyük oranda bağımlıdır. Savaşın başlamasından iki hafta sonra, AB 2022'nin sonuna kadar Rus gaz ithalatını üçte iki oranında azaltmayı hedefleyen bir plan açıkladı. Üye ülkeler daha sonra, Mart 2023'e kadar toplam gaz tüketimini %15 oranında azaltma konusunda mutabık kaldılar. (Grajewski, 2022)

Şekil 3.4. Ortalama Rusya Petrol İhracatı, Ülkelere ve Bölgelere Göre (2021-2023) (IEA, 2024)

Küresel enerji piyasaları, Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında önemli değişiklikler yaşamaktadır. Enerji ticaretinde yeni pazarlar ve tedarik zincirleri oluşmakta, enerji fiyatlarında dalgalanmalar yaşanmaktadır. Bu durum, enerji tüketicisi ve üreticisi ülkelerin enerji politikalarında stratejik değişikliklere gitmesine neden olmaktadır. Gelecekte, enerji güvenliği, sürdürülebilirlik ve ekonomik istikrar konuları, ülkelerin enerji stratejilerinde merkezi bir rol oynamaya devam edecektir. Avrupa, Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmak için hızlı ve kararlı adımlar atmıştır. Bu durum, Avrupa'nın yenilenebilir enerji kaynaklarına yaptığı yatırımların hızlanmasına ve alternatif enerji tedarikçileri ile iş birliğinin güçlendirilmesine yol açmıştır. Özellikle Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Amerika gibi bölgelerden enerji ithalatı artırılmıştır. Avrupa'nın bu stratejik hamleleri, enerji arz güvenliğini sağlama ve enerji fiyatlarındaki dalgalanmaların ekonomik etkilerini hafifletme amacını taşımaktadır. Ancak, bu geçiş süreci kısa vadede bazı zorluklar ve maliyet artışları yaratabilir (IEA, 2024).

Şekil 3.5. Rusya'dan Karşılanan AB Gaz Talebi (%) (IEA, 2024)

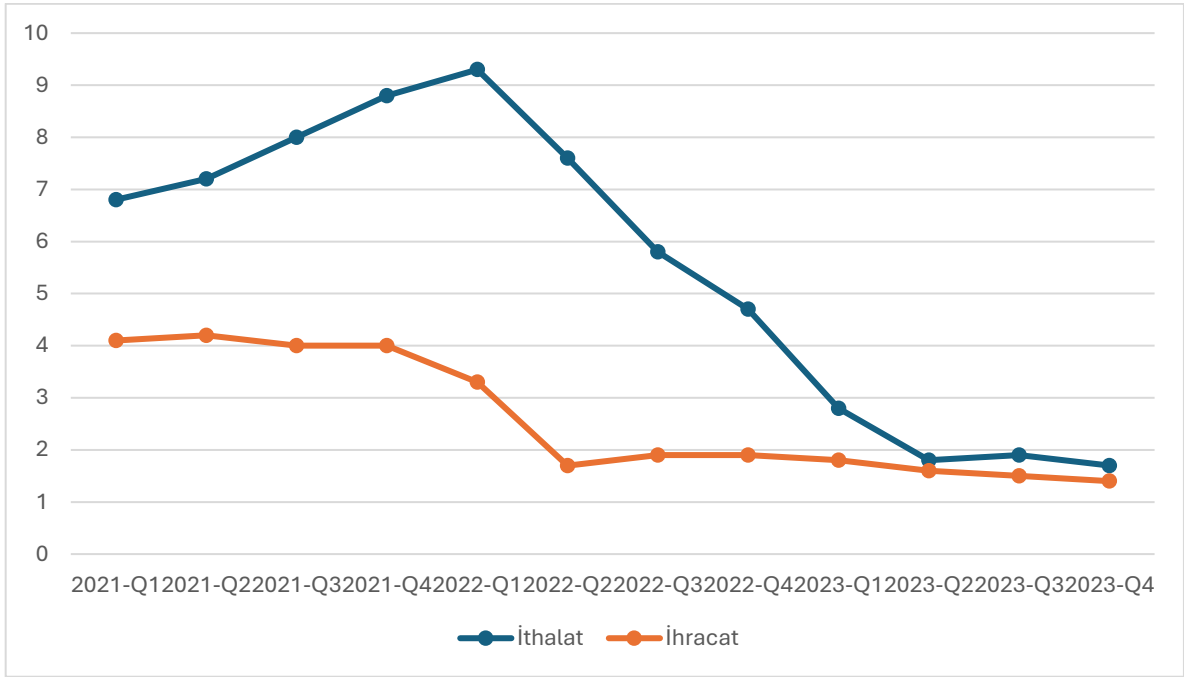
Grafikteki verilere ve dayanarak, AB'nin Rusya'dan karşılanan doğal gaz talebinde önemli bir düşüş gözlemleniyor. 2013 yılında %32 olan bu oran, 2019 yılına kadar artarak %47'ye ulaşmış. Ancak 2020 yılından itibaren bu oran düşmeye başlamış ve 2023 yılında %12'ye kadar gerilemiş. Rusya'nın 2022'de Ukrayna'ya yönelik askerî harekâtı ve AB üyesi

bazı ülkelerin gaz akışını durdurma kararları, doğal gaz fiyatlarında bir artışa yol açmıştır. Bu durum, AB genelinde elektrik maliyetlerinin tarihi seviyelere ulaşmasına sebep olmuştur. Aynı yıl içinde meydana gelen yoğun sıcaklık dalgaları, soğutma sistemlerine olan ihtiyacı artırırken, yaşanan kuraklık enerji üretimini olumsuz etkilemiş ve özellikle hidroelektrik enerji arzında düşüslere neden olmuştur. Bu faktörler, enerji piyasalarında ekstra bir yük oluşturmıştır. 2021 Ocak ile 2023 Ocak ayları arasında incelendiğinde, AB'deki endüstriyel enerji maliyetleri 106,2'den 241,3'e yükselirken, tüketicilerin elektrik, gaz ve diğer yakıtlar için ödedikleri fiyatlar da 105,4'ten 172,3'e çıkmıştır (IEA, 2024).

2022 yılında Avrupa Dış İlişkiler Konseyi'nin yayımladığı rapora göre, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırıları, Avrupa vatandaşlarının kendi güvenlik algılarını derinden etkilemiştir. Bu durum, kamuoyu tartışmalarında sıkça dile getirilen bir konu olmuş ve Avrupa'nın yönetim yapılarının parçalanacağı, güç kaybedeceği ve dışlanacağı yönünde endişelere yol açmıştır (Krastev & Leonard, 2022).

3.2.2. AB'nin Rusya ile Mal Ticareti

AB'nin Rusya ile olan ticaret dinamikleri, son dönemde yaşanan çatışmalarla birlikte değişim göstermiştir. AB'nin Rusya'ya uyguladığı doğrudan ticari kısıtlamalar, özellikle silah, çift kullanımlı ürünler, havacılık ve uzay sanayileri gibi belirli alanlarda yoğunlaşmıştır. Mali yaptırımların yanı sıra, yedi Rus bankasının SWIFT sisteminden çıkarılması, enerji harici sektörlerde işletme giderlerinin artmasına yol açmıştır. Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi ve AB'nin 2014'te uygulamaya başladığı ekonomik yaptırımlar sonrasında, Brüksel ve Moskova arasındaki ticari ilişkiler giderek azalmıştır. Rusya, AB'nin en büyük ticaret ortaklarından biri olmasına rağmen, enerji sektörü hariç tutulduğunda, bu ilişkinin AB ekonomisi üzerindeki etkisi sınırlı kalmıştır. Ticaret hacmi, Kırım'ın ilhakından sonra ve AB'nin ekonomik yaptırımları başlatmasından bu yana sürekli bir düşüş trendi içindedir (Redeker, 2022).

Şekil 3.6. AB'nin Rusya ile Mal Ticareti Q1 2021 - Q4 2023 (milyar dolar) (Eurostat, 2024)

Avrupa’da birçok aile, gıda ihtiyaçlarını karşılamak için Ukrayna’dan getirilen ürünlere güveniyor. Aynı zamanda, bölgedeki tarım üreticileri, gübre temininde Rusya ve Belarus gibi ülkelerin sağladığı kaynaklara büyük oranda bağımlı durumdalar. Özellikle, Rusya’nın küresel pazarda kritik öneme sahip hammaddelerin ihracatında önde gelen bir konumda olması ve AB’nin temel malzeme tedarikçileri arasında bulunması dikkat çekicidir. Avrupa Birliği, sera gazı salınımını azaltma ve benzinli araçların egzoz emisyonlarını filtrelemek amacıyla, motor egzoz sistemlerinde kullanılan ve Rusya’dan temin edilen paladyum metali gibi değerli malzemelere oldukça bağımlıdır. Bunun yanı sıra, AB’nin nikel ve alüminyum gibi metallerin ithalatında da Rusya’nın payı büyüktür. Odun ithalatı konusunda da Rusya, AB için önemli bir kaynak ülke konumundadır. Örneğin, Finlandiya’nın kereste ithalatının yarısı Rusya’dan sağlanmakta ve bu durum, ülkenin ormancılık sektörü için kritik bir öneme sahiptir; zira bu sektör, Finlandiya’nın endüstriyel üretiminin yaklaşık dörtte birini ve istihdamın önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Redeker, 2022).

3.2.3. Askeri Harcamaları

Ukrayna savaşının başlamasından bu yana Avrupa'nın karşılaştığı bir diğer önemli sorun, askeri harcamaların artmasıdır. NATO üyesi ülkeler, savunma taahhütlerini yerine getirmek için her zamankinden daha fazla askeri teçhizat satın almaktadır. Stockholm Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü'nün (SIPRI) son araştırmasına göre, 2022 yılında Avrupa, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana savunma harcamalarında en büyük artışı yaşayacaktır. Rusya ile Ukrayna arasındaki savaş, Avrupa'nın güvenlik ortamında köklü değişikliklere yol açmış, savaşın başlamasıyla birlikte Avrupa ülkeleri ve kurumlarının ulusal yönelimleri ve siyasi gündemlerinin temelleri sarsılmıştır.

Belki de en önemlisi, Avrupa Birliği'nin önde gelen ekonomik gücü ve ihracata dayalı bir ülke olan Almanya'nın, Bundeswehr olarak bilinen silahlı kuvvetlerini yeniden yapılandırmak ve güçlendirmek amacıyla 2022 yılında 100 milyar avroluk özel bir savunma fonu oluşturacağını duyurmasıdır. Alman hükümeti, bu fonun oluşturulabilmesi için anayasayı değiştirip, fonu ülkenin borç limitlerinden muaf tutmaya karar vermiştir (Jokar & Amiri, 2022).

Bu adımla Almanya, savunma harcamalarını 2024 yılına kadar NATO'nun %2 hedefine ulaştırmayı taahhüt etmiştir; bu miktar, 2021'deki askeri bütçesinin neredeyse iki katına denk gelmektedir. Yeni koalisyon hükümeti, Almanya'nın savaşan ülkelere silah satmama geleneğini bozarak Ukrayna'ya silah göndermeye başlamıştır. Avrupa'daki yeni gelişmelerin de etkisiyle, Alman halkının yaklaşık %78'i hükümetin askeri harcamaları artırma kararını desteklemektedir. Oysa, daha önce Alman kamuoyunda askeri bütçenin artırılması konusunda genel bir olumsuz görüş hâkimdi (Arnold, 2022).

Rusya ve Ukrayna arasındaki savaşın başlamasıyla, İsveç ve Finlandiya'nın uzun süredir izledikleri tarafsızlık politikalarından vazgeçmeleri dikkat çekicidir. Bu iki ülke, Ukrayna'ya askeri yardım göndererek ve NATO'ya katılma başvurusunda bulunarak tarafsızlık politikasını sonlandırmıştır. Finlandiya, 2022 yılı ikinci bütçesinde ordusuna ek olarak 176 milyon avro operasyonel giderler ve 490 milyon avro savunma teçhizatı alımı olmak üzere toplam 669 milyon avro ayırmıştır. Buna ek olarak, Avrupa Birliği, "Avrupa Barış Fonu" aracılığıyla Ukrayna'ya mali yardım ve öldürücü silah desteği sağlamayı ilk kez

duyurmuştur. Avrupa Birliği, Ukrayna'ya askeri teçhizat teslimatını finanse etmek ve koordine etmek amacıyla iki aşamada 500 milyon avroluk iki askeri destek paketi sunmuştur. Bu şekilde, Avrupa Birliği'nin savunma politikalarında ve bütçe ayırımlarında köklü değişiklikler meydana gelmiştir (Brief, 2023, s. 1-9).

Dolayısıyla, Avrupa Birliği ve üye devletlerin adımları sadece silah gönderimi ve mali yardımlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda askeri güçlerini hem ulusal hem de uluslararası düzeyde güçlendirme çabalarını da içermiştir. Ukrayna'daki savaş, Avrupa ülkelerinin savunma stratejilerini hızla gözden geçirmesine ve askeri bütçeleri artırma taahhüdünde bulunmasına yol açmıştır. Bu durum, AB üyelerinin önümüzdeki yıllarda askeri harcamalara ek olarak 200 milyar euro ayırmasına neden olmuştur. İspanya hükümeti, savunma ve askeri bütçesini mevcut GSYİH'nin yüzde 1'inden 2030 yılına kadar yüzde 2'ye çıkarmayı planlamaktadır. Hollanda hükümeti de askeri bütçesini NATO üyelerinin standart payına uygun olarak artırmayı hedeflemektedir. Ayrıca, Estonya askeri bütçesini 2022'de GSYİH'nin %2,3'ünden 2023'te %2,5'e yükseltmiştir. Rusya-Ukrayna savaşı, Koronavirüs pandemisinin yol açtığı ekonomik sorunlar, artan enflasyon ve enerji tedarikinde yaşanan zorluklara rağmen, Avrupa Birliği ve Avrupa ülkelerini askeri ve savunma harcamalarını artırmaya zorlamıştır (Jokar & Amiri, 2022).

Dünya genelinde savunma harcamalarındaki yüzde 3,7'lik artış göz önüne alındığında, Avrupa ülkeleri toplu olarak harcamalarını yaklaşık yüzde 14 oranında artırmıştır. En büyük artışlar, Rusya tarafından doğrudan tehdit edilen Finlandiya, Litvanya, İsveç ve Polonya gibi ülkelerde yaşanmıştır. Harcamalar, GSYİH 'sının yüzde 34'ünü savunmaya ayıran Ukrayna'ya kıyasla daha düşük kalmakla birlikte, bu artışlar, bu ülkelerin tek başına ve kolektif olarak savunma konusundaki ciddiyetini göstermektedir. Ancak, savunma harcamaları maliyetlidir ve Avrupa'nın ekonomik durumuna ilişkin artan belirsizlikler bu durumu daha da karmaşık hale getirebilir. Birçok kuruluş, Ukrayna savaşının sonucundan bağımsız olarak, Avrupa'nın önümüzdeki yıllarda savunma harcamalarını istikrarlı bir şekilde artıracığını öngörmektedir. Bu savaş, birçok Avrupa ülkesini NATO hedefleriyle uyumlu hale getirmiş olsa da bu ülkeler, yaşam pahalılığı, enflasyon ve alternatif doğal gaz kaynaklarına erişim gibi kamuoyunun endişelerini gidermek için henüz adım atmamıştır. Avrupa kışa hazırlanırken, doğal gaz kıtlığı ve yüksek enflasyon oranları

nedeniyle bu mali kaygılar muhtemelen Avrupa ülkelerinin savunma altyapılarını güçlendirme planlarını sekteye uğratacaktır.

3.2.4. Enflasyon Oranı

Savaşın neden olduğu bir diğer önemli sorun ise Avrupa'daki enflasyon oranlarıdır. Ancak son veriler, bazı büyük Avrupa ekonomilerinde tüketici fiyatlarındaki artışın yavaşladığını göstermektedir. Almanya Federal İstatistik Ofisi'nin açıkladığı geçici verilere göre, Almanya'nın enflasyon oranı 2022 Şubat ayında %9,3 iken, 2023 Temmuz ayında %6,2'ye düşmüştür. Fransa'da ise enflasyon oranı %6,6 olarak gerçekleşmiş ve bir önceki yılın %7,3'lük oranına göre düşüş göstermiştir. Ancak, her iki ülkede de mart ayında önemli protestolar ve grevler yaşanmıştır. Fransa'da emeklilik yaşının artırılması nedeniyle sokak protestoları ve şiddetli grevler meydana gelmiştir. Almanya'da ise iki büyük ulaştırma sendikasının düzenlediği büyük grev, büyük şehirleri bir gün boyunca felç etmiştir (Destatis, 2023).

Ayrıca, Avrupalı bankacılar ve politikacılar, ABD'deki mali karışıklığın Avrupa'ya yayılmasını önlemek amacıyla yeni bankacılık kurallarını ve önlemlerini tartışmak üzere bir araya gelmiştir. Bu toplantı, ABD'de üç bölgesel bankanın çökmesinin ardından gerçekleşmiştir. Avrupa'daki yatırımcılar, büyük şirketlerin yatırımlarının karşılığını alıp alamayacakları konusunda her zamankinden daha fazla endişe duymaktadır. Avrupa'nın istikrarına yönelik ana tehdit, bankacılık sektörünün zayıflaması ve yeni bir mali kriz potansiyelidir. Ukrayna savaşı ve Avrupa'nın ithal doğal gaz bağımlılığı da enerji piyasasında aksamalara neden olabilir ve bu durum Avrupa'daki işletmeleri olumsuz etkileyebilir. Bugün enerji fiyatlarının düşmesiyle enflasyondaki düşüşe rağmen, grevler ve protestolar devam etmektedir (Destatis, 2023).

Euro bölgesi ülkeleri, Avrupa Merkez Bankası tarafından belirlenen ortak bir para politikasına sahiptir. Euro bölgesi dışındaki ülkeler daha fazla özgürlüğe sahip ancak yine de Avrupa Merkez Bankası'nın yönergelerini takip etmek zorundalar. Tüm AB ülkeleri bütçe açıkları ve kamu borçları konusunda sınırlamalarla karşı karşıyadır. Euro bölgesi ile Euro bölgesi dışı ekonomileri birbirine bağlayan şey bankacılık sektörüdür. Euro kullanmayan AB ülkelerinde bile son sözü Euro bölgesi bankalar söylemektedir. Dolayısıyla ekonomik ve

bankacılık sektörü şokları bankacılık sistemi aracılığıyla tüm ülkelere aktarılmaktadır. Bankaların güvenli varlıkları olarak kabul edilen büyük miktarda devlet tahvili bulunmaktadır. Faiz oranları yükseldiğinde devlet tahvilleri piyasa değerini kaybetmektedir. Bankaların bu riske karşı kendilerini koruyabilmeleri için büyük rezervlere ve kaynak çeşitlendirmesine ihtiyaçları var. Bu krizin yaşanması halinde Avrupa Birliği'ndeki temel bankacılık riskinin likidite krizi olduğu söylenebilir. Euro bölgesi sisteminin çeşitliliği ve karmaşıklığı, Avrupa Merkez Bankası'nın ABD Merkez Bankası kadar faiz artıramamasına neden olmuştur (Baltensperger, 2023).

Enflasyon sorununa ilişkin tartışmaların başlamasının üzerinden iki yıldan fazla zaman geçmiştir. Son dönemde enerji krizi ve gıda tedariki sorunlarının bu durumu tetiklediği belirtilse de aslında bu sorun çok çeşitli faktörlere ve krizlere verilen tepkilerin bir sonucudur. Üretim fiyatlarındaki artış sürmekte ve Covid-19'un tüketim kalıplarında yarattığı değişiklikler, tedarik zinciri sorunlarıyla birlikte tüketici maliyetlerini artırmıştır. Ukrayna savaşı, bu durumu daha da kötüleştiren bir faktör olarak eklenmiştir. Avrupa'nın yeniden savaş alanına dönmesi, tüketim kalıplarının değişmesine neden olmuştur. Birçok insan, enerji tüketimi konusunda daha dikkatli hale gelmiş ve Avrupalı şirketler, yatırımlarını Rusya'dan Avrupa'ya kaydırmıştır. Üreticiler de bu yeni kalıplara uyum sağlamak zorunda kalmıştır. Bu durum, mevcut enflasyonist baskıların artmasına yol açmıştır (Taylor, 2023).

Avrupa Merkez Bankası'nın raporuna göre, Euro Bölgesi'nde sendikalar ve işveren kuruluşlarının üzerinde anlaştığı ücret artışı 2023'te yüzde 5'e ulaşmıştır. İşletmelerin bu maliyetleri müşterilere yansıtacağı düşünüldüğünde, Avrupa'daki genel enflasyon oranı mevcut tahminlerden daha yüksek olacaktır. Aynı zamanda, hükümetler sübvansiyon miktarını ve bütçe harcamalarındaki artışı açıklamıştır. Covid-19 salgını nedeniyle vergi gelirlerinin düşmesi ve hükümet harcamalarının artmasıyla birlikte, Avrupa Merkez Bankası, üye ülkelerin artan bütçe açıklarını finanse etmek için ikincil piyasaları kullanmıştır. Bu genişletici maliye politikası, kısa vadeli sorunların çözümünde etkili olsa da orta ve uzun vadede fiyat baskısını artırmaktadır (Borio, 2023, s. 133).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SAVAŞIN İNSANİ, SOSYAL VE POLİTİK ETKİLERİ

4.1. İnsani ve Sosyal Etkiler

Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü savaşta Şubat 2022'den bu yana yaşanan büyük artış, benzeri görülmemiş sivil kayıplarına ve hayati altyapının tahrip olmasına yol açarak milyonlarca insanı güvenlik, koruma ve yardım arayışıyla evlerinden kaçmak zorunda bıraktı. Daha sonra, Ukrayna'nın NATO ile ilişkilerini güçlendirmeye yönelik politikaları Rusya'nın 24 Şubat 2022'de başlattığı yeni bir savaşla sonuçlandı. Bu çatışma, milyonlarca Ukraynalının göç etmesine ve yerinden edilmesine yol açarken, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanan en büyük ve en hızlı yerinden edilme krizi olarak değerlendirildi. Rusya ve Ukrayna arasındaki çatışmaların etkisiyle, 18-23 Şubat 2022 tarihleri arasında sadece Donetsk ve Lugansk bölgelerinden 105.000 kişi Rusya Federasyonu'na göç etti. Savaşın ilk 50 gününde ise yaklaşık 11,7 milyon kişi (4,6 milyon mülteci ve 7,1 milyon yerinden edilmiş) Ukrayna'dan göç etti. Bu durum, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana en hızlı büyüyen mülteci krizi olarak kaydedildi. Haziran 2024 itibarıyla dünya genelinde Ukrayna'dan yaklaşık 6,5 milyon mülteci kaydedildi (UNHCR, 2024).

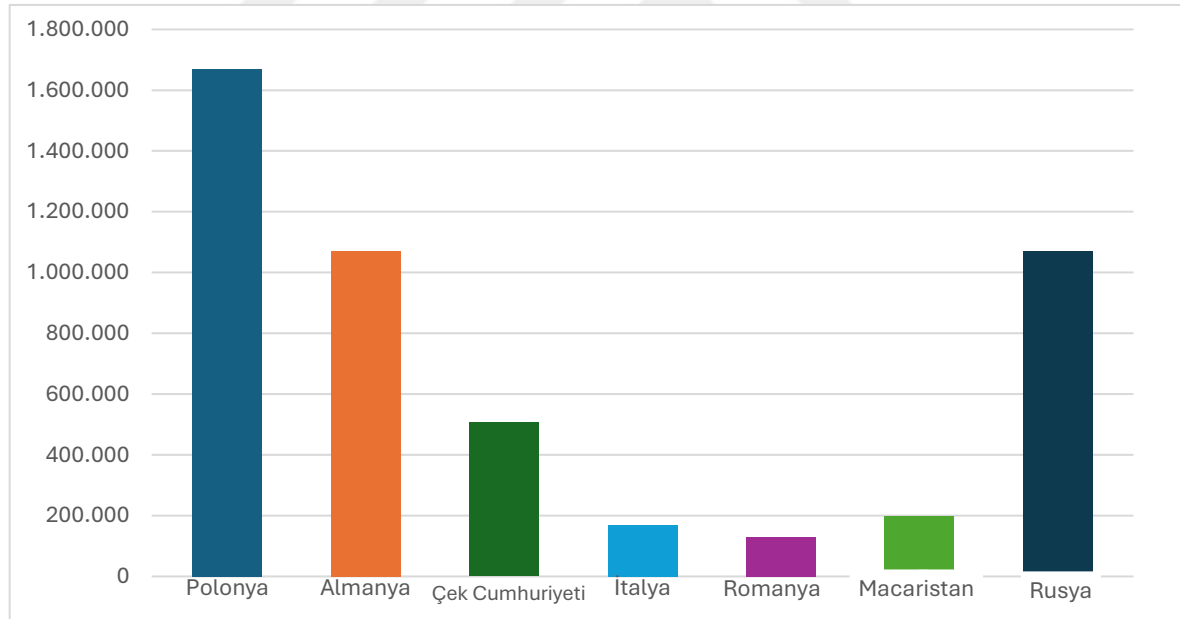
BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) 1994'ten bu yana Ukrayna'da yerel yetkililer, STK ortakları ve toplum kuruluşlarıyla birlikte ihtiyaç sahibi insanlara koruma ve insani yardım sağlamak için çalışıyor (Rescue, 2022).

Geçici korumaya ilişkin AB direktifi, Batı Balkanlar'da, özellikle Bosna Hersek ve Kosova'da yaşanan silahlı çatışmalar nedeniyle Avrupa'da yaşanan büyük çaplı yerinden edilmelerin ardından 2001 yılında kabul edildi. Geçici koruma, kitlesel akının istisnai koşullarında aşağıdaki amaçlarla devreye giren bir AB mekanizmasıdır:

1. yerinden edilmiş kişilere toplu koruma sağlamak
2. AB ülkelerinin ulusal sığınma sistemleri üzerindeki baskıyı azaltmak (European Council, 2024) (UNHCR, 2021)

Avrupa kıtasında kitlesel göç olayı yaşanmaması nedeniyle Geçici Koruma Yönergesi uzun bir süre askıya alınmıştı. Ancak, 24 Şubat 2022'de Ukrayna ve Rusya arasında başlayan savaş sonrasında Avrupa Kıtası yeniden büyük bir mülteci kriziyle karşı karşıya kaldı ve Avrupa Birliği 21 yıl aradan sonra Geçici Koruma Yönergesi 'ni yeniden devreye soktu (Geddie, 2022).

Geçici Koruma Kanunu kapsamında, savaştan kaçan Ukraynalılara üç yıl boyunca acil koruma sağlanması ve ayrıca Avrupa Birliği'nde yaşama ve çalışma haklarının verilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak, Avrupa Birliği tarafından hızla kabul edilen geçici koruma yönetmeliğine rağmen, işgücü piyasasına entegrasyonları önündeki engeller, özellikle işgücüne katılımı teşvik etmek isteyen Ukraynalı kadın mülteciler için kısa vadede zorluklar yaratmıştır (Oscar, Gerrit, & Christiane, 2023).

Şekil 4.1. Bazı Ükelere Sığınan Mülteci Sayıları (2023) (UNHCR, 2023)

Rusya-Ukrayna savaşının başladığı 2022 yılından itibaren, birçok Ukraynalı, savaşın getirdiği yıkım ve güvensizlik nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kaldı. Bu durum, Avrupa ve dünya genelinde büyük bir mülteci krizine yol açtı. UNHCR ve çeşitli uluslararası

kuruluşlar, bu mültecilerin sayısını düzenli olarak raporlamaktadır. 2023 yılına kadar olan süreçte, Ukrayna'dan sığınan mülteci sayıları milyonlarla ifade ediliyor.

Polonya, coğrafi yakınlığı ve Ukrayna ile olan tarihsel bağları nedeniyle en fazla mülteciyi kabul eden ülke oldu. Yaklaşık 1,6 milyondan fazla Ukraynalı mülteci Polonya'ya sığındı. Polonya, mültecilere kapsamlı insani yardım ve sosyal destek programları sunuyor.

Almanya, Avrupa'nın önde gelen ülkelerinden biri olarak 1 milyondan fazla mülteciyi kabul etti. Almanya, mültecilere dil kursları, iş bulma programları ve sosyal yardımlar sunarak entegrasyon süreçlerini hızlandırmaya çalışıyor.

Çek Cumhuriyeti, 500.000'den fazla mülteciyi kabul ederek, Polonya ve Almanya'dan sonra en çok Ukraynalıyı kabul eden ülkelerden biri oldu.

İtalya, yaklaşık 170.000 mülteciye ev sahipliği yapıyor. İtalya da diğer Avrupa ülkeleri gibi mülteciler için çeşitli entegrasyon ve destek programları uygulamaktadır.

Romanya, 130.000 kadar mülteciyi kabul ederken, Macaristan ise yaklaşık 200.000 mülteciye ev sahipliği yapıyor. Bu ülkeler, coğrafi olarak Ukrayna'ya yakın oldukları için önemli sığınma noktaları haline geldi.

Ayrıca, doğu Ukrayna'dan, özellikle Donetsk ve Luhansk bölgelerinden birçok kişi Rusya'ya göç etmek zorunda kaldı. Rusya, 1 milyonun üzerinde mülteciyi kabul etti.

Bu mülteci akışı, savaşın devam etmesiyle hala artmaktadır ve Avrupa genelinde mültecilere yönelik yardım ve destek programları sürmektedir (UNHCR, 2023).

Entegrasyon politikalarındaki gelişmeler, Ukrayna'dan gelen yoğun mülteci akınından kaynaklanan zorluklarla işaretlenmiştir ve bu akının içinde orantısız bir şekilde yüksek eğitimli ve küçük çocuklu kadınlar bulunmaktadır. Özellikle entegrasyon politikalarında kadınların ve annelerin özel ihtiyaçlarının daha geniş bir şekilde ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, yabancı yeterliliklerin tanınması süreçlerinde iyileştirmelere ihtiyaç olduğu belirtilmiştir (Scarpetta, 2022).

Von der Leyen, AB'nin Finlandiya'ya sınır muhafızları ve gözetleme ekipmanı konuşlandırarak Finlandiya'yı 230 milyon avro (245 milyon dolar) ve Frontex sınır ajansından operasyonel yardım ile destekleyeceğine söz verdi. Komisyonun göçmenleri menşe ülkeleriyle de çalışarak sorunu çözmeye çalıştığını belirtti. "Gördüğümüz şey, bir devletin yoksul insanları başka bir devlete baskı yapmak için araçsallaştırdığıdır, bu yüzden bu açık bir güvenlik sorunudur" dedi. Ancak Finlandiya liderleri, sıcak hava koşullarının seyahati kolaylaştırması ve Rusya'nın bunu teşvik etmesi nedeniyle yasanın hala gerekliliğini vurguluyor. Bazı göçmenlerin Rusya'da öğrenci vizesi bulunduğuna dikkat çekildi (Reuters, 2024).

Almanya Sosyal Demokrat Parti'si (SPD) Başkanı Nancy Faeser, Ukraynalı mültecilerin AB'ye kabulünü kolaylaştırmak için AB'nin çeşitli ülkelerinden meslektaşlarıyla anlaştı. Faeser, "Ukrayna'dan gelen mültecilerin iltica prosedüründen geçmelerine gerek olmayacak. AB içinde üç yıla kadar koruma sağlanacak" açıklamasını yaptı (Hasselbach, 2022).

Almanya'nın 16 eyaletinin liderleri ve federal hükümet, Ukraynalı mültecilerin barındırılması için maliyet paylaşımı mekanizması üzerinde anlaştılar. Şansölye Olaf Scholz, federal hükümetin Almanya'nın eyaletlerine Ukraynalı mültecilerin barındırılması ve entegrasyonu için 2 milyar Euro (2.17 milyar \$) destek sağlayacağını duyurdu. Ayrıca, Ukraynalı mültecilerin "Hartz IV" refah programı aracılığıyla işsizlik durumunda temel bir güvenlik ağı sağlayacakları kararı da alındı. Bu karar, önceki plana göre mültecilere daha doğrudan mali yardım sağlanması anlamına geliyor ve şehirlerin bütçelerini rahatlatıyor (Richtmann, 2022).

Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin başlangıcından bu yana 67.000'den fazla Ukraynalı Romanya'ya sığınmış durumda. Bu mülteciler genellikle Ukrayna'nın sıkıyönetim ilan etmesiyle ülkeyi terk etmek zorunda kalan yaşlılar, kadınlar ve çocuklardan oluşuyor. Romanya'ya gelen mülteciler sadece sınır şehirlerinden değil, Ukrayna'nın çeşitli bölgelerinden geliyor ve bazıları sınırı geçmek için uzun süre beklemek zorunda kalıyorlar. Romanya'nın kuzeyindeki Siret sınır kapısında, geceyi tarlalarda geçirerek sınır geçişini bekleyen insanlar ve uzun araba kuyrukları gözlemleniyor (Radu, 2022).

Şu ana kadar 62.000'den fazla kişi, Ukraynalılar için özel bir sığınma rejimi olan geçici koruma talebinde bulunarak Slovakya'ya gelmiştir. Bu rejim, sağlık hizmetlerine, eğitim sistemine ve işgücü piyasasına erişimlerini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Ukraynalılar ayrıca 90 gün boyunca vizesiz olarak Slovakya'ya girebilmektedirler. Slovakya, savaştan önce zaten büyük bir Ukrayna topluluğuna ev sahipliği yaptığı için birçok Ukraynalı, burada akrabalarını "ziyaret etme" bahanesiyle bulunmaktadır. Ayrıca, gönüllü gruplar ev arama, transfer organizasyonları, göçmenlik makamlarına kayıt işlemleri, iş arama gibi konularda yardımcı olmaktadır (Terenzani, 2022).

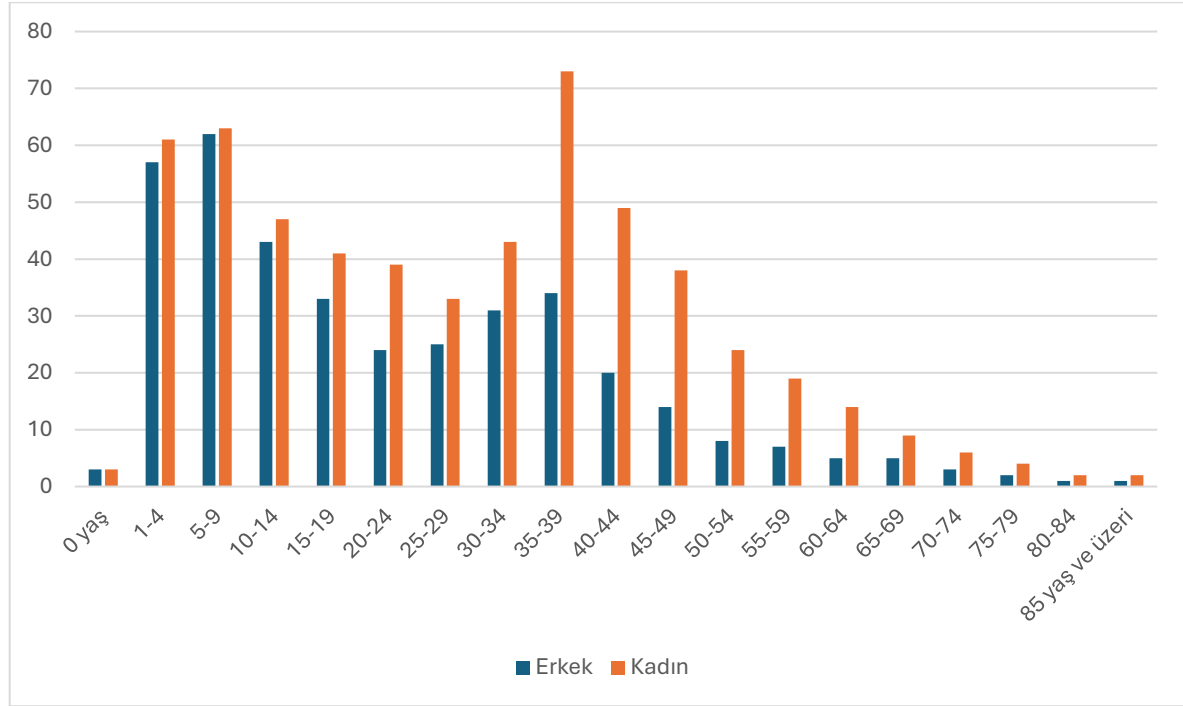
UNHCR verilerine göre, Şubat 2022'den bu yana yaklaşık 850.000 Ukraynalı yerinden edilmiş kişi Moldova'ya geçmiştir. Bu, sadece 2,6 milyon nüfusa sahip olan Moldova için büyük bir yük anlamına gelmektedir. 2023 Haziran itibariyle, ülkede yaklaşık 110.000 mülteci bulunmaktadır, bu da Moldova nüfusunun %4,5'inden fazlasını temsil etmektedir ve Moldova'yı kişi başına diğer ülkelerden daha fazla Ukraynalı mülteciye ev sahipliği yapan bir konuma getirmiştir (ICMPD, 2023).

Moldova Başbakanı Natalia Gavrilita, Berlin'deki bağışçılar konferansında yaptığı konuşmada, "Savaşın başlangıcından bu yana 400,000 mültecinin Moldova sınırlarını geçtiğini ve bunların 100,000'inin ülkede kalmaya karar verdiğini" belirtti. Gavrilita, bu mültecilerin neredeyse yarısının çocuk olduğunu vurgulayarak, bu grupların savunmasız nüfuslar olduğunu dile getirdi. Başbakan, 2.5 milyon nüfuslu Moldova'nın, kamu ve özel sektör tarafından sağlanan "benzeri görülmemiş bir seferberlik" ile mültecilere insani koşullar sunmaya çalıştığını ifade etti (Zsiroz, 2022).

Ukraynalıların son dönemdeki Polonya'ya yoğun göçü, benzeri görülmemiş bir olaydır. Bu durum, Polonya'nın neden bu kadar büyük bir hedef ülke haline geldiğini açıklamakta yardımcı olan çeşitli bağlamsal faktörleri incelemektedir. Bu süreç, Polonya'nın göçmenler için bir göç ülkesine dönüşümünü göstermektedir ve bu durum ülkenin demografik ve ekonomik yapısını önemli ölçüde etkilemektedir (Górny, 2019).

Polonya, Ukrayna'nın doğusundaki savaşın ardından önemli ölçüde değişti. Son birkaç yıl içinde, Polonya Avrupa'da ve hatta küresel ölçekte yeni verilen oturma izinleri ve mevsimlik yabancı iş gücü alımında lider konumuna yükseldi. Polonya'daki göçmen stoku,

2011'de yaklaşık 100.000 kişi iken, 2019'da bu sayı iki milyonun üzerine çıktı. Bu artışın büyük bir kısmı Ukrayna vatandaşlarından oluşuyordu ve Polonya'daki göç durumundaki radikal değişiklikler bu ülkeden gelen göç akışına bağlanabilir. Ancak bu süreç, iki ülke arasında etkileşen faktörlerin bir sonucudur (Statistics Poland, 2023).

Şekil 4.2. Ukraynalı Geçici Koruma Altındaki Kişilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Sayıları (Statistics Poland, 2023)

Ukrayna'dan Polonya'ya 2022 savaş öncesi göçü, son girişler bağlamında önemli yapısal özelliklere sahiptir:

1. Savaştan önce, Polonya'da yaklaşık 1,35 milyon Ukraynalının çalıştığı veya ikamet ettiği tahmin edilmekteydi (Statistics Poland, 2023).

2. Ukraynalı göçmenler, Polonya işgücü piyasasına önemli ölçüde etki eden ana giriş kanallarında baskın bir konumdaydılar. 2018-2021 döneminde, Ukraynalılar beyannamelerin %88'ini, çalışma izinlerinin %71'ini ve mevsimlik çalışma izinlerinin %98'ini oluşturdu.

3. Göç, Ukrayna'dan Polonya'ya olan yolculukları da içerecek şekilde 2014 öncesi döneme göre daha dengeli bir şekilde dağılmıştı. Ukraynalı göçmenler, Polonya'nın birçok

bölgesinde yaygın olarak bulunmaktaydılar, sadece birkaç büyük toplama merkezi ile sınırlı kalmaksızın.

4. Geçici ve dairesel hareketlilik gibi belirli göç biçimleri, Ukrayna ile Polonya arasındaki ulaşım yolları ve Polonya işgücü piyasası arasında güçlü bir bağlantı oluşturdu. Bu, göçmenlerin iki ülke arasında sosyal ve ekonomik alanlarda etkin bir şekilde hareket etmelerini sağladı.

5. Bu büyük göç hareketi, resmi ve gayri resmi işe alım görevlilerinin yanı sıra iyi gelişmiş göçmen ağları tarafından da yönlendirilmiştir (Marta & Baniak, 2019).

6. Ukraynalıların Polonya işgücü piyasasındaki artan varlığına rağmen, ekonomik ve sosyal/kültürel gerilimlerin ölçeği genellikle düşük seviyelerde kalmıştır. Bu durum, Polonya ekonomisinin güçlü performansına ve düşük işsizlik seviyelerine bağlanabilir, bu da göçmenlerin entegrasyon süreçlerini desteklemiştir (Duszczyk, 2018).

Macaristan, Polonya'dan sonra Ukrayna'dan gelen en büyük ikinci mülteci alıcısı konumunda olsa da genellikle mülteciler için geçici bir durak olarak görülür ve çoğu kısa süre sonra Batı Avrupa ülkelerine ilerler. Bu süre zarfında, insanlar geçici insani vize ile Macaristan'da kalabilirler, ancak 29 Nisan 2022'den beri kayıtlı mültecilere verilen geçim ödeneğine erişimleri bulunmamaktadır. Üçüncü ülke vatandaşları Macaristan'a girebilir ve geçici oturma izni başvurusunda bulunabilirler, ancak bu, diğer AB ülkelerine çalışma veya seyahat etme hakkı sağlamaz (Kyriazi, 2022).

Macar makamları, Ukrayna'ya dönüş göçü konusunda resmi bilgi toplamamaktadır, ancak bu konuda tahminler yapılabilir. Ukraynalı mültecilerin sınırı her iki yönde de birkaç kez geçtiği ve Ukrayna'nın daha güvenli batı bölgelerine kısa veya uzun süreli geri döndükleri tahmin edilmektedir. Macar polisi ve hükümeti, halkı günlük on binlerce Ukraynalı mültecinin sınırı geçtiği konusunda bilgilendirirken, yerel sivil toplum kuruluşları çoğunun iş, aile ziyareti veya mal ticareti gibi nedenlerle geçiş yaptığını düşünmektedir. Macar hükümeti, AB'den insani yardım için daha fazla fon talep etmek için bu rakamları kullanarak kendini olumlu bir ışık altında gösterme çabası içindedir (Górny & Kaczmarczyk, 2019).

Savaşın başlangıcında, yani şubat sonu-Mart 2022 başlarında Ukrayna'dan Macaristan'a sınır geçişlerinde büyük bir artış yaşandı ve daha sonra azaldı. Ağustos 2022'de ikinci bir, daha düşük zirve gözlemlendi ve geçişler günlük 10.000 civarında stabilize oldu, ancak istikrarlı bir şekilde devam etmektedir. Sınıra ulaşanlar, herhangi bir kimlik belgesi olmadan Macaristan'a girebilir ve geçici koruma ve ikamet başvurusunda bulunabilirler. Demografik olarak, Macaristan'a gelen insanî göçmenlerin çoğunluğu kadındır (%44 erkek yerine %29), tüm gelenlerin yaklaşık dörtte birini ise (%27) çocuklar oluşturmaktadır. Çeşitli anketler, Macar kamuoyunun çatışmalardan kaçan Ukraynalılara genel olarak sempatik bir tutum sergilediğini göstermektedir (Górny & Kaczmarczyk, 2019).

4.2. Politik Yan Etkiler

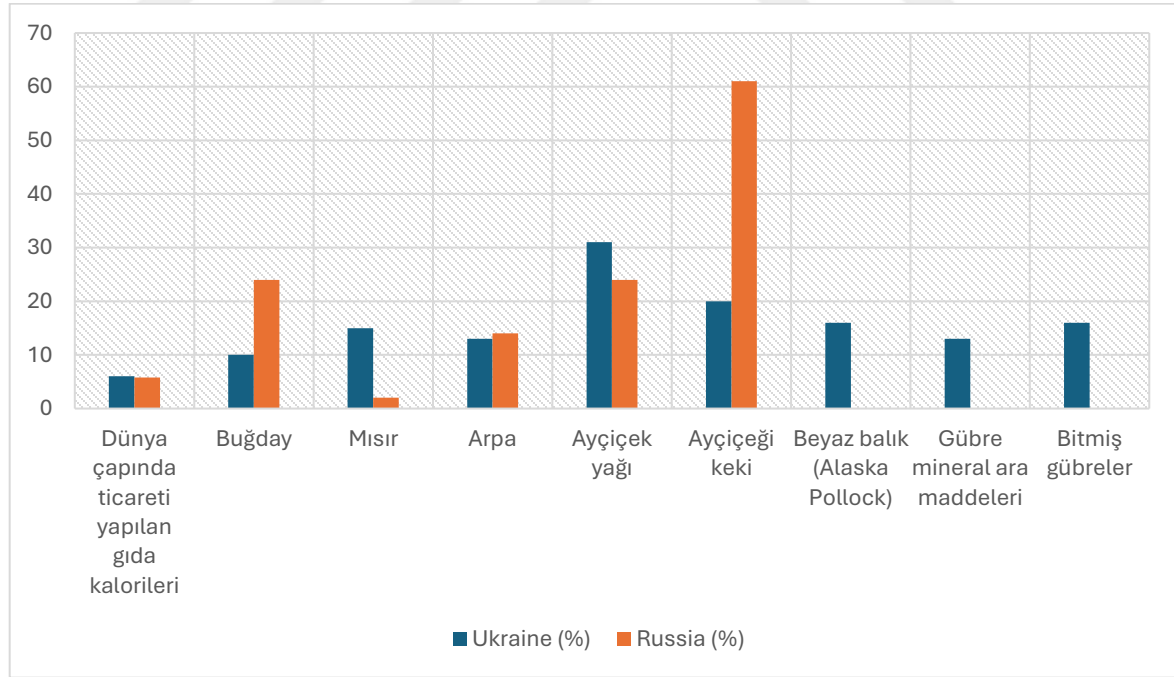
Rusya'nın Şubat 2022'de Ukrayna'yı işgal etmesi, Batılı ülkelerle arasındaki jeopolitik gerilimi tırmandırdı. Bu durum, küresel tedarik zinciri üzerindeki belirsizlikler nedeniyle küresel büyüme beklentilerini düşürdü. Ayrıca, Batılı ülkelerin Rusya'ya yönelik uyguladığı yaptırımların küresel ekonomi üzerindeki yayılma etkileri de göz önünde bulundurulmalı (Balbaa, 2022).

Savaştan önce Rusya, Avrupa Birliği'nin brüt enerji tüketiminin yaklaşık %24,4'ünü karşılıyordu. Bu durum, Avrupa'nın enerji açısından Rusya'ya bağımlılığını ve Rusya'nın bu bağımlılığı kendi çıkarı için kullanma potansiyelini gösteriyordu. Ukrayna'ya karşı Rusya'nın saldırganlığı, AB liderleri için enerji konusunun acilen ele alınması gereken kritik bir mesele haline geldi. Ocak 2023'te AB'deki ortalama hane halkı harcamalarının neredeyse yarısı (%47,1), hane halkı, ulaşım ve gıda faturaları gibi harcamalara yönlendirilmiştir, ki bu alanlar en sert artışları görmüştür. Bu nedenle, Ocak 2023'te Avrupalıların %93'ü artan yaşam maliyetini en büyük endişeleri olarak göstermiştir. Enflasyon rakamları o zamandan beri düşmüş olsa da Ocak 2024'te yıllık enflasyon %2,8 olarak gerçekleşmiş ve özellikle euro bölgesinde yaklaşan durgunluk ve yavaş büyüme ekonomik beklentileri baskı altında tutmaktadır (Papunen, 2024).

Savaş devam ettikçe ve riskler arttıkça, Rusya giderek daha fazla gıda kıtlığı korkusunu hibrit savaşında yeni bir silah olarak kullanıyor ve bu durum, Şubat 2022'den bu yana uluslararası siyasi gündemin en önde gelen konularından biri haline geldi. Rusya ve

Ukrayna, küresel ticarete yaklaşık %12'lik bir paya sahip olan ve buğday, mısır, ayçiçek yağı gibi temel tarımsal ürünlerin ana tedarikçileri olan önemli tarım ülkeleridir. Aynı zamanda Rusya, dünyanın en büyük gübre ihracatçısı konumundadır. Bazı bölgeler, temel gıda tedariklerini sağlamak için bu iki ülkeden yapılan ithalata büyük ölçüde bağımlıdır. Örneğin, Rusya ve Ukrayna, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'ya yapılan tahıl ithalatının %50'sinden fazlasını sağlarken, Doğu Afrika ülkeleri tahıllarının %72'sini Rusya'dan ve %18'ini Ukrayna'dan ithal etmektedir (Caprile & Pichon, 2022).

Rusya, savaşın devam etmesi ve risklerin artmasıyla birlikte gıda kıtlığı korkularını hibrit savaşın yeni bir silahı olarak giderek daha fazla kullanıyor ve bu durum, Şubat 2022'den bu yana uluslararası siyasi gündemin en önde gelen konularından biri haline geldi. Rusya ve Ukrayna, küresel ticarete önemli bir rol oynayan ve buğday, mısır, ayçiçek yağı gibi temel tarımsal ürünlerin başlıca tedarikçileri olan kilit tarım ülkeleridir. Ayrıca, Rusya dünyanın en büyük gübre ihracatçısı konumundadır (FAO, 2023).

Şekil 4.3. Rusya ve Ukrayna'nın 2021 Yılındaki Temel Emtia İhracat Payları (FAO, 2023)

Bazı bölgeler, temel gıda tedariklerini sağlamak için Rusya ve Ukrayna'dan yapılan ithalata büyük ölçüde bağımlıdır. Örneğin, Rusya ve Ukrayna, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'ya yapılan tahıl ithalatının %50'sinden fazlasını sağlarken, Doğu Afrika ülkeleri tahıllarının %72'sini Rusya'dan ve %18'ini Ukrayna'dan ithal etmektedir (OECD, 2022).

1. Savaş halindeki ülkelere özellikle Ukrayna'dan temel malların ihracatında ve üretiminde önemli bir azalma yaşandı.
2. Tarımsal gıda üretimi için gereken gıda malzemeleri ve girdilerinin, özellikle gübre ve enerji fiyatlarında küresel bir artış gözlemlendi.
3. Yukarıdaki faktörlere karşı uluslararası tepkiler, krizin etkilerini ya artırabilir (çoğunlukla koordinasyonsuz korumacı veya spekülasyon önlemleri yoluyla) ya da hafifletebilir (2007-2008 gıda krizinden çıkarılan derslerin uygulanmasıyla).

Tarımsal emtia piyasasındaki arz şoku, neredeyse tamamen deniz yoluyla taşınan Ukrayna'dan yapılan tahıl ihracatının ciddi şekilde kesintiye uğramasından kaynaklandı. Azak Denizi'nin ticari gemilere kapatılması ve ardından Karadeniz limanlarının askeri ablukaya alınması, Ukrayna'nın ihracatını Mart ile Ağustos 2022 ortası arasında neredeyse tamamen durma noktasına getirdi (Devitt, Stolyarov, & Zinets, 2022). Ağustos 2022'de ablukanın kaldırılmasından önce, özellikle alternatif kara ihracat koridorları bulma girişimleri, bu ürünlerin Ukrayna dışına yönlendirilmesinde ve yeni hasat için depolama kapasitesinin serbest bırakılmasında etkili oldu. Ukrayna, lojistik zorluklar ve yüksek nakliye maliyetleri nedeniyle kara yoluyla ihraç edilen mal hacminin (ayda 1,5 ila 3 milyon ton) deniz yoluyla taşınan hacme (ayda 5 milyon ton) hiçbir zaman yetişemeyeceğini göstermektedir. Mart 2022'de Ukrayna, 2022 yılının sonuna kadar çavdar, arpa, karabuğday, darı, şeker, tuz ve et gibi bir dizi gıda ürününün ihracatını yasaklamıştır (Wengle & Dankevych, 2022).

Uluslararası emtia fiyatlarını izleyen FAO Gıda Fiyat Endeksi, giderek zorlaşan bir durumu yansıtıyor: Şubat 2022'de ortalama 140,7 puanla, tarihindeki en yüksek noktaya ulaşarak Şubat 2011'deki bir önceki zirvenin 3,1 puan üzerine çıktı. AB'de ise Şubat 2022'ye göre gıda fiyatları, bir önceki yıla göre %5,6 arttı (FAO, 2023).

Şubat 2022'de uluslararası emtia piyasalarında ayçiçek yağı ve buğday rekor seviyelere yakın işlem gördü. Uluslararası emtia fiyatlarını izleyen FAO Gıda Fiyat Endeksi, giderek zorlaşan bir durumu yansıtıyor: Şubat 2022'de ortalama 140,7 puanla tarihindeki en yüksek seviyesine ulaşarak, Şubat 2011'deki bir önceki zirvenin 3,1 puan üzerine çıktı. Aynı dönemde AB'de gıda fiyatları, bir önceki yıla göre %5,6 artış gösterdi (European Council, 2022).

Gübre fiyatları, geçen yıl %80'e varan artışın ardından 2022'nin başından bu yana yaklaşık %30 arttı, çoğunlukla yüksek gaz ve ham petrol fiyatları, talep artışı ve ihracat kısıtlamaları etkisiyle. Tahminlere göre, bu eğilim devam edecek (Benton & Wellesley, 2024).

AB'nin gübre ticaretindeki piyasa bozulmalarına karşı savunmasızlığı özellikle şiddetli olabilir, çünkü gübreler ekilebilir ürünler için girdi maliyetlerinin %18'ini temsil etmektedir. Potasyumlu gübre için AB, ithalatının %59'unu Belarus ve Rusya'ya bağımlı, azotlu gübre için (doğal gaz fiyatları ile belirlenen ana unsur) AB'nin ithalatının %31'i Rusya'dan gelmektedir (European Commission, 2023).

FAO'ya göre, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı savaşının 2022-2023 yıllarında yetersiz beslenen insan sayısını 7,6 ila 13,1 milyon artırma riski taşıdığı tahmin ediliyor. BM verilerine göre, ciddi gıda güvensizliği yaşayan insan sayısı Mayıs 2022 itibarıyla 276 milyona yükseldi. BM Dünya Gıda Programı (WFP), Ukrayna'da nüfusun %45'inin yeterli yiyecek bulma konusunda endişe duyduğunu tahmin ediyor (FAO, 2023).

Çatışmanın, Rusya ve Ukrayna kaynaklı tedariklere güçlü bir şekilde bağımlı olan AB üyesi olmayan birçok ülke üzerinde ciddi bir etkisi var. Bu ülkeler arasında Ürdün, Yemen, İsrail, Lübnan gibi Ortadoğu ülkeleri ile Eritre, Somali, Madagaskar, Tanzanya, Etiyopya gibi Afrika'daki bir dizi savunmasız ülke bulunmaktadır. Rusya ve Ukrayna tahıllarına daha az bağımlı olan diğer Afrika ve gelişmekte olan ülkeler bile küresel pazar bozulmalarına karşı savunmasızdır, özellikle 77 Net Gıda İthalatçısı Gelişmekte Olan Ülke'ler (NFIDC) için durum daha kritiktir. Diğer ihracatçılara geçiş, emtialar ve nakliye için ek maliyetlere yol açabilir. İthal edilen temel gıda maddelerinin yerine muz, börülce veya

manyok gibi yerel ürünlerin kullanılması ise zaman alan yeme alışkanlıklarının ve üretim modellerinin değişmesi anlamına gelir (Olodo, 2022).

Bu, AB'nin tüm Ukrayna ihracatı üzerindeki vergilerini askıya almasını da içermektedir. Nisan 2022'de Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Ukrayna'ya yönelik ticareti kolaylaştırma önlemlerini güçlendirdi ve bu çerçevede özellikle gıda ticaretini desteklemek amacıyla ayrılan fonu 100 milyon Euro'dan (2022'de 330 milyon Euro'ya kadar) artırdı (Bennet, 2022).

Avrupa Komisyonu, Ukrayna'nın Rus ordusu tarafından Ukrayna limanlarına yönelik ablukayı ve diğer tedarik zinciri kesintilerini aşmasına yardımcı olmak için 12 Mayıs 2022'de 'dayanışma koridorları' girişimini başlatarak Ukrayna tarım ürünlerinin AB kara yolları ve deniz limanları üzerinden üçüncü ülkelere ihracatını kolaylaştırdı. AB Üye Devletlerini ve paydaşlarını şu adımları atmaya çağırdı (European Commission, 2022):

1. Ukrayna ihracatının sınırlardaki aktarımlarını (demiryolu ölçülerindeki farklılık nedeniyle gereken) hızlandırmak için daha fazla zaman dilimi ve ek vagon ve kamyon sağlayarak öncelik vermek;
2. Transit geçiş yapan Ukrayna mallarına gümrük işlemlerinde esneklik sağlamak;
3. Ukrayna'nın üçüncü ülkelere ihracatı için geçici depolama kapasitesi sağlamak (European Parliament, 2022).

22 Temmuz 2022'de AB, BM-Türkiye arabuluculuğunda gerçekleşen Karadeniz tahıl girişimini memnuniyetle karşıladı. Bu girişim, tahıl, ilgili gıda maddeleri ve gübre içeren ihracat gemilerinin Karadeniz limanlarından güvenli bir şekilde geçişini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. AB, bu anlaşmayı piyasaları daha da normalleştirmek ve küresel gıda krizi endişelerini azaltmak için kritik bir adım olarak değerlendiriyor (UN, 2023).

14 Eylül 2022 itibarıyla Ukrayna limanlarından ayrılan 136 gemi, taşıdıkları 3 milyon ton tahıl ve gıda maddesinin %27'sini düşük ve orta gelirli ülkelere gönderdi (UN, 2022). Savaş öncesi ihracat hacimlerine (4 milyon tonun üzerinde tahıl) henüz ulaşılmamış olsa da her iki girişim de ihracat hacimlerini artırma kapasitesine sahip (Farm Europe, 2022).

17 Mayıs 2024 tarihinde Avrupa Birliği Konseyi, dezenformasyon ve savaş propagandasına karşı ek önlemler olarak dört medya kuruluşunu (Avrupa'nın Sesi, RIA Novosti, Izvestia ve Rossiyskaya Gazeta) AB'deki veya AB'ye yönelik yayın faaliyetlerinin askıya alınması nedeniyle kınadı ve bu kuruluşların AB'deki veya AB'ye yönelik yayın faaliyetlerinin askıya alınmasına karar verdi (EC, 2024).

- On üçüncü paket - 23 Şubat 2024 tarihinde on üçüncü paket olarak kabul edilen benzersiz bir önlemden, Avrupa Birliği 106 kişi ve 88 kuruluşu hedef almıştır. Bu paket, AB'nin daha önce benzer şekilde belirlediği 2000 eşik sayısını aşmaktadır ve özellikle Rusya'nın askeri ve savunma sektörünü hedef almaktadır.
- On ikinci paket - 18 Aralık 2023'te Avrupa Birliği Konseyi, aşağıdaki ek önlemleri kabul etti: 140'tan fazla kişi ve kuruluşun varlıklarının dondurulmasına karar verildi. Rusya'nın sanayi sektöründeki kapasitelerini daha da engellemek amacıyla AB, aşağıdaki yeni önlemleri almıştır:

1. Makine ve parçaları, inşaatla ilgili mallar, işlenmiş çelik, bakır ve alüminyum ürünleri, lazerler ve piller dahil olmak üzere sanayi mallarına yönelik yeni ihracat yasakları getirilmiştir.
2. Rusya'nın askeri-sanayi kompleksi ile ilişkili 29 Rus ve üçüncü ülke kuruluşu AB'nin yaptırım listesine eklenmiştir, bu listeye Özbekistan ve Singapur'da kayıtlı kuruluşlar da dahildir.
3. Rus hükümetine veya Rus şirketlerine kurumsal ve tasarımla ilgili yazılım sağlama yasağı konulmuştur.
4. Varlık dondurma yükümlülükleri daha da sıkılaştırılmış ve AB şirketlerinin Rusya'daki yan kuruluşları üzerindeki mülkiyetin veya kontrolün zorla devredilmesinden yararlanan kişileri yeni listeleme kriterlerine göre listeye alınmıştır.
5. Dondurma önleminin potansiyel olarak zarar görmesini önlemek için varlık dondurma listesindeki kişilerin ölmesi durumunda dahi varlıkların dondurulmasına devam edilmesi sağlanmıştır.

6. Üye Devletler, yaptırımların ihlal edilmesi veya atlatılması durumlarını önlemek ve tespit etmek için listelenen kişilerin varlıklarını proaktif olarak izleme konusunda daha sıkı bir yükümlülüğe sahiptir.

7. Petrol fiyat tavanı: Rusya'nın savaşı sürdürmesini zorlaştırmak için, tankerlerin üçüncü ülkelere satışını daha yakından izlemek ve daha ayrıntılı tasdik gereklilikleri talep etmek suretiyle uluslararası G7+ petrol fiyat tavanını sıkılaştırdık.

8. Sıvılaştırılmış petrol gazına (LPG) yönelik yeni ithalat yasağı, yıllık 1 milyar Euro'nun üzerindeki ithalatı etkilemekte olup, mevcut sözleşmelerin en fazla 12 aylık bir süre için ertelenmesini sağlamaktadır.

9. Üçüncü ülkelere ihraç edilmesi amaçlandığında ekonomik açıdan kritik bazı malların Rusya üzerinden transit geçiş yasağının kapsamının genişletilmesi yoluna gidilmiştir.

10. Operatörlerin, havacılık, jet yakıtı, ateşli silahlar ve ortak yüksek öncelik listesindeki mallar dahil olmak üzere belirli hassas mal kategorilerinin Rusya'ya yeniden ihracatını sözleşmeye dayalı olarak yasaklama yükümlülüğü getirilmiştir (European Council, 2023).

➤ On birinci paket - 23 Haziran 2023 tarihinde Avrupa Birliği Konseyi aşağıdaki ek önlemleri kabul etti:

1. Yeni atlatma önleme aracı: Bu önlem, AB'nin belirli üçüncü ülkelere belirli yaptırıma tabi mal ve teknolojilerin satışını, tedarikini, transferini veya ihracatını kısıtlamasına imkân tanır.

2. AB'den Rusya üzerinden üçüncü ülkelere ihraç edilen belirli hassas mallar (örneğin ileri teknoloji, havacılıkla ilgili malzemeler) için transit yasağının uzatılması. Bu önlem, atlatma riskini azaltmayı hedefler.

3. Ukrayna'daki savaş alanında bulunan 15 teknolojik eşyanın veya bu eşyaların üretilmesi için gerekli ekipmanların ihracatına kısıtlama getirilmesi.

4. Üçüncü bir ülkede işlenmiş yaptırım uygulanan demir ve çelik eşyalarının ithalatçıların, kullanılan girdilerin Rusya'dan gelmediğini kanıtlamalarını zorunlu kılarak demir ve çelik eşyalarının ithalatına ilişkin kısıtlamaların sıkılaştırılması.

5. Yaptırım uygulanan malların AB dışında üretilmesini önlemek için kısıtlanmış mallarla bağlantılı olarak kullanılan fikri mülkiyet haklarının ve ticari sırların satılması, lisanslanması, devredilmesi veya bunlara atıfta bulunulması yasağı.

➤ Onuncu paket - 25 Şubat 2023 tarihinde Avrupa Birliği Konseyi tarafından alınan ek önlemler aşağıdaki gibidir:

1. Yeni yaptırım listesi: AB, Ukrayna'ya karşı savaşta rol alan Rus karar vericileri, üst düzey hükümet yetkilileri, askeri liderler ve Rusya tarafından Ukrayna'daki işgal altındaki bölgelere atanan vekil yetkililer dahil olmak üzere yaklaşık 120 kişi ve kuruluşu yaptırım listesine ekledi.

2. Ek ihracat yasakları: Rusya'nın askeri yeteneklerine ve teknolojik gelişimine katkıda bulunan hassas çift kullanımlı ve ileri teknolojilere yönelik yeni ihracat kısıtlamaları getirilmiştir.

Bu önlemler, Rusya'nın Ukrayna'daki saldırgan faaliyetlerini durdurmak ve Rusya'nın askeri kapasitesini sınırlamak amacıyla koordineli bir şekilde alınmıştır.

➤ Dokuzuncu paket - 16 Aralık 2022'de Avrupa Birliği Konseyi aşağıdaki ek önlemleri kabul etti:

En ciddi ihracat kısıtlamaları, hassas çift kullanımlı ve ileri teknoloji ürünlerine erişimlerini kesmek amacıyla Rus askeri-sanayi kompleksiyle yakından bağlantılı 168 ek Rus kuruluşunu kapsayacak şekilde genişletildi (European Council, 2022).

➤ Sekizinci paket - 5 Ekim 2022'de Avrupa Birliği Konseyi aşağıdaki ek önlemleri kabul etti:

Ek listelemeler: Rusya'nın Donetsk, Lugansk, Kherson ve Zaporizhzhia bölgelerindeki işgaline, yasadışı ilhakına ve sahte "referandumlarına" katılan kişi ve kuruluşlara yaptırım uygulandı. Bu kapsam, savunma sektöründe çalışanlar ve Rus silahlı kuvvetlerini destekleyen şirketleri de içermektedir.

Yeni ithalat kısıtlamaları: Yaklaşık 7 milyar € değerinde ek ithalat kısıtlamaları uygulanmıştır (European Council, 2022).

➤ Bakım ve hizmet paketi - 21 Temmuz 2022'de Avrupa Birliği Konseyi aşağıdaki ek önlemleri kabul etti:

Altın ithalat yasağı: Rusya menşeli tüm altınların AB'ye veya AB üyesi olmayan ülkelere ihracatı yasaklanmıştır. Yolcuların kişisel kullanımı için altın takıları bu yasaktan muaf tutulmuştur.

Raporlama gereklilikleri güçlendirildi: Yaptırım uygulanan kişiler, AB'deki varlıklarının dondurulması için mal varlıklarını beyan etmekle yükümlüdür (European Council, 2022).

- Altıncı paket - 3 Haziran 2022 Avrupa Birliği Konseyi tarafından kabul edilen önlemler:

Petrol ithalatı kısıtlamaları - Ham ve rafine petrol ambargosu: Bu yaptırımlar derhal yürürlüğe girecek ve Rusya'dan yapılan ham petrol ithalatını aşamalı olarak kaldıracaktır. Ham petrol için deniz taşımacılığıyla yapılan spot piyasa işlemleri ve mevcut sözleşmeler altı ay boyunca devam edebilecekken, petrol ürünleri için bu süre sekiz ay olarak belirlenmiştir. Boru hattıyla teslimat yapan Üye Devletler, belirli bir geçici muafiyetle ham petrol almaya devam edebilirler, ancak bu petrolü diğer Üye Devletlere veya AB üyesi olmayan ülkelere satamazlar (European Council, 2022).

- Beşinci paket - 8 Nisan 2022 yılında kömür yasağı: Her türlü Rus kömürüne ithalat yasağı getirilmiştir.

Mali önlemler: Dört Rus bankasının daha tüm işlemlerinin yasaklanması ve varlıklarının dondurulması kararı alınmıştır (European Council, 2022).

Taşımacılık: AB'de çalışan Rus ve Belarus yük karayolu operatörlerine tam yasak getirilmiştir. Bazı muafiyetler posta, tarım ürünleri, gıda, insani yardım ve enerji gibi temel ihtiyaçları kapsamaktadır (European Council, 2022).

- Dördüncü paket - 15 Mart 2022: Devlete ait bankalar, demiryolları ve deniz taşımacılığı sicili hariç olmak üzere, Rusya Devletine ait belirli işletmelerle işlemlerin tamamen yasaklanması kararı alınmıştır.

AB kurumlarının Rus şirketlerine mali derecelendirme hizmetleri sağlaması yasaklanmıştır (European Council, 2022).

- “Uyum paketi” - 9 Mart 2022 yılında üç Belarus bankası SWIFT sisteminden çıkarıldı.

Belarus Merkez Bankası ile rezervlerin veya varlıkların yönetimi, ticaret ve yatırım için kamu finansmanı sağlanmasıyla ilgili işlemler yasaklandı.

“Devredilebilir menkul kıymetler” kavramı, kripto varlıkları da içerecek şekilde netleştirilmiş ve sektörel kısıtlamaların uygun şekilde uygulanması sağlanmıştır.

12 Nisan 2022 itibarıyla Belarus devletine ait kuruluşların A ticaret alanlarındaki hisselerine ilişkin hizmetlerin listelenmesi ve sağlanması yasaklanacaktır (European Council, 2022).

- Üçüncü paket - 2 Mart ve 28 Şubat 2022: Önemli Rus bankaları, dünyanın en baskın finansal mesajlaşma sistemi olan SWIFT sisteminin dışında tutulmuştur. Bu karar, bu bankaların finansal işlemlerini dünya çapında hızlı ve verimli bir şekilde yürütmelerini engellemektedir. AB'nin ABD ve Birleşik Krallık gibi uluslararası ortaklarıyla yakın iş birliği içinde alınmıştır (European Council, 2022).
- İkinci paket - 25 Şubat 2022 – de Avrupa Birliği Konseyi, aşağıdaki bireysel ve ekonomik önlemler paketini kabul etti:

1. Rusya'nın en önemli sermaye piyasalarına erişimini kesecek olan finans sektörü yaptırımları, Rusya'nın bankacılık pazarının %70'ini ve savunma alanı da dahil olmak üzere önemli devlete ait şirketleri hedef almaktadır.
2. Petrol rafinerisinde belirli mal ve teknolojilerin Rusya'ya satışını, tedarikini, transferini veya ihracatını yasaklayacak enerji sektörü yaptırımları ve ilgili hizmetlere kısıtlamalar getirilecektir.
3. Tüm uçak, yedek parça ve ekipmanların Rus havayollarına satışını yasaklayacak ulaştırma sektörü yaptırımları, Rusya ekonomisinin kilit sektörlerini ve ülkenin uluslararası bağlantılarını olumsuz etkileyecektir.
4. Teknoloji sektörü yaptırımları, çift kullanımlı malların ve teknolojinin ihracatına daha fazla kısıtlama getirecek ve Rusya'nın savunma ve güvenlik sektörünün teknolojik gelişimine katkıda bulunabilecek belirli malların ve teknolojilerin ihracatına da kısıtlamalar getirecektir.
5. Diplomatlar, ilgili gruplar ve iş adamlarının AB'ye ayrıcalıklı erişimlerinin sona ereceğini belirten vize politikası yaptırımları (European Council, 2022).

- İlk paket - Rusya'nın Ukrayna'nın Donetsk ve Lugansk oblastlarında hükümet kontrolü dışında kalan bölgeleri tanınması ve buralara asker gönderme kararı, Avrupa Birliği Konseyi'nin 23 Şubat 2022'de kabul ettiği bir yaptırım paketine yol açtı. Bu yaptırım paketi, Rus devleti ve hükümetinin AB'nin sermaye ve mali piyasalarına erişimini kısıtlamayı, agresif politikalarını finanse etme yeteneğini sınırlamayı hedeflemektedir (European Council, 2022).

4.3. Ekonomik İyileşme ve Savaş Sonrası Ekonomik Toparlanma Süreci

Rusya'nın cari fazlası (ihracat ve ithalat arasındaki değer farkı), yaptırımlar ithalatın düşmesine neden olurken gelirlerin artmasıyla 2022'nin ilk yedi ayında yıllık bazda üç kattan fazla artarak 166,6 milyar dolara ulaştı. Putin, enflasyonun yarattığı darbeyi hafifletmek için emekli maaşlarında ve asgari ücrette %10 artış emri verirken, 1 numaralı kredi kuruluşu Sberbank ve gaz devi Gazprom gibi büyük işverenler temmuz ayından itibaren maaşlarına zam yaptı (Ostroukh, 2022).

Batılı ülkeler, 2022'de Ukrayna'yı işgal etmesinden bu yana Rusya ile ticareti azalttı ve ekonomistler bu durumun Rusya'nın uzun vadeli ekonomik büyümesini ciddi şekilde olumsuz etkileyebileceğini belirtiyor. Moskova, ülkeden kaçan veya savaşa gönderilen genç profesyoneller nedeniyle ciddi bir işgücü eksikliği yaşıyor. Tahminlere göre, ülkede şu anda yaklaşık 5 milyon işçi açığı bulunuyor ve bu durum ücret artışlarına yol açıyor (Sor, 2024).

Rusya'nın enflasyonu %7,4'e yükselmiş durumdaki bu da merkez bankasının %4'lük hedefinin neredeyse iki katı demek. Ayrıca Rusya'ya doğrudan yapılan yatırımlar da 2023'ün ilk üç çeyreğinde yaklaşık 8,7 milyar dolar düşüş gösterdi, merkez bankasının verilerine göre. Foucart'a göre, Rusya'nın izole kalması durumunda, ülkenin "en iyi umudu" kalan stratejik müttefiklerinden biri olan Çin'e tamamen bağımlı hale gelmek olabilir (Sor, 2024).

Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmeden önce, küresel ekonomik büyümenin 2022'de yaklaşık %5 civarında olacağı tahmin ediliyordu. Ancak OECD'nin Kasım 2022 raporuna göre, Ukrayna'daki savaş, piyasalar için büyük ve tarihi bir enerji şoku oldu. Bu durum, 2022'de ekonomik büyümeyi %3,1'e yavaşlattı ve OECD'nin 2023 için %2,2'lik bir büyüme

öngörmesinde ana etkenlerden biri olarak gösterildi. Rapora göre, savaş aynı zamanda Avrupa ekonomisini 2023'te %0,3 büyüme ile sınırlayacak en büyük faktörlerden biri oldu (Jenkins, 2023).

Günlük veri güncellemesi, Ukrayna ekonomisinin toparlanma eğilimini sürdüreceğini gösteriyor. Uluslararası Para Fonu'na göre, 2022'de GSYİH'de %29'luk bir düşüşten sonra geçen yıl Ukrayna ekonomisi %5 büyüdü. Ukrayna Merkez Bankası (NBU), enflasyon tahminlerini iyileştirdi. 2024 için öngörülen enflasyon oranı önceki tahminlerden daha düşük bir %8,2 olarak bekleniyor. Mart ayında Ukrayna'nın yıllık enflasyon oranı %3,2'ye gerileyerek 2022'deki %26'luk zirveden bu yana düşüş trendini güçlendirdi. Ancak NBU, enflasyonun yılın ikinci yarısında artma potansiyeline sahip olduğunu belirtti. Geçen yılın iyi hasatlarının, tüketimde devam eden toparlanmanın ve işletmeler için artan savaş zamanı maliyetlerinin etkisinin zayıflayacağı öngörülüyor (Ciszak, 2024).

Dünya Bankası, Ukrayna Hükümeti, AB ve Birleşmiş Milletler, önümüzdeki on yılda yeniden inşa ve iyileştirmenin toplam maliyetinin 486 milyar ABD doları olacağını tahmin ediyor. 2023 sonu itibarıyla doğrudan zarar 152 milyar ABD doları olarak ölçülürken, konut, ulaştırma, ticaret ve sanayi, tarım ve enerji en çok etkilenen sektörler oldu (Rakic, 2024).

Ukrayna'nın talep ettiği tazminatın gerçekleşmesi olası görünmüyor; bunun yerine Rusya'nın daha uzun ve daha büyük çaplı bir çatışmaya hazırlandığı gözleniyor. Haziran 2022 itibarıyla müttefikler, Rusya'nın seçkinlerinin elinde bulunan 30 milyar dolarlık varlığa el koymuş ve Rusya'nın merkez bankasına ait 300 milyar doları dondurmıştı. Son raporlar, bu miktarın on milyarlarca dolar olduğunu gösteriyor. Bu fonların bir kısmının Ukrayna'ya aktarılması mümkün olabilir, ancak bunun yasal bir temeli olup olmadığı araştırılmalıdır ve bu miktarlar muhtemelen Ukrayna'nın ihtiyaç duyduğu miktarın altında kalacaktır. Rusya'nın tazminat ödemeye zorlanıp zorlanmayacağı, savaşın sonucuna bağlı olacak ve Ukrayna ile Batılı müttefiklerinin bu konuda karar verecekleri bekleniyor (Euronews, 2022).

ABD şimdiye kadar Ukrayna'ya 47,9 milyar doların üzerinde yardım sağladı, ancak bu miktarın büyük çoğunluğu askeri ve insani yardım olarak kullanıldı. AB ülkeleri ise mali yardımda en büyük katkıyı sağladı. Örneğin, Ocak ve Kasım 2022 arasında ABD'nin

GSYİH'sinin yüzdesi olarak hesaplanan yardım oranı %0,23 iken, Estonya ve Letonya yaklaşık %1, Polonya ise %0,5 düzeyinde yardım sağladı (Jenkins, 2023).

Ukrayna'nın enerji üretim tesisleri Rus saldırılarının hedefi olmaya devam ediyor ve yakıt yoğun elektrik jeneratörlerine olan bağımlılık artıyor. IMF'nin temel senaryosu, önümüzdeki yıllarda uluslararası yardımın azalmasına ek olarak, yıllık 30-40 milyar ABD doları aralığındaki büyük mal ticareti açıklarının etkisiyle 2024 ile 2033 arasında kümülatif cari açığın 52,6 milyar ABD doları olacağını tahmin ediyor (Rakıcı, 2024).

Rusya'nın enerji piyasaları için istikrarlı bir talebe ihtiyacı vardı; Avrupa ise enerji kaynaklarının doğrudan boru hatlarıyla taşınmasını ve bu sayede Orta Doğu'ya olan bağımlılığını azaltmayı tercih ediyordu. Uluslararası Enerji Ajansı'na göre, Avrupa pazarı Rusya'nın en büyük enerji müşterisi haline geldi: 2022'de işgal öncesinde Rusya'nın petrol ihracatının %60'ı ve doğal gaz ihracatının %74'ü Avrupa'ya gidiyordu. Rusya'nın doğal gaz tehditleri Avrupa'nın alternatif enerji kaynakları aramasına yol açtı. Ancak sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG), bu açığı hızla dolduruyor. ABD'nin LNG ihracatının %68'i artık AB ülkelerine gidiyor ve bu oranın büyümesi bekleniyor. Örneğin, Almanya işgal sonrası gaz ithalatını kolaylaştırmak için LNG terminalleri inşa etmeye karar verdi. Uzun vadede, talep azaltma, artan verimlilik, yenilenebilir enerji, LNG ve diğer boru hatları gibi çeşitli faktörler Avrupa'nın Rus gazına olan bağımlılığını büyük ölçüde azaltacaktır. Avrupa, artık ucuz Rus hidrokarbonlarına bağımlı kalmamaya kararlı görünüyor. Rusya ise ihracatını Avrupa'dan Çin ve Hindistan gibi pazarlara kaydırmaya devam edecek, ancak daha rekabetçi fiyatlarla (Sor, 2024).

Analistler, AB yaptırımlarının üretimi artırmak için ihtiyaç duyduğu ekipmanı hedef almasının ardından Rusya'nın küresel LNG pazarında %20'lik pay hedefini yeniden düşünmesi gerekeceğini söyledi. Rusya, 2035 yılına kadar pazarın yüzde 20'sine ulaşmayı planlayarak, yıllık LNG üretimini şu anda yaklaşık 30 milyon tondan 120 milyon-140 milyon tona çıkarmayı planlamıştı. Ancak AB'nin Rusya'ya yönelik beşinci yaptırım paketi, gazın sıvılaştırılması için gerekli mal ve teknolojilerin teslimatını yasaklıyor (Reuters, 2022).

Metal üretiminin Doğu Ukrayna'nın çatışmalardan ciddi şekilde etkilenen bölgelerinde yoğunlaşması ve düzenli olarak Rus saldırılarının hedefi olması nedeniyle

ihracat değerleri şu anda bu seviyenin dörtte birine düştü. Başta cevherler, cüruf ve kl olmak üzere mineral ürünler de benzer şekilde etkilendi (Rakı, 2024).

Rusya, dünyanın en büyük buğday ve ormancılık ürünleri ihracatçısı olmanın yanı sıra stratejik kaynaklar olarak nikel, kobalt ve platin gibi madenleri de sağlamaya devam ediyor. Savaşın sonucu ne olursa olsun, olması nedeniyle batılı şirketlerin Rusya'ya yeniden dönme veya gelecekte Rusya'ya yatırım yapma konusunda isteksiz olmaları bekleniyor (Months, 2024).

Rusya, büyük küresel finansal hizmetlerden dışlandı ve merkez bankası varlıklarının yaklaşık 260 milyar Euro'su (222 milyar £) donduruldu. Rus hava sahası çoğu batı uçağına kapalı ve batı limanları Rus gemilerine kapalı durumda. Ayrıca, Rus petrolünün satın alınması veya işlenmesine resmi bir üst sınır getirildi; dünya fiyatları şu anda 80 ila 100 dolar arasında değişiyor. Ukrayna'daki uzun süreli savaşa odaklanmış durumda - bu da aslında ekonomik büyümeyi etkiliyor. Rusya'nın bütçe açığı, İngiltere'deki %5,1 ve AB'deki %2,8'e kıyasla GSYİH'nin %1'inin altında seyretme eğiliminde (Renaud, 2024).

Ancak Rus ekonomisinin dayanıklılığının belki de en endişe verici nedeni savaşın kendisidir. Rusya'nın kamu harcamaları görülmemiş seviyelere çıkmış durumda ve hükümet bütçesinin yaklaşık %40'ı savaş için ayrılmış durumda. Toplam askeri harcamalar 2023 yılında GSYİH'nin %10'undan fazlasını oluşturuyor. Askeri maaşlar, mühimmat, tanklar, uçaklar ve ölen veya yaralanan askerler için tazminat, hepsi GSYİH rakamlarına katkı sağlıyor. Kısacası, Ukrayna'ya karşı savaş artık Rusya'nın ekonomik büyümesinin ana itici gücü haline gelmiş durumda (Renaud, 2024).

Rusya, uzun süredir devam eden ve karlı ticaret ortaklıklarına sahip. Bu bağları koparmak kolay değil. 2020'de Rusya, Çin, Almanya, Kore ve diğer ülkelerden yoğun bir şekilde otomobil ve araba parçaları, ilaçlar, bilgisayarlar dahil olmak üzere dünya çapında 220 milyar dolarlık ürün ithal etti. New York Times'ın ticaret verileri analizine göre, yaptırımlar ve ticaret kısıtlamaları uygulandıkça ithalat hacmi azaldı. Ancak Çin ve Türkiye gibi birkaç ülke, savaşın başlamasından bu yana Rusya ile ilişkilerini gclendirdi (Gamio & Swanson, 2022).

Yoğun şekilde ticareti yapılan ham petrol çeşitleri olan Brent ham petrolü ve Urallar gibi referans petrollerin fiyatları son aylarda düşmüştür. Ancak Uluslararası Enerji Ajansı'na göre, enerji fiyatları bu yılın büyük bir bölümünde yüksek kaldığı için Rusya, Mart'tan Temmuz'a kadar dolar bazında petrol ve gaz satışlarından önceki yıllara göre daha fazla gelir elde etmiştir (Reuters, 2023).

Ukrayna'nın Avrupa Birliği'ne yönelik ihracatında uygulanan Özerk Ticaret Önlemleri (ATM'ler) bir yıl daha uzatıldı. Bu önlemler, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik haksız askeri saldırısının ardından Ukraynalı üreticilerin ve ihracatçıların karşılaştığı zorlukları hafifletmek amacıyla alındı. Avrupa Birliği, 2 Mayıs 2023 tarihinde aldığı istisnai ve geçici önleyici tedbirleri 15 Eylül 2023'e kadar aşamalı olarak kaldırma kararı aldı. Bu tedbirler, buğday, mısır, kolza tohumu ve ayçiçeği tohumu gibi ürünler için uygulanan tarife satırlarının sayısını 17'den 6'ya düşürdü (Kro, 2024).

AB ile Ukrayna arasındaki ticaret akışını iyileştirmek amacıyla, Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Romanya ve Slovakya ile Ukrayna'nın da dahil olduğu bir Ortak Koordinasyon Platformu kuruldu. Bu platform, tarım ürünlerinin yanı sıra diğer ticaret mallarının transit geçişini de içeriyor ve Dayanışma Yolları üzerinde önemli iyileştirmeler yapılmasını sağlayacak (Gamio & Swanson, 2022).

4.4. Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Geleceği

Rusya-Ukrayna savaşının sonuçları, iki ülke arasındaki ilişkilerin geleceği üzerinde derin ve kalıcı etkiler bırakacaktır. Bu durum, bölgesel ve küresel düzeyde çeşitli senaryoların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu bölümde, Rusya-Ukrayna ilişkilerinin geleceği hakkında olası tahminlerin uluslararası ilişkiler üzerindeki potansiyel etkilerini aşağıdaki başlıklar altında incelenecektir:

1. Soğuk Barış

Soğuk barış senaryosu, Rusya ve Ukrayna arasındaki savaşın sona ermesinin ardından ilişkilerin resmi olarak düzelmesine rağmen, iki ülke arasında kalıcı bir güvensizliğin devam etmesini öngörür. Bu senaryoda, ekonomik ve diplomatik ilişkiler minimum düzeyde tutulur. Ukrayna'nın Batı ile entegrasyonu derinleşirken, Rusya ile olan bağları zayıflar. Soğuk barış,

tarafların birbirine karşı temkinli bir tutum sergilemesine yol açar ve olası çatışmaların önlenmesi için sürekli bir diplomatik çaba gerektirir. Soğuk barış döneminde, Rusya ve Ukrayna arasındaki sınır bölgelerinde askeri varlıkların artırılması ve karşılıklı güvenlik önlemlerinin sıkılaştırılması da beklenebilir (Baev, 2022).

2. Uzun Vadeli Düşmanlık

Uzun vadeli düşmanlık senaryosunda, Rusya ve Ukrayna arasındaki düşmanlık derinleşir ve iki ülke arasında kalıcı bir düşmanlık durumu oluşur. Bu durumda, ekonomik ve diplomatik ilişkiler tamamen kopar ve sınır çatışmaları zaman zaman yeniden alevlenir. Ukrayna, NATO ve Avrupa Birliği ile daha güçlü bağlar kurarken, Rusya'nın bölgedeki etkisi azalır. Bu senaryo, bölgedeki istikrarı olumsuz etkileyebilir ve uzun vadeli barışın sağlanmasını zorlaştırabilir. Uzun vadeli düşmanlık, iki ülkenin ekonomik olarak birbirinden tamamen bağımsız hale gelmeye çalışması ve bu süreçte yaşanacak zorluklarla da karakterize edilebilir (Kurnyshova & Makarychev, 2022).

3. Diplomatik Yeniden Yakınlaşma

Diplomatik yeniden yakınlaşma senaryosu, uluslararası baskılar ve ekonomik zorunluluklar nedeniyle Rusya ve Ukrayna'nın diplomatik ilişkilerini yeniden kurmasını öngörür. Bu durumda, sınırlı da olsa ekonomik ve diplomatik iş birliği alanları gelişebilir. Ancak, geçmişte yaşananların tamamen unutulması zordur ve taraflar arasında derin bir güvensizlik devam edebilir. Bu senaryo, özellikle enerji ve ticaret alanlarında iki ülke arasında iş birliğinin yeniden tesis edilmesini mümkün kılabilir. Yeniden yakınlaşma süreci, iki ülke arasında karşılıklı bağımlılığın yeniden inşa edilmesini ve bu bağlamda uluslararası topluluğun arabuluculuk rolünü artırmasını içerebilir (Sow & Jackson, 2022).

4. Uluslararası Müdahale ve Yeniden Yapılanma

Uluslararası toplumun, özellikle Avrupa Birliği ve NATO'nun, savaş sonrası yeniden yapılanma sürecine aktif olarak katılması muhtemeldir. Bu senaryoda, Ukrayna'nın ekonomik ve altyapı bakımından yeniden inşası, Rusya ile ilişkilerin düzeltilmesine yönelik uluslararası diplomatik girişimlerle birlikte yürütülebilir. Uluslararası yardım ve destek, Ukrayna'nın yeniden yapılanmasını hızlandırabilir ve bölgedeki istikrarı artırabilir. Bu

süreçte, Marshall Planı benzeri geniş kapsamlı bir yardım paketi ve yeniden yapılanma programı da devreye sokulabilir (Green, 2022).

5. Siyasi ve Ekonomik İzolasyon

Siyasi ve ekonomik izolasyon senaryosu, Rusya'nın uluslararası alanda daha fazla izole edilmesi ve Ukrayna'nın Batı ile entegrasyonunu derinleştirmesi durumunu içerir. Bu senaryoda, Rusya üzerindeki yaptırımlar devam ederken, Ukrayna Avrupa ve NATO ile daha yakın ilişkiler kurarak ekonomik ve askeri destek almaya devam eder. Bu durum, Rusya'nın uluslararası sistemdeki rolünü azaltabilir ve Ukrayna'nın bölgedeki konumunu güçlendirebilir. İzolasyon süreci, Rusya'nın enerji ihracatına bağımlı ekonomisinin daha da zorlanmasına ve iç politikada istikrarsızlıklara yol açabilir (Rajagopalan, 2022).

Savaşın sona ermesinin ardından ekonomik ve sosyal etkiler de büyük önem taşıyacaktır. Ukrayna'nın yeniden yapılanma süreci, büyük ekonomik yatırımlar ve uluslararası desteğin devamını gerektirecektir. Rusya'nın ekonomik izolasyonu ise hem iç piyasada hem de uluslararası ticarete ciddi sıkıntılara yol açabilir. Sosyal açıdan, savaşın travmatik etkileri, her iki ülkede de uzun yıllar boyunca hissedilecektir (Ganeshi, 2022).

Rusya-Ukrayna savaşının sona ermesinin ardından iki ülke arasındaki ilişkilerin geleceği, çeşitli senaryolar dahilinde değerlendirilmelidir. Soğuk barış, uzun vadeli düşmanlık, diplomatik yeniden yakınlaşma, uluslararası müdahale ve yeniden yapılanma ile siyasi ve ekonomik izolasyon gibi senaryolar, bölgesel ve küresel dinamikler çerçevesinde analiz edilmelidir. Bu senaryoların her biri, farklı düzeylerde uluslararası iş birliği ve diplomatik çabalar gerektirecektir. Rusya-Ukrayna ilişkilerinin geleceği, uluslararası toplumun bu süreçte nasıl müdahil olacağına ve iki ülkenin iç dinamiklerine bağlı olarak şekillenecektir (Brunk & Hakimi, 2022).

SONUÇ

Rusya-Ukrayna savaşı, dünya çapında çok boyutlu ekonomik, sosyal ve politik etkiler yaratan, tarih sahnesinde önemli bir olay olarak yerini almıştır. Bu çalışmada, savaşın küresel ekonomiye, enerji ve gıda güvenliği üzerindeki etkileri, AB ekonomisi üzerinde yarattığı baskılar ve insani sonuçları ele alınmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen bulgular, savaşın ekonomik ve sosyal sistemler üzerindeki yıkıcı etkilerini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Savaşın ilk ve en belirgin etkilerinden biri, enerji fiyatlarında yaşanan sert dalgalanmalar olmuştur. Rusya'ya yönelik ekonomik yaptırımlar ve tedarik zincirlerindeki aksamalar, küresel enerji arzını doğrudan etkilemiş, özellikle Avrupa Birliği'nde ciddi enerji krizine yol açmıştır. Bu durum, AB'nin enerji güvenliğine bağımlı yapısını sorgulamasına ve uzun vadede enerji kaynaklarını çeşitlendirme ihtiyacına dikkat çekmiştir. AB ülkeleri bu nedenle, kısa vadede ekonomik büyümeyi sınırlandıran ancak uzun vadede sürdürülebilirliği hedefleyen yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelmiştir.

Ek olarak, savaşın küresel tarım piyasası üzerindeki etkisi, özellikle Ukrayna'nın tahıl ihracatının kesintiye uğramasıyla kendini göstermiştir. Ukrayna'nın savaş nedeniyle ihracat kapasitesini büyük ölçüde kaybetmesi, dünya genelinde gıda fiyatlarında hızlı bir artışa neden olmuş, özellikle gıda güvenliği konusunda kırılgan olan gelişmekte olan ülkeler üzerinde derin bir kriz yaratmıştır. Bu da küresel gıda güvenliğinin sürdürülebilirliği konusunda önlemler alınmasının önemini vurgulamıştır.

İnsani sonuçlar açısından, savaş milyonlarca insanı yerinden etmiş, büyük bir mülteci krizini tetiklemiş ve sivil kayıplar Avrupa başta olmak üzere dünya genelinde önemli insani sorunlar yaratmıştır. Ukrayna'daki çatışmaların doğurduğu göç hareketleri, sosyal huzursuzluklara ve politik dengelerin yeniden şekillenmesine yol açmıştır.

Çalışmanın bulguları, Rusya-Ukrayna çatışmasının küresel ekonomide resesyon riskini artırdığını, enerji ve gıda fiyatlarındaki artışların ise ülkelerin ekonomik dirençlerini sınıdığını göstermektedir. Bu bağlamda, çalışmanın sonuçları politika yapımcılar ve ekonomi uzmanlarına, bu tür uluslararası çatışmaların küresel ekonomi üzerindeki olası etkilerini anlamada önemli bir perspektif sunmaktadır. Bulgular, benzer krizlerde ekonomik ve siyasi dengelerin nasıl korunabileceğine yönelik stratejik yaklaşımların geliştirilmesine katkı

sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada analiz edilen etkiler, küresel iş birliği ve yeniden yapılanma süreçlerinde gelecekte karşılaşılabilecek zorlukları öngörmede rehber niteliğindedir.

KAYNAKÇA

- Adolfson, J. F., Kuik, F., Lis, E. M., & Schuler, T. (2022). The impact of the war in Ukraine on euro area energy markets. *ECB Economic Bulletin*.
- Ahamedipour, Z., & Lashgari, E. (2011). Theoretical and Conceptual Recognition of the Concept of a Strategic Area in the Eurasian Superconductor. *Central Eurasia Studies. International Center for Advanced Studies*, 4(9), 11-19.
- Akbulak, Y. (2022, Haziran 9). *LEGAL BLOG*. <https://legal.com.tr/blog/genel/rusya-ukrayna-catismasinin-kuresel-finansal-piyasalara-ve-kuresel-ekonomiye-etkileri/>
- Akif, A. (2024). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Uluslararası Politik Ekonomisi: Emperyalizm, Hegemonya Krizi ve Nato'yu Yeniden Düşünmek. *Academic Journal*, 35.
- Aktümsek, E., Goker, I. E., & Eren, B. S. (2024). Rusya-Ukrayna Savaşının Hisse Senedi Getirileri Üzerindeki Etkisi: BIST Elektrik Endeksi Üzerine Bir Uygulama. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, 159-171.
- Aljazeera. (2022, April 5). *Moldova to receive more than \$720m in aid from EU donors*. [www.aljazeera.com: https://www.aljazeera.com/news/2022/4/5/moldova-to-receive-more-than-760m-in-financial-aid](https://www.aljazeera.com/news/2022/4/5/moldova-to-receive-more-than-760m-in-financial-aid)
- Allison, R. (2013). *Russia, the West, and Military Intervention*. Oxford: Oxford University press.
- Alpert, M. (2022). War's psychological toll on Ukrainian refugees. *Journal of Trauma & Stress*, 35(4), 456-470.
- Arnold, E. (2022, Mart 2). *An Unprecedented Week for European Security*. RUSI: <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/unprecedented-week-european-security>
- Arslan, H. (2023). Hibrit Savaş Perspektifinden Rusya'nın 2022 Yılı Ukrayna Müdahalesi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 331-356.

- Azami, H., Nazari, M., & Hoseini, S. (2018). The geopolitical competition between Russia and America in Ukraine (2004-2017). *Iranian research letter of international politics*, 6(2), 21-52.
- Baev, P. K. (2022). Europe Reinvents Its Security System—for the Short Term. *The National Bureau of Asian Research*.
- Bağış, B. (2022). *Rusya-Ukrayna Savaşının Küresel Ekonomiye ve Türkiye'ye Etkileri*. İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
- Balbaa, M. (2022). The Impacts of Russian-Ukrainian War on the Global Economy. *Tashkent State University of Economics, World Economy Department*, 10 - 20.
- Baltensperger, E. (2023). The return of inflation. *Swiss Journal of Economics and Statistics*.
- BDT Mevzuatı. (1995). *Rusya ve Ukrayna Arasında Serbest Ticaret Rejiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Anlaşma*. Bağımsız Devletler Topluluğu üyeleri: <https://cis-legislation.com/index.fwx?ysclid=m15oy9hzwa425119959>
- Bennet, V. (2022, April 27). *EBRD enhances trade finance for Ukraine*. [www.ebrd.com: https://www.ebrd.com/news/2022/ebrd-enhances-trade-finance-for-ukraine-.html](https://www.ebrd.com/news/2022/ebrd-enhances-trade-finance-for-ukraine-.html)
- Bennett, A. (2019). Geopolitics of the Black Sea. *Routledge*, 45.
- Benton, T., & Wellesley, L. (2024, April 13). *The Ukraine war and threats to food and energy security*. www.chathamhouse.org: https://cc.bingj.com/cache.aspx?q=03+Direct+impacts+on+energy+and+food+markets+%7c+Chatham+House+%e2%80%93+International+Affairs+Think+Tank&d=5033573237404684&mkt=en-WW&setlang=en-US&w=ab5tc5gNqBLxARc4CnbcPZSgIGXz_e7L
- Birgit, K., Conrad, S., & Wirkuns, L. (2022). The logic of war and food (in) security. *Global Food Security*, 33.
- Borio, C. L. (2023). The two-regime view of inflation. *Bank of International Settlement*, 133.

- Brief, I. (2023). Korea Looks to Europe: Its Growing Military-Strategic Cooperation with NATO. *Institute for Security & Development Policy*, 1-9.
- Brunk, I. (., & Hakimi, M. (2022). Russia, Ukraine, and the Future World Order. *American Journal of International Law*, 687-697.
- Brzezinski, Z. (2005). *Büyük Satranç Tahtası / Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Caprile, A., & Pichon, E. (2022, September 29). *Russia's war on Ukraine: Impact on global food security and EU response*. [www.europarl.europa.eu:https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2022\)733667](http://www.europarl.europa.eu:https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2022)733667)
- Castellum.AI. (2024). *Global sanctions and compliance: A comprehensive overview*. Castellum.AI: <https://www.castellum.ai/#why-choose-castellumai>
- Cengiz, Ö. (2023). Rusya-Ukrayna Savaşının Türkiye'den geçen Orta Lojistik Koridora etkileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 485-505.
- Ciszak, P. (2024, May 16). *Ukraine's economic resilience shines despite wartime challenges*. [www.msn.com: https://www.msn.com/en-ca/money/topstories/ukraine-s-economic-resilience-shines-despite-wartime-challenges/ar-BB1mvs8z#:~:text=Two%20years%20after%20the%20Russian%20invasion%2C%20Ukraine%27s%20economy,that%20this%20would%20continue%20the%20trend%20of%20re](http://www.msn.com:https://www.msn.com/en-ca/money/topstories/ukraine-s-economic-resilience-shines-despite-wartime-challenges/ar-BB1mvs8z#:~:text=Two%20years%20after%20the%20Russian%20invasion%2C%20Ukraine%27s%20economy,that%20this%20would%20continue%20the%20trend%20of%20re)
- Cuppuleri, D. A. (2021). *The Rational Behind Russia's Military Interventions*. Retrieved Feb. 02, 2023: <https://www.ispionline.it/en/publication/rationale-behind-russias-military>
- Çalışkan, F. (2022). Adım Adım Rusya Ukrayna Savaşı ve Üçüncü Tarafların Sürece Etkisi. *EURO Politika*, 35-47.
- Çelikaslan, M. N. (2022). Ukrayna-Rusya Savaşı: Avrupalı Bir Milletın Yıkımı. *Türk Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 53-66.

- Darvas, Z., & Wolff, G. B. (2022). How the Ukraine war changed European economic policy. *Bruegel*.
- Demir, S. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşı 2022: Nedenler ve Etkileri. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 6 (1), 13-40.
- Demir, S. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşı 2022: Nedenler ve Etkileri. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 6 (1), 13-40.
- Demiroğlu, H. (2015). Uluslararası Türkiye-Ukrayna İlişkileri Sempozyumu: Kazak Dönemi (1500-1800),. M. A. Editörler: Volodimir Melnik içinde, *Rus ve Ukrayna Kaynaklarında Ivan Mazepa (1639-1709)* (s. 436). İstanbul: Kitabının İçinden Bölüm, Editörler: Volodimir Melnik, Mehmet Alpargu, Yücel Öztürk, Ferhat.
- Destatis. (2023, Temmuz 28). *Inflation rate*. Statistisches Bundesamt (Destatis): https://www.destatis.de/EN/Press/2023/07/PE23_298_611.html
- Devitt, P., Stolyarov, G., & Zinets, N. (2022, February 25). *Ukraine shuts ports as conflict threatens grain supplies*. [www.reuters.com: https://www.reuters.com/world/europe/russia-halts-vessel-movement-azov-sea-black-sea-open-2022-02-24/](https://www.reuters.com/world/europe/russia-halts-vessel-movement-azov-sea-black-sea-open-2022-02-24/)
- Duda, G. (2022). Bu çatışmada tarihi bir arka plan var. *Sanayici Ekonomi ve iş Dünyası dergisi*.
- Dugin, A. (2004). *Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım*. Moskova: Küre Yayınları.
- Duszczyk, M. (2018). The Employment of Foreigners in Poland and the Labour Market Situation. *Central and Eastern European Migration Review*, 53 - 68.
- EC. (2024, May 17). *Commission welcomes new sanctions against disinformation and war*. European Commission: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_24_2682/IP_24_2682_EN.pdf

- EIA. (2024, Haziran 12). *Spot Prices for Crude Oil and Petroleum Products*. Energy Information Administration: <https://www.eia.gov/dnav/pet/hist/LeafHandler.ashx?n=PET&s=RBRTE&f=M>
- European Council. (2022, December 16). *Ukraine: EU agrees ninth package of sanctions against Russia*. ec.europa.eu: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_7652
- Esfehni, S. A., & Farahmand, S. (2022). Explaining why and how the war between Russia and Ukraine took place based on the theory of balance of threats. *Journal of International Relations Research*, 12(3), 101-128.
- Euronews. (2022, Şubat 22). *Factbox-What are the Minsk agreements on the Ukraine conflict?* <https://www.euronews.com/2022/02/22/us-ukraine-crisis-minsk-factbox>
- Euronews. (2022, November 14). *Rusya'nın Ukrayna'ya savaş tazminatı ödemesini isteyen BM kararı kabul edildi*. tr.euronews.com: <https://tr.euronews.com/2022/11/14/rusyanin-ukraynaya-savas-tazminati-odemesini-isteyen-bm-karari-kabul-edildi>
- European Commission. (2022, May 12). *European Commission to establish Solidarity Lanes to help Ukraine export agricultural goods*. transport.ec.europa.eu: https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/european-commission-establish-solidarity-lanes-help-ukraine-export-agricultural-goods-2022-05-12_en
- European Commission. (2023, September 26). *amending Annex I to Regulation (EEC) No 2658/87 on the tariff and statistical nomenclature and on the Common Customs Tariff*. eur-lex.europa.eu: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2023/2364/oj
- European Council. (2022). Council Decision (CFSP) 2022/1272 of 21 July 2022 amending Decision 2014/145/CFSP concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine. *Official Journal of the European Union*, L 193, 219.

European Council. (2022, April 8). *Council Regulation (EU) 2022/580 of 8 April 2022 amending Regulation (EU) No 269/2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine*. eur-lex.europa.eu: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022R0580>

European Council. (2022, October 6). *EU agrees on eighth package of sanctions against Russia*. www.eeas.europa.eu: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-agrees-eighth-package-sanctions-against-russia_en?s=232

European Council. (2022, February 24). *EU imposes a first package of new sanctions against Russia in the Ukrainian crisis*. www.noerr.com: <https://www.noerr.com/en/insights/eu-imposes-a-first-package-of-new-sanctions-against-russia-in-the-ukrainian-crisis>

European Council. (2022, March 9). *EU imposes restrictive measures on 160 individuals as a consequence of Russia's military aggression against Ukraine*. www.consilium.europa.eu: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/09/eu-imposes-restrictive-measures-on-160-individuals-as-a-consequence-of-russia-s-military-aggression-against-ukraine/>

European Council. (2022, March 15). *Fourth package of sanctions in view of Russia's military aggression against Ukraine: 15 additional individuals and 9 entities subject to EU restrictive measures*. www.consilium.europa.eu: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/15/fourth-package-of-sanctions-in-view-of-russia-s-military-aggression-against-ukraine-15-additional-individuals-and-9-entities-subject-to-eu-restrictive-measures/>

European Council. (2022, February 28). *Russia's military aggression against Ukraine: Council imposes sanctions on 26 persons and one entity*. www.consilium.europa.eu: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/28/russia-s-military-aggression-against-ukraine-council-imposes-sanctions-on-26-persons-and-one-entity/>

European Council. (2022, February 25). *Russia's military aggression against Ukraine: EU imposes sanctions against President Putin and Foreign Minister Lavrov and adopts wide ranging individual and economic sanctions*. [www.consilium.europa.eu:
https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/25/russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-imposes-sanctions-against-president-putin-and-foreign-minister-lavrov-and-adopts-wide-ranging-individual-and-economic-sanctions/#:~:text=The](https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/02/25/russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-imposes-sanctions-against-president-putin-and-foreign-minister-lavrov-and-adopts-wide-ranging-individual-and-economic-sanctions/#:~:text=The)

European Council. (2022, June 3). *Russia's war on Ukraine: EU adopts sixth package of sanctions against Russia*. [ec.europa.eu:
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2802](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2802)

European Council. (2022, April 8). *Ukraine: EU agrees fifth package of restrictive measures against*. [ec.europa.eu:
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2332](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_2332)

European Council. (2023, June 23). *11th package of sanctions on Russia's war of aggression against Ukraine: additional 71 individuals and 33 entities included in the EU's sanctions list and new tools to counter circumvention and information warfare*. [www.consilium.europa.eu:
https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/06/23/11th-package-of-sanctions-on-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-additional-71-individuals-and-33-entities-included-in-the-eu-s-sanctions-list-and-new-tools-to-counter-circumvention](https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/06/23/11th-package-of-sanctions-on-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-additional-71-individuals-and-33-entities-included-in-the-eu-s-sanctions-list-and-new-tools-to-counter-circumvention)

European Council. (2024, January 24). *Refugees from Ukraine in the EU*. [www.consilium.europa.eu:
https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukraine-refugees-eu/#0](https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukraine-refugees-eu/#0)

European Parliament. (2022, June 15). *Russia's war on Ukraine: Implications for transport*. [www.europarl.europa.eu:
https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2022\)733536](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2022)733536)

Eurostat. (2024, Ocak 17). *Eurostat Database*. An official website of the European Union: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>

- FAO. (2023, 07 13). *Statistics*. Food and Agriculture Organization: <https://www.fao.org/statistics/en>
- Farm Europe. (2022, August 27). *Ukraine: Assessment of The Un Black Sea Grain Initiative & Eu Solidarity Lanes*. www.farm-europe.eu: <https://www.farm-europe.eu/our-works/internationalisation-en/ukraine-assessment-of-the-un-black-sea-grain-initiative-eu-solidarity-lanes/>
- Frontières, M. S. (2022). Humanitarian consequences of the Ukraine war. *MSF Report*. <https://www.msf.org>.
- Gamio, L., & Swanson, A. (2022, October 30). *How Russia pays for war*. www.nytimes.com: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/10/30/business/economy/russia-trade-ukraine-war.html>
- Ganeshi, J. (2022). No Grand Theory Can Explain the Ukraine Crisis. *Financial Times*.
- Geddie, E. (2022, Mart 4). *AB: Ukrayna'dan kaçan herkese geçici koruma sağlanmalı*. www.amnesty.org.tr: <https://www.amnesty.org.tr/icerik/ab-ukraynadan-kaçan-herkese-gecici-koruma-saglanmali>
- Giles, K. (2015). Russia's involvement in Crimea. *Chatham House Report*, 98.
- Goldgeier, J. M. (2010). The future of NATO. *Council on Foreign Relations (51)*, 10-13.
- Gopinath, G. (2022). Global inflation and the Ukraine crisis: Lessons for central banks. *International Finance Review*, 24(3), 15-32.
- Górny, A., & Kaczmarczyk, P. (2019). Introduction: Migration and Mobility in the Context of Post-Communist Transition in Central and Eastern Europe. *Central and Eastern European Migration*, 21 - 23.
- Grajewski, M. (2022). *The Ukraine war and energy supply*. European Union: European Parliamentary Research Service.

- Green, M. J. (2022). The Ukraine War and Northeast Asia. *The National Bureau of Asian Research*.
- Gürkan, A. E. (2022, 12 29). *Rus ekonomisi 2022 'yi tarihin en kapsamlı yaptırımları altında geçirdi*. Anadolu Ajansı. Erişim Haziran 14, 2023,: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rus-ekonomisi-2022-yi-tarihin-en-kapsamli-yaptirimlari-altinda-gecirdi/2775167>
- Hadı, A., Mohammad, N., & Ali., H. S. (2018). The geopolitical competition between Russia and America in Ukraine (2004-2017). *Iranian research letter of international politics*, 6(2), 21-52.
- Hasselbach, C. (2022, January 3). *Ukraine-Russia war triggers major German policy changes*. www.dw.com: <https://www.dw.com/en/ukraine-russia-war-triggers-major-german-policy-changes/a-60950946>
- Henderson, J. (2020). Energy politics in Eastern Europe. *Cambridge University Press*, 69.
- Hill, F. (2022). *There Is Nothing for You Here: Finding Opportunity in the Twenty-First Century*. Mariner Books.
- ICMPD. (2023, July 4). *Temporary protection for Ukrainians in Moldova: Achievements and challenges*. International Centre for Migration Policy Development: <https://www.icmpd.org/blog/2023/temporary-protection-for-ukrainians-in-moldova-achievements-and-challenges>
- IEA. (2024). *Average Russian oil exports by country and region, 2021-2023*. International Energy Agency: <https://www.iea.org/data-and-statistics/charts/average-russian-oil-exports-by-country-and-region-2021-2023>
- IMF. (2024). *International Monetary Found*. International Monetary Fund: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/UKR?year=2024
- IMNA. (2022). *Iran's Metropolises News Agency*. List of sanctions against Russia after the attack on Ukraine. Retrieved May 16, 2024: www.imna.ir/news/558045/

- İnsight, İ. (2023, Eylül 10). *Global Hunger: The Ukraine Effect - Conflict and Hunger* .
<https://insecurityinsight.org/wp-content/uploads/2022/06/GlobalHunger-The-Ukraine-Effect-Conflict-and-Hunger-29-June-2022.pdf>
- İşyar, G. Ö. (2008). Avrasya’da Devletlerin Şekilleniş, Yükseliş ve Düşüş Süreçleri: Türk ve Rus Örnekleri. *OAKA Dergisi*, 3(6), 104-136.
- Jenkins, B. M. (2023, March 7). *Consequences of the War in Ukraine: The Economic Fallout*.
www.rand.org: <https://www.rand.org/pubs/commentary/2023/03/consequences-of-the-war-in-ukraine-the-economic-fallout.html>
- Johnson, R. (2017). Crimea and the Black Sea: A strategic crossroads. *Palgrave Macmillan*, 77.
- Jokar, F.-M., & Amiri, M. (2022). *The Ukraine Crisis and the Prioritization of Defense and Security in Europe*. Tehran: Research Center of the Islamic Consultative Assembly.
- Jones, P. (2016). The historical context of Crimea's annexation. *Eastern European Studies*, 12(3), 45-62.
- Kashani, H. (2022, Mart 7). *The advancement of the battlefield at the frontiers of the logistics industry*. tihub: <https://tihubco.com/event/>
- Kellini, F. (2015, Şubat 28). *Review of Russia's relations with the West in the Ukrainian crisis/the failure of the global consensus on Moscow*. Retrieved from: <https://ana.press/fa/news/5866>. (in persian).
- Kelsen, H. (2015). International law and territorial disputes. *Oxford University Press*, 89.
- Kobzeva, N. (2016). Energy security and Russia’s policy in Ukraine. *Journal of European Security Studies*, 12(1), 34-49.
- Koesel, K. J., & Bunce, V. J. (2013). Diffusion-proofing: Russian and Chinese responses to waves of popular mobilizations against authoritarian rulers. *Perspectives on Politics*, 11(3), 753-768.

- Kofman, M., & Lee, R. (2022). *Russia's War in Ukraine: Military Lessons from the First Six Months*. War on the Rocks. <https://warontherocks.com/>
- Koolaee, E., & Abedi, A. (2022). The Islamic Republic of Iran in the perceptions of Russian leaders. *Tehran university jihad organization publications*. (1), 70-88.
- Koolaee, E., & Sedaghat, M. (2016). Ukraine crisis and Russian military culture. *Central Eurasian Studies*, 10 (1), 205-220.
- Krastev, I., & Leonard, M. (2022, Haziran 15). *Peace versus Justice: The coming European split over the war in Ukraine*. European Council On Foreign Relations: <https://ecfr.eu/publication/peace-versus-justice-the-coming-european-split-over-the-war-in-ukraine/>
- Kremlin. (2022, February 24). *Address by the President of the Russian Federation*. Kremlin.ru: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>
- Kro. (2024, May 14). *EU extends Ukraine trade deal with new caveats for 2025* Kro. [www.msn.com: https://www.msn.com/en-ca/news/world/eu-extends-ukraine-trade-deal-with-new-caveats-for-2025/ar-BB1mkd7P](https://www.msn.com/en-ca/news/world/eu-extends-ukraine-trade-deal-with-new-caveats-for-2025/ar-BB1mkd7P)
- Kurat, A. N. (2020). *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 7. Baskı .
- Kurnyshova, Y., & Makarychev, A. (2022). Explaining Russia's War Against Ukraine: How Can Foreign Policy Analysis and Political Theory Be Helpful? *Studies in East European Thought*.
- Kyriazi, A. (2022). Ukrainian Refugees in Hungary: Government Measures and Discourse in the First Year of the War. *SSRN Electronic Journal*. Anna Kyriazi.
- Maksimova, K. (2022). *Ukraynadaki Okullarda Rusça Kaldırıldı*. [gazeta.ru: https://www.gazeta.ru/social/news/2022/04/16/17580992.shtml](https://www.gazeta.ru/social/news/2022/04/16/17580992.shtml)
- Manes, S. (1995). *The Psychology of power*. Tehran: Roshangaran.

- Marta, K., & Baniak, K. W. (2019). Missing Bridging Ties and Social Capital? The Creation and Reproduction of Migrants' Social Network Advantages: The Case of Ukrainian Migrants in Poland. *Central and Eastern European Migration Review*, 95 - 116.
- Marten, K. (2015). Putin's choices: explaining Russian foreign policy and intervention in Ukraine. *The Washington Quarterly*, 38(2), 189-204.
- Mbah, R. E., & Wasum, F. (2022). Russian-Ukraine 2022 War: A review of the economic impact of Russian-Ukraine crisis on the USA, UK, Canada, and Europe. *Advances in Social Sciences Research Journal*, 9(3), 144-153.
- Mearsheimer, J. J. (2014). *The Tragedy of Great Power Politics*. W. W. Norton & Company.
- Menon, R., & Rumer, E. (2015). *Conflict in Ukraine: The unwinding of the post-cold war order*. MIT Press.
- Mitchell, L. (2020). *The Crimea conundrum: Geopolitical implications*. Springer, 78.
- Months, R. O. (2024, June 26). *Russia's Oil Exports Drop the Most in Three Months*. [www.bing.com:
https://www.bing.com/news/search?q=Russia+Exports&qpvrt=russia+exports&FORM=EWRE](https://www.bing.com/news/search?q=Russia+Exports&qpvrt=russia+exports&FORM=EWRE)
- Musharaf, M. (2021). *Ukraine war and the new balance of power in Europe*. Farihktegan g. Retrieved Mar 28, 2024, : <https://farhikhtegandaily.com/news/78781/>
- Nagashima, T. (2019). Russia's passportization policy toward unrecognized republics: Abkhazia, South Ossetia, and Transnistria. *Problems of Post Communism*, 66(3), 186-199.
- Niknami, R. (2023). The effect of Ukraine war on global food security based on PEST's strategic analysis model. *Countries Studies*, 135-140.
- OECD. (2022, August 5). *The impacts and policy implications of Russia's aggression against Ukraine on agricultural markets*. Organisation for Economic Co-operation and Development: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-impacts-and->

policy-implications-of-russia-s-aggression-against-ukraine-on-agricultural-markets-0030a4cd/

Office of the Historian. (1992, July). *U.S.-Russian Summits, (1992-2000)*. Bureau of Public Affairs, U.S. Department of State: https://1997-2001.state.gov/regions/nis/chron_summits_russia_us.html

Office of the Historian. (1997, July). *U.S.-Russian Summits (1992-2000)*. Bureau of Public Affairs, U.S. Department of State: https://1997-2001.state.gov/regions/nis/chron_summits_russia_us.html

Office of the Historian. (2000, July). *U.S.-Russian Summits, (1992-2000)*. Bureau of Public Affairs, U.S. Department of State: https://1997-2001.state.gov/regions/nis/chron_summits_russia_us.html

Oleinik, A. (2019, Kasım). On the Role of Historical Myths in Nation-State Building: The Case of Ukraine. *Nationalities Papers*, 47(6), 1100-1116.

Olodo, E. (2022, June 16). *En dépit de la guerre avec l'Ukraine, la Russie reste le premier fournisseur de blé de l'Egypte*. www.agenceecofin.com: <https://www.agenceecofin.com/cereales/1606-98808-en-depit-de-la-guerre-avec-l-ukraine-la-russie-reste-le-premier-fournisseur-de-ble-de-l-egypte>

Oscar, A., Gerrit, K., & Christiane, N. (2023, February 24). *One year since Russia's invasion of Ukraine – the effects on euro area inflation*. www.ecb.europa.eu: <https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2023/html/ecb.blog20230224~3b75362af3.en.html>

OSCE. (2024, Mart 14). *Statement on russia's war of aggression against Ukraine*. Organization for Security and Co-operation in Europe: <https://www.osce.org/gsearch?qr=russia+ukranian>

Ostroukh, A. (2022, August 30). *Six months into the war, what is the state of Russia's economy?* www.weforum.org: <https://www.weforum.org/agenda/2022/08/russia-economy-meltdown-inflation-money/>

- Özçelik, O. (2023). Rusya-Ukrayna Savaşı Gölgesinde Dünyadaki Gıda Fiyatlarının Belirleyicileri: Fourier Bootstrap Ardl ve Fourier Bootstrap Toda-Yamamoto Yaklaşımlarından Kanıtlar. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 29-47.
- Papunen, A. (2024). Economic impact of Russia's war on Ukraine: European Council response. *EPRS | European Parliamentary Research Service*, 3-8.
- Papunen, A. (2024, February 23). *Economic impact of Russia's war on Ukraine: European Council response.* [www.europarl.europa.eu: https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2024\)757783](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2024)757783)
- Petrov, I. (2018). Referendum in Crimea: Legal perspectives. *Cambridge Journal of International Law*, 6(2), 101-115.
- Pigman, L. (2019). Russia's compatriots: Instrument or responsibility? . *the RUSI journal*, 164(2), 24-35.
- Plokhyy, S. (2017). *Avrupa'nın Kapıları: Ukrayna Tarihi, Çeviren: Gözde Erdoğan, Emre Güler, Malhun Yıldız, Hazırlayan: Bilge Karbi, Akın Öge.* İstanbul: Feylesof Yayınları.
- Radu, A. (2022, February 28). *Romania providing warm welcome to refugees from Ukraine.* [www.aljazeera.com: https://www.aljazeera.com/gallery/2022/2/28/photos-romania-ukraine-refugees-russian-invasion](https://www.aljazeera.com/gallery/2022/2/28/photos-romania-ukraine-refugees-russian-invasion)
- Rajagopalan, R. (2022). Faraway War: Effects of the Ukraine War on South Asian Security Thinking. *The National Bureau of Asian Research*.
- Rakic, D. (2024, February). *Two years of war: The state of the Ukrainian economy in 10 charts.* [www.europarl.europa.eu: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/747858/IPOL_BRI\(2024\)747858_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/747858/IPOL_BRI(2024)747858_EN.pdf)

- Ratha, D., & Kim, E. J. (2022, Mart 4). *World Bank Blogs*. The World Bank: <https://blogs.worldbank.org/en/peoplemove/russia-ukraine-conflict-implications-remittance-flows-ukraine-and-central-asia>
- Ratti, L. (2015). After Maidan: Re-Starting NATO-Russia Relations. *Beyond Ukraine. EU and Russia in Search of New Relation*, ISPI, 45-63.
- Redeker, N. (2022). Same shock, different effects. EU member states' exposure to the economic consequences of Putin's war. *Jacques Delors Centre / Policy Briefs*, 1-9.
- Renaud, F. (2024, February 22). *Russia's economy is now completely driven by the war in Ukraine – it cannot afford to lose, but nor can it afford to win* *theconversation.com*. [theconversation.com: https://theconversation.com/russias-economy-is-now-completely-driven-by-the-war-in-ukraine-it-cannot-afford-to-lose-but-nor-can-it-afford-to-win-221333](https://theconversation.com/russias-economy-is-now-completely-driven-by-the-war-in-ukraine-it-cannot-afford-to-lose-but-nor-can-it-afford-to-win-221333)
- Rescue. (2022, March 15). *Ukraine Crisis*. International Rescue Committee: <https://www.rescue.org/topic/ukraine-crisis>
- Reuters. (2022, April 12). *Russia's LNG plans face rethink after EU sanctions on equipment -analysts*. *www.reuters.com*: <https://www.reuters.com/business/energy/russias-lng-plans-face-rethink-after-eu-sanctions-equipment-analysts-2022-04-12/>
- Reuters. (2023, September 8). *Spread between Russia's Urals and Brent benchmark narrows - Reuters data*. *finance.yahoo.com*: <https://finance.yahoo.com/news/spread-between-russias-urals-brent-133409901.html>
- Reuters. (2024, May 21). *Finland proposes new law to block entry of immigrants from Russia*. *www.firstpost.com*: <https://www.firstpost.com/world/finland-immigrants-russia-ukraine-russia-war13773336-13773336.html>
- Reynolds, P. (2022). Are sanctions on Russia working? *The economist*.

- Richtmann, M. (2022, April 14). *Ukraine war: How Germany pays for refugees*. [www.dw.com: https://www.dw.com/en/ukraine-war-how-germany-pays-for-refugees/a-61479216](https://www.dw.com/en/ukraine-war-how-germany-pays-for-refugees/a-61479216)
- Rosstat. (2024). *Official Statistics*. Federal State Statistics Service: <https://eng.rosstat.gov.ru/>
- Rostami, M., & Zeinali, B. H. (2021). Investigate the strategic importance of Ukraine For Europe and America. *Quarterly encyclopedia of political science*, (4), 128-148.
- Rutland, P. (2015). An unnecessary war: the geopolitical roots of the Ukraine crisis. *Ukraine and Russia: people, politics, propaganda and perspectives*, bristol: *bristol: e-international relations publishing*, 129-140.
- Sakwa, R. (2015). *Frontline Ukraine: Crisis in the borderlands*. I.B. Tauris. I.B. Tauris.
- Sanai, M., & Atari, S. F. (2011). Analytical comparison of foreign policy of Iran and Russia in Central Asia. *Central Eurasian Studies, university of Tehran*. 4(9), 21-38.
- Sanctions, R. (2024, Haziran 11). *Russia Import Export Trade Data*. Russia Trade Data: <https://tradedata.pro/europe-trade-data/russia-import-export-data/#demo>
- Saunders, E. N. (2011). *Leaders at war: how presidents shape military interventions*. New york : *cornell university press*.
- Scarpetta, S. (2022, October 10). *Russia's war of aggression against Ukraine generates historic migration flows: More support needed for integration now and possible future return*. [www.oecd.org: https://www.oecd.org/newsroom/russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-generates-historic-migration-flows.htm](https://www.oecd.org/newsroom/russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-generates-historic-migration-flows.htm)
- Semercioğlu, H. (2016). Ukrayna Krizi Bağlamında AB-Rusya İlişkilerinin Ekonomi Politikası. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 188-202.
- Sherzad, H. (2023, Temmuz 15). *The perspective of Ukraine's position in the world corn and wheat markets*. Eghtesad sabz online.: Eghtesad sabz online.
- Smith, A. (2015). The Black Sea region: Strategic implications. *NATO Review*, 47(2), 30-40.

- Smith, D. (2019). Economic sanctions and Russia's response. *International Affairs Journal*, 95(4), 125-138.
- Smith, M. (2022). *How the West Armed Ukraine*. Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/>
- Sor, J. (2024, May 27). *Russia's economy is so driven by the war in Ukraine that it cannot afford to either win or lose, economist says*. finance.yahoo.com: <https://finance.yahoo.com/news/russias-economy-driven-war-ukraine-012303820.html>
- Sow, S., & Jackson, M. (2022). Ukrainian Refugees, Race, and International Law's Choice Between Order and Justice. *American Journal of International Law*.
- Sönmez, S., Bıçakcı, H., & Yıldırım, C. (2015). Analysis of Russia Ukraine Relations in Context of Crimea Problem. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (3), 656-670.
- Statistics Poland. (2023, December 12). *Residents of Ukraine under temporary protection*. stat.gov.pl: <https://stat.gov.pl/en/topics/population/international-migration/residents-of-ukraine-under-temporary-protection,9,1.html>
- Stent, A. (2021). Russia's military strategy in Crimea. *Brookings Institute Report*, 11, 55-65.
- Strubenhoff, H. (2023, Temmuz 18). *The war in Ukraine triggered a global food shortage*. Brookings: <https://www.brookings.edu/articles/the-war-in-ukraine-triggered-a-global-food-shortage/>
- Taylor, J. (2023). There's still time to get back to rules-based monetary policy. *Testimony before the Subcommittee on Health Care and Financial Services, U.S. House of Representatives*.
- Terenzani, M. (2022, April 11). *Slovakia once spurned refugees. Now we're welcoming them*. www.nbcnews.com: <https://www.nbcnews.com/think/opinion/russia-invaded-ukraine-slovakia-welcoming-refugees-rcna23518>

- UN. (2014). *General Assembly resolution on Crimea*. United Nations General Assembly Report, A/RES/68/262.
- UN. (2022, August 3). *Black Sea Grain Initiative*. United Nations: <https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative/vessel-movements>
- UN. (2023, July). *Black Sea Grain Initiative Joint Coordination Centre*. United Nations: <https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative>
- UNCTAD. (2023). United Nations Conference on Trade and Development: <https://unctad.org/>
- UNHCR. (2021, Ağustos 5). *1951 Mülteci Sözleşmesi: 70 yıllık hayat kurtaran koruma*. www.unhcr.org: <https://www.unhcr.org/tr/30023-the-1951-refugee-convention-70-years-of-life-saving-protection.html>
- UNHCR. (2023). *Ukraine situation: Refugee data portal*. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- UNHCR. (2024, June). *Ukraine emergency*. The UN Refugee Agency: <https://www.unhcr.org/emergencies/ukraine-emergency>
- United States Department of State. (2019). *2019 Country Reports on Human Rights Practices: Russia*. United States Department of State: <https://www.state.gov/reports/2019-country-reports-on-human-rights-practices/russia>
- Urmanov, A. (1992). *The Creeping Counterrevolution in Russia: Local Resistance to Privatization*. The Heritage Foundation, No. 879.
- Valizadeh, A., Mogouei, S., & Azizi, H. (2015). The Impact of Ukraine Crisis in 2014 on the Relations of United States of America and Russia. *Central Eurasian Studies Journal*, 8(1), 149-171.

- Valizadeh, A., Shirazi Mogouei, S., & Azizi, H. (2015). The Impact of Ukraine Crisis in 2014 on the Relations of United States of America and Russia. *Central Eurasian Studies Journal*, 149-171.
- Vanden Hove, P. (2023). The inflationary consequences of the Ukraine war for the Eurozone. *European Economic Review*, 41(2), 109-126.
- Walker, C. (2018). NATO and Eastern Europe after Crimea. *NATO Policy Journal*, 34(1), 110-123.
- Welfens, P. J. (2022). Russia's attack on Ukraine: economic challenges, embargo issues & a new world order. *Universitätsbibliothek Wuppertal, University Library* (312).
- Wen, S., & LJ., W. (2022). Impact of the Russian-Ukraine crisis on global food security". *CIR*. 32(5): 54-77. *CIR*, 54-77.
- Wengle, A. S., & Dankevych, V. (2022, September 1). *Ukrainian farms feed Europe and China. Russia wants to end that.* [www.washingtonpost.com: https://www.washingtonpost.com/business/2022/09/01/russia-attacks-ukraine-farm-economy/](https://www.washingtonpost.com/business/2022/09/01/russia-attacks-ukraine-farm-economy/)
- WorldBank. (2023, Şubat 1). *A Strategy for Integration into Global Trade: Ukraine's Trade Policy*. Elibrary World Bank: <https://elibrary.worldbank.org/doi/abs/10.1596/978-0-8213-6286-0>
- Worldbank. (2023, Aralık 13). *Developing Countries Paid Record \$443.5 Billion on Public Debt in 2022*. The World Bank: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/12/13/developing-countries-paid-record-443-5-billion-on-public-debt-in-2022>
- WorldBank. (2024, 03 19). *World Development Indicators*. DataBank: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
- Wozniak., M. (2016). The Ukraine crisis and shift in US foreign policy. *Studies: Interdisciplinary Political and Cultural Journal (IS)*, 18(2), 87-102.

Yaganeh, M. (2021). *The origins and consequences of the Ukrainian war*. Retrieved April 25, 2023, from: <https://hemat.org/24339/>. (in persian).

Yazdani, E., Adinavand, H., & Bagheri, A. (2016). The Role of US and Russia in Geopolitical Crises in Georgia and Ukraine. *World Politics Quarterly Journal*, 18 (5), 261-295.

Zandi, M. (2022). The economic fallout from the Russia-Ukraine war. *Moody's Analytics*.

Zsiroz, P. (2022, March 8). *Staying neutral: Moldova's PM Natalia Gavriluța says yes to joining the EU but no to NATO*. [www.euronews.com: https://www.euronews.com/2022/03/08/staying-neutral-moldova-s-pm-natalia-gavriluta-says-yes-to-joining-eu-but-no-to-nato](https://www.euronews.com/2022/03/08/staying-neutral-moldova-s-pm-natalia-gavriluta-says-yes-to-joining-eu-but-no-to-nato)